

Juhász Ferenc

Játszótárs-keresés a reggeli nyárban

*„Hol vagytok ti régi játszótársak?”
Elrohadtatok a sárga földben!
Röntgen-szemem sirba néz, hogy lássak
a tóparti nyárfás temetőben.*

*Mert odalent fordított világ van:
ami itt fekete ott fehér lesz,
mint a röntgen-ernyő varázsában
hullunk testünk csont-szerkezetéhez.*

*Bukfenceztünk meztelen a tóban:
fiúk, lányok rózsarügy-csecsekkel,
s rákot, csigát fogtunk a folyóban
könyökig sáros igyekezettel.*

*Fűzfasípot csináltunk fűz-bőrből,
a fűz-ág zöld héját kalapálva
bicskával, kavicsal, s pléhvödörből
zúdult a víz pucér-szűz imánkra.*

*Bodzapuskát, nádszálból nyilvesszőt,
ácsszög-végű farúd-béka-lándzsát
csináltunk, hogy a kövér, szeplős zöld
test izzadja Krisztus vonaglását.*

*S néha vidra úszott ki a partra,
ezüst bajszán kék vízcsöpp-szőlőfürt,
s sikló csúszott, testét jobbra-balra
hajtván lángolt, mint pikkely-angyalkürt.*

*S a fűzfasíp, mint egy zöld madárcsőr,
s a fésűn az ezüst nyárfalevél
zenét szitált lágy lehetünkéből:
nyálas fogunk fölött fényköd-éjjél.*

*S hol volt még a szemérem, a szégyen?
S hol volt még a megadás szerelme?
Játszottunk pucéron és szegényen.
S bennünk a múlt angyalcsókok-türelme.*

*S fényes a kislányok rózsabőre,
a tűzliliom kezdet-szakálla,
s a barnapont mellbimbók jövőre
kemények, mint az almamag álma.*

*S a kisfiúk sejtelve csak vágy volt:
kis borostyánrúd, pecsétviasz-láng,
maglövelléstől foltos az ágy-rojt
s a nők selyemszakállában pisztráng.*

*Nem tudjuk még, hogy mi a rost-bokor
odalent a titok-táguláson,
ahol a láz-paradicsom-üst forr
s győz a tűz az emberáruláson!*

A vágyakozás himnusz-türelme

*Bűneim befalazva, vétkeim eltemetve!
Bűntől-szűzen hóként hullok szilvakék szemedre,
mint bűn-fölkoldozást várva jaj-vad kiskoromban,
a gyóntatószék-rácsnál mezítláb térdepelve.*

*Pedig hát mi sziklasúly bűnöm volt még akkor,
minek csillag-tömbjétől nyögve tántorog az aggkor,
hiszen lakk-tűz púder-szárnyam nem fürdött koromban,
szín-csókok lepke-létem nem kormozta lángpor.*

*Sem testi, sem lelki cinkosság bűnömmé nem vészett,
de vérpályám vad hárfa-zenéje pokol-vak láz-végzet,
zöld lámpa jánosbogár szól: a test páfrány-dzsungelében,
zölden lengett jövőm, mint egy kötélén kivégzett.*

*Vágyam: örökké fürödni tiszta végzetedben,
mint Tibet-hegy ősi jég-láng hó-völgy tengerszemen,
ami könny-kút tiszta angyal-szemfenék Éden.
Bűnöm, ami nincsen hiteddel oldád föl kegyelmem.*

Háy János – Lovasi András

A kéz

SZEREPLŐK

Dávid – 16 éves fiú
Anyja – Dávid anyja, negyven körül
Apa – Dávid apja, negyven fölött
Nagymama – Dávid nagymamája, hatvanas
Zenetanárnő – városi kinézetű ötvenes nő
Peti – Dávid vidéki haverja
Gábor – Dávid pesti haverja
Laci – Dávid gimis haverja
Kristóf – Dávid gimis haverja
Kriszta – gimnazista lány
Anna – Dávid osztálytársa
Egyik csaj – szakközepes lány
Másik csaj – szakközepes lány
Emese – Dávid osztálytársa
Matektanár – ötvenes férfi
Ápolónő – harmincas nő
Kollégista – Dávid kollégiumi társa
Két negyedikes kollégista
Két harmadikos kollégista
Szobafőnök
New York-i férfi
New York-i lány
Kollégisták, gimnazisták, zeneiskolások,
nyaralók, utcai emberek,
New York-i férfiak és nők

ELSŐ RÉSZ

1. jelenet

(Zeneiskola, előtér és osztályterem, gyerekek várakoznak, a Zenetanárnő érkezik)

(Zene: felvezetőzene, intenzív ütemes, lehet valamelyik alapdal hangszeres változata, ami esetleg belefut ügyetlenkedő klimpírozásba)

(Dal: a Zenetanárnő dala: fokhagymaszag, konyhaszag tehénszarszag, disznóólszag, ganéjdomb, libák, kacsák, részegek, büdös, mit keresek én itt)

ZENETANÁRNŐ: Ki az első?

DÁVID: Én vagyok, tanárnő.

ZENETANÁRNŐ: Akkor gyere. Gyakoroltál?

DÁVID: Persze tanárnő, csak a kéztartás nem megy.

ZENETANÁRNŐ: Pedig úgy szabályos.

DÁVID: A Dzsimi Hendriksz nem úgy tartja.

ZENETANÁRNŐ: Dzsimi Hendriksz nem járt zeneiskolába, nem tudja, mi az a kodálymódszer, ha tudná, akkor nem játszana hamisan.

DÁVID: Szerintem jól játszik.

ZENETANÁRNŐ: Nem jól, csak hangosan.

(Nyitja az ajtót)

ZENETANÁRNŐ: Úristen, micsoda bűz, nem érzitek?

GYEREKEK: Itt semmi szag nincsen, csak kölni, tanárnő!

ZENETANÁRNŐ: Kölni? A kölnit azt nem érzem.

DÁVID: Mert azt a tanárnő nem is érezheti, mert olyat nem érez az ember, ami mindig van, és a tanárnőnek ez a kölni mindig van.

ZENETANÁRNŐ: Kifordul a gyomrom! Így nem lehet órát tartani, ilyen szagban.

DÁVID: De tanárnő, én tényleg nem érzek semmit.

ZENETANÁRNŐ: Minden gyereknek konyhaszaga van, hogy lehet ilyen szagban felnőni, nem bírom a konyhaszagot.

DÁVID: De mosakodtam, tanárnő. Én mindig szoktam, különösen zeneiskola előtt!

ZENETANÁRNŐ: Akkor beleivódott a bőrrödbe. Ott van benne, része a testednek.

DÁVID: Ilyen nincs is, tanárnő.

ZENETANÁRNŐ: Amíg nem kerültem ide, én is azt hittem, hogy nincs, mert csak fényképről láttam falusi lakosokat, a fényképnek meg nem volt szaga. És én allergiás vagyok a fokhagymaszagra. Milyen hely ez, hogy az utca tehénszarszagú, az udvarok tyúkszarszagúak, az emberek meg fokhagymaszagúak.

DÁVID: Falu.

(Dal)

(Trágyadombon)

ZENETANÁRNŐ: *Persze értem, sok a tehén
A trágyán felhőt játszó legyek
A disznószarban disznók ülnek
A szemétdombon kupac belek
A tyúkól felől a meleg tyúkszag*

*A konyha felől tudja fene
Veritékszag, sárszag, porszag
Meg a fokhagymaszag rettenete*

*Itt az élet mind búzzel jár
Csak a temetőben jók a szagok
Odamegyek, ha tehetem
Szívom a virágillatot
Bolyongok a sírok között
Szellőztetem a szívemet
A bukszusbokrok bólogatnak
Kicsit mint a Margitsziget*

*Bolyongok a sírok között
Szellőztetem a szívemet
A bukszusbokrok bólogatnak
Olyan mint a Margitsziget*

*Itt az élet mind búzzel jár
Csak a temetőben jók a szagok
Odamegyek, ha tehetem
Szívom a virágillatot
Bolyongok a sírok között
Szellőztetem a szívemet
A bukszusbokrok bólogatnak
Olyan mint a Margitsziget*

ZENETANÁRNŐ: Mért ilyen a falu, mért ilyen büdösek még a gyerekek is?

DÁVID: De tanárnő, én tényleg...

ZENETANÁRNŐ: Nem bírom! Takarodj haza, mindegyik takarodjon haza, és mondd meg a szüleidnek, hogy nem tudlak tanítani, mert fokhagymaszagban nem lehet zenét tanítani.

DÁVID: De tanárnő, én egész délután gyakoroltam és most...

ZENETANÁRNŐ: Nem hangszer való a kezetekbe, hanem kapanyél! Olyan a kezetek, hogy csak az, mert olyan kezeket örököltetek, meg fokhagymaszagot. Kapálás közben nem számít, hogy milyen szagotok van, ott mindegy, mert elfújja a szél, de itt nem.

2. jelenet

(Udvar, Anya éppen a tyúkokat eteti, a gyerek érkezik)

*(Zene: az udvar hangjai, állatok, nyikorgások színezik a kicsit melankolikus megáll-
azidőzenét)*

(Dal: Dávid első dala: Hogyan leszek én rockzenész, az udvaron nem szól a kapanyél, a tehenek bőgnek, a tyúkok kodálnak, hápog a kacsa, az egész falu unalom és halál, hogyan jön ehhez egy villanygítár)

NAGYMAMA: Hozz még egy kis darát! Hallod?
DÁVID: Hozom már!
NAGYMAMA: Szóval azt mondta, hogy konyhaszagod van.
DÁVID: Azt.
NAGYMAMA: Hallod, hogy mit mondott, és te nem szólsz semmit?
ANYA: Biztos nem szereti ezt a szagot. Nincs hozzászokva.
NAGYMAMA: Mi az, hogy nincs hozzászokva, ez falu, itt ehhez hozzá kell szokni!
ANYA: De eddig városon élt.
NAGYMAMA: Azért ilyen ez a gyerek is, mert benned sincs semmi tartás.
ANYA: Meg kell érteni a másik embert is.
NAGYMAMA: Én kiveszlek onnét, még hogy konyhaszag, milyen szaga legyen az embernek? Neki milyen szaga van, mintha beelógtatták volna egy kölnisüvegbe. Az embernek rögtön prüszkölnie kell, ha a közelébe megy. Különben is, hogy néz ki, tiszta púder a feje, mintha egy turistabuszról maradt volna le.
ANYA: Azért nem kéne ilyeneket a gyerekeknek.
NAGYMAMA: Dehogynem. Ettől lesz tartása. Kiveszlek, nem fogja neked többet azt mondani, amit mondott.
DÁVID: De akkor hogy fogok megtanulni gitározni?

(Dal kb. itt)

DÁVID: *A nap, a szél, az eső, a hó
Változást hoz, a változás jó
Ők döntik el melyik mikor:
Por után sár, sár után por*

*Unalmas tél, fullasztó nyár
Bármi is vár, az nem itt vár
Nem visz el, a szél körbejár
Hogy lesz ebből villanygítár?*

*A sár, a por, a sár, a por
A sár az betemet mindent
A szél az élet koptatja el
A késeknek bennem itt bent*

*A sár, a por, a sár, a por
a sár az betemet mindent
Gumicsizma, por után sár*

*Hogy lesz ebből villanygítár?
A sár, a por, a sár, a por
A sár az betemet mindent
A szél az élet koptatja el
A késeknek bennem itt bent*

*A sár, a por, a sár, a por
a sár az betemet mindent
Gumicsizma, por után sár
Hogy lesz ebből villanygítár?*

*A nap, a szél, az eső, a hó
Változást hoz, a változás jó
Ők döntik el, melyik mikor:
Por után sár, sár után por
Por után sár...*

- NAGYMAMA: Minek azt megtanulni?
DÁVID: Az együttes miatt, hogy majd indulunk a kimittudon, meg leszünk a tévébe.
NAGYMAMA: Ahhoz nem kell tanulni. A többi sem tanult. Csak bőr legyen az ember képén, hogy kiálljon a tévébe. Nem is ők énekelnek, biztos, hanem valaki a hátuk mögött.
DÁVID: Hogyan fogok akkor nagyszólozni, a kerítésdrótot fogom pengetni?
NAGYMAMA: Majd veszek neked egy szájharmonikát, ahhoz nem kell tanár.
DÁVID: De szájharmonikából nem lesz zenekar.
NAGYMAMA: Akkor leszél énekes, mint a Szécsi Pali. Hozz még darát a tyúkoknak!

3. jelenet

(Zeneiskola)

(Zene: a jelenetet felvezethetné egy Volt egyszer egy vadnyugat-paródia)

(Dal: a Zenetanárnő dala, mint korábban, csak most a Nagymamával duettben: allergia, szagok, falu, ilyen szagú emberek, Pesten is bűz van, autók, füst, zaj)

- ZENETANÁRNŐ: *Persze értem sok a tehén
A trágyán felhőt játszó legyek
A disznószarban...*
NAGYMAMA: *Persze értem sok a tehén
De Pesten meg a kocsik bőgneek
És szellentenek folyton-folyvást
Ha ez itt bűz, az ott főleg*

*Voltam ott, a forgalomban
Elakadt a lélegzetem
Nem akarta az ottani
Levegőt a szervezetem*

*Lehet, hogy itt trágyabúz van
De ott meg a rákot kapják
Osztályrésziül az ott lakók
Na meg a zaj, az mennyország?
Ugyan már, a kutyaszarban
Vonszolódni, mi ott a jó,
Nagy a tömeg a dolgozót meg
Becsípi a metróajtó*

*Ugyan már, a kutyaszarban
Vonszolódni, mi ott a jó,
Nagy a tömeg, a dolgozót meg
Becsípi a metróajtó*

- NAGYMAMA: Akkor én kivinném a gyereket.
Csuhatja.
- ZENETANÁRNŐ: Én nem tehetek róla, de nem bírom a szagokat.
- NAGYMAMA: Itt falun ilyen szag van. Ha idejön valaki tanítani, akkor ezt a szagot kell szagolni.
- ZENETANÁRNŐ: De én nem bírom.
- NAGYMAMA: Akkor Pesten kell tanítani.
- ZENETANÁRNŐ: Nem azért vagyok itt, mert itt akartam.
- NAGYMAMA: Akkor mért?
- ZENETANÁRNŐ: Mert ide helyeztek, nem maradhattam a fővárosban.
- NAGYMAMA: Itt ehhez kell hozzászokni. Olyan, mint Pesten a füst meg a zaj.
- ZENETANÁRNŐ: De én nem tehetek róla, hiába mosakodnak meg a gyerekek, akkor is érzem, megtelik tőle az egész tanterem, és hiába nyitok ablakot, akkor sem. Biztos genetikus.
- NAGYMAMA: Hogy milyen?
- ZENETANÁRNŐ: Hogy öröklík, a szüleiktől, mint a földet meg a szerszámokat.
- NAGYMAMA: Hogy a szag olyan, mint a föld?
- ZENETANÁRNŐ: Hogy örökletes.
- NAGYMAMA: Örökletes?!!!
- ZENETANÁRNŐ: Igen, arra gondoltam.
- NAGYMAMA: Hát lehet, hogy ez a fokhagymaszag örökletes probléma, biztos a tanárnő mást örökölt a szüleitől, mondjuk púderes fejet, mert saját akaratából ilyen fejet nem hordhat az ember!
- ZENETANÁRNŐ: De kérem!
- NAGYMAMA: Lehet! De hogy ez a probléma megoldódjon, én kiveszem a gyereket.

ZENETANÁRNŐ: Nem tehetek róla, hogy nekem itt kell.
NAGYMAMA: Semmi nem kötelező.
ZENETANÁRNŐ: A férjem börtönben van.
NAGYMAMA: Börtönben?
ZENETANÁRNŐ: Véletlenül, mert olyat csinált, még amikor egyetemista volt, és azért, vagyis nem csinált, szóval nem követett el semmit, csak azt mondták, hogy elkövette, de ő nem, nekem meg azért kellett eljönnöm, mert vele ez van...

(Kis forradalomhangok, a nagymama kicsit meglepődik, mintha megértené a tanárnőt)

NAGYMAMA: Mi nem politizálunk, annyi jó történt az utóbbi időben itt falun, hogy annak csak örülni lehet. Például itt ez a zeneiskola, régen még orvos se volt.
ZENETANÁRNŐ: Tudom, csak azt mondom, hogy tényleg nem csinált semmit, ártatlan, s hogy sokan vannak, akik ártatlanok és ott vannak.
NAGYMAMA: Ha valaki nem követ el semmit, akkor nem kerül börtönbe.
ZENETANÁRNŐ: De ő nem, csak ráfogták.
NAGYMAMA: Vizontlátásra.
ZENETANÁRNŐ: Sajnálom.

4. jelenet

(Kint, utca)

(Zene: rokendrollos dal lesz a következő, annak a hangjai kellene, hogy felvezessék a jelenetváltást)

(Dal: duettben a két fiú: az igazi rokendroll, talán visszajöhetne az előző dallam, szólógitár, énekes, a fiú villanygitárt vesz, dobok, basszus)

PETI: Mi van? Mért van ilyen szar kedved?
DÁVID: Ugrott a zenekar.
PETI: Hogyhogy ugrott?
DÁVID: A nagyanyám kivett a zeneiskolából.
PETI: Mért?
DÁVID: Mert nem bírta elviselni, hogy a nő azt mondta, hogy konyhaszagom van, hogy ezt az ő unokájának ne mondja senki.
PETI: Mi a faszt lázong az öreganyád, nem ő a Dózsa György.
DÁVID: Hát nem, és épp ezért én sem vagyok a Dózsa György unokája, de azt mondta, az emberben akkor is legyen tartás.
PETI: Mi az, hogy tartás?
DÁVID: Nem tudom, az, hogy nem járhatok.
PETI: Pedig szólógitár nélkül nincs rokendroll.
DÁVID: Meg persze énekes nélkül se.
PETI: Azt mondjuk, csinálhatnám én is.
DÁVID: Az azért nem olyan.
PETI: Vagy a Laci.

DÁVID: A Laci a dobos lesz. A dobosok nem szoktak énekelni, meg amúgy se énekes típus. Ahhoz nemcsak énekelni kell, hanem olyannak lenni, hogy énekes.
PÉTI: És te olyan vagy.
DÁVID: Pont olyan, azért is akartam a zenekart, mert észrevettem, hogy olyan vagyok.

(Peti röhög)

DÁVID: Mit röhögsz?
PÉTI: Azért vicces volt?
DÁVID: Mi?
PÉTI: A fokhagyma.
DÁVID: Lehet, hogy nem kellett volna.
PÉTI: Te találtad ki.
DÁVID: Nem gondoltam, hogy ez lesz, hogy kivesznek.
PÉTI: Azért az volt az igazi rokendroll.
DÁVID: Mi?
PÉTI: Hogy minden óra előtt bekentük a zongorabillentyűket fokhagymával. Annyira hülye tényleg, hogy nem vette észre.
DÁVID: Azt hitte, hogy mi. Azt hitte, hogy nem lehet lemosni rólunk. Hogy ez nálunk genetikus.
PÉTI: Milyen?
DÁVID: Mindegy. Csak hogy mindig rajtunk van, pedig csak a zongorán.

5. jelenet

(Könyha)

APA: Akkor hétvégén elmegyünk a Balatonra.
ANYA: Tényleg?
APA: Két napra.
DÁVID: Két napra?
APA: Kettőre.
ANYA: És hol fogunk aludni?
APA: Most ez lényeges, hogy hol?
ANYA: Hát azért nem mindegy.
APA: Megoldom, eddig is mindent megoldottam.
ANYA: De mégis hol?
APA: Kempingben.
DÁVID: Kempingben? Ez nagyon jól hangzik, még soha nem aludtam kempingben.
ANYA: Kényelmes lesz?
APA: A Balaton miatt megyünk, nem azért, hogy kényelmes egyen.

6. jelenet

(Kocsiban a Balaton felé)

(Zene: út a Balaton felé, intenzív haladászene, imitálhatja az autórádiók zenéjét)

- DÁVID: Azért marha gyorsan mennek az autók.
APA: Ahogyan mi.
DÁVID: Nem, azok a napszemüvegesek gyorsabban mennek, mert leelőznek.
APA: Mert nem tartják be a szabályokat.
DÁVID: Mi mért tartjuk be?
APA: Mer így biztonságos.
DÁVID: Marha jól néznek ki azok az autók.
ANYA: Hagyd apádat vezetni, látod, mekkora forgalom van!
DÁVID: Jó, csak...
ANYA: Hallod, ne zavard, nagyon oda kell figyelni, nem olyan, mint falun, hogy egy traktor meg egy málnáskocsi. Ilyenkor mindenki a Balatonra megy.
DÁVID: Ó, csak mondom, hogy milyen jól néznek ki azok az autók.
APA: Olyanok, mint a mienk, Zsiguli.
DÁVID: Akkor is másképp néznek ki.
APA: A napszemüveg miatt.
DÁVID: A napszemüveg miatt?
APA: Ja, hogy napszemüvegben vezetnek. Meg a színes ingtől.
DÁVID: Csak ennyi?
APA: Ennyi.
DÁVID: Milyen messze vagyunk?
ANYA: Mondom, hagyd az apádat vezetni.
DÁVID: Jó, csak izgulok, nehogy elkéssünk.
APA: A Balatonról nem lehet elkésni. Az olyan, hogy van. Mindig.
DÁVID: Jó, de marha meleg is van.
ANYA: Jobban fog esni a fürdés.
APA: Mindjárt odaérünk és fürdünk.
DÁVID: Mindjárt?
APA: A kocsiból egyenesen odamegyünk.
DÁVID: A vízbe?
APA: Oda.

7. jelenet

(Balaton-part, strandolók, a kocsiban idétlenül vetkőznek fürdőgatyára)

(Zene: a Balaton-dal dallamára indul a jelenet)

(Dal: a Balatonról, mindenki itt van, klottgatyá, bikini, félmeztelen csajok, hugyozás a vízbe, napolaj, fröcskölés, vidám, gondtalan tömeg)

DÁVID: *Nagycsoportok pötytyözik*
LÁNGOSOS: *a partokat*
DÁVID: *Kiscsoportok fröcskölnek*
LÁNGOSOS: *a nagy vizet*
DÁVID: *Klottgatytól bikiniig, lengyel fiúk, német cicik*
LÁNGOSOS: *Bronzolajtól fénylő testtel, ha nagyon kell bent engedd el*
EGYÜTT: *Na, kit simogasson a Balaton?*
Na, kit simogasson a Balaton?

APA: *Látod, mondtam, aki számít az itt van*
Sorba állok, ne rángassál kisfiam

LÁNGOSOS: *Azok messze? Vitorlások 10 csomóval mennek, látod?*
APA: *Horgászok meg hekket fognak, ha te is kérsz, mindjárt hoznak*
EGYÜTT: *Na kit simogasson a Balaton?*
Na kit simogasson a Balaton?

DÁVID, LÁNGOSOS: *Este tűznél gitározó vándorok*
Felkelőnapháza? mutatom... tudod?

MINDENKI: *A-mol, c-dúr, d-dúr ef-dúr, igen oda kell a kisujj*
LÁNGOSOS: *És akkor itt orgona jön, tessék Ulrike a söröm*
MINDENKI: *Na, kit simogasson a Balaton?*
Na, kit simogasson a Balaton?
Na, kit simogasson a Balaton?
Na, kit simogasson a Balaton?
Na, kit simogasson meg a Balaton?

DÁVID: *Marha sokan vannak itt.*
APA: *Mindenki itt van. Egész Budapest, meg egy csomóan vidékről*
Nyáron minden itt történik.

(Dal kb. itt)

ANYA: *Azt hittem, azért ennél kevesebben lesznek.*
APA: *Ha kevesebben lennének, akkor ez nem is Siófok lenne.*
Budapesten, hiába főváros, ilyenkor nincs semmi. Aki számít,
az mind itt van. Mi is.

DÁVID: *Milyen szar lehet annak, aki a városban marad ilyenkor.*
APA: *Ezért nem mentünk az állatkertbe, például.*
ANYA: *Az is lehet, hogy aki otthon marad, az örül, hogy végre nin-*
csenek ott a többiek, és majd akkor megy el a Balatonra, ami-
kor a többiek a városban vannak.

DÁVID: *Akkor is lehet?*
APA: *Azért akkor nem az igazi.*
DÁVID: *Pisilnem kell. Mit csináljak?*
APA: *Majd a vízbe.*
DÁVID: *A vízbe?*
APA: *Ja, a pestiek is oda.*
DÁVID: *Bele a vízbe?*

APA: Ja, örülnek, hogy végre összevissza hugyozhatnak.
DÁVID: Mindenki belehugyozik?
APA: Bele. Attól meleg.
DÁVID: Fúj! Azt hittem a naptól.
APA: Attól nem lenne ennyire.

8. jelenet

(A kempingben, sátorhelykeresés, kempingezők, németek, lengyelek)

(Zene: ügyetlen gitározgatás, afféle tábortúzi muzsikálás hangjai)

(Dal: a lengyel egyetemisták gitározásából kilőhetne a guantanaméra, arra meg rányomulhatna kicsit brutálban a polák venger dva bratanki)

ANYA: Még soha nem voltam kempingben.
APA: Most ide is eljutottál, ugye, ezt nem gondoltad volna, amikor még gyerek voltál.
ANYA: Akkor még nem is volt ilyen, hogy kemping.
APA: Jó, de most már van.
ANYA: Csakhogy nem is tudtam volna elgondolni, mert nem volt olyan, ami meg nincs, arra nem tud gondolni az ember.
APA: Tudom, hogy nem volt, most mit magyarázod, én csak azt akartam mondani, hogy ennek lehet örülni.
ANYA: Ja, lehet. Hová álljunk?
APA: Ide, a vizesblokk mellé, mert ha éjjel ugye, akkor...
ANYA: Ezt jól kigondoltad.
DÁVID: Kicsit van szaga.
APA: Én nem érzem, olyan csak, mint otthon az udvarban.
DÁVID: A disznóól közelében.
APA: Nem, ott azért büdösebb.
DÁVID: Azok ott kik?
APA: Német turisták.
DÁVID: Mért visznek táskát magukkal pisálni?
APA: Nem akarnak megválni az irataiktól, ilyen rendszeretők, ha véletlenül igazoltatja őket a rendőr, amikor mennek a vécére, akkor előveszik és mennek tovább, nem történhet olyan, hogy pisálás helyett letartóztatják őket, mert nincsenek náluk a személyes okmányok.
DÁVID: Tényleg?
APA: Ennyire rendszeretők. Németek. Meg a sörtől nagyon kell hugyozni, nem lehet, hogy valaki feltartóztassa őket.
DÁVID: Azok ott?
APA: Lengyel egyetemisták.

(Dal)

DÁVID: Honnét lehet tudni?
APA: Farmerben vannak, meg van náluk gitár.

DÁVID: Ja, nem gondoltam volna.
 APA: Na, akkor először a gyerek helye. Leeresztem az ülést éjszakai pozícióba.
 ANYA: Azért az oroszok ezt jól kitalálták.
 APA: Ja, ki kellett, mert akkora az ország, hogy nem lehet egy nap alatt átutazni. Néha meg kell aludni.
 ANYA: Azért? Nem is gondoltam volna.
 APA: Azért. Marhára megcsinálták.
 ANYA: Nem sajnálták bele az anyagot.
 APA: Hát nem. Nem olyan, mint a nyugati kocsik, hogy az egész szar műanyag.
 ANYA: Ha azokat ilyen erővel csavarnád, biztos eltörnének.
 APA: Ja. Ez tényleg csavar. A kurva életbe! Kész.
 DÁVID: Az ott jól van, hogy az első ülés támlája meg a hátsó találkozásánál van az a dudor.
 APA: Az?
 DÁVID: Az ott!
 APA: Az, pont így jó. Ez ilyen. Ilyen fajta. Egészséges, ha nem egyenes, mert az ember gerince sem egyenes.
 DÁVID: De ott pont, szóval nem ott.
 APA: Mi nem ott?
 DÁVID: Nem ott nem egyenes.
 APA: Úgy kell feküdni, hogy ott legyen.
 ANYA: És a mi helyünk?
 APA: Arra hoztam a pokrócot meg a százas szöveget.

(Apa közben szedi elő a szöveget, a pokrócot, a sarkokat köti a kilincshez, anya, varázsolja elő a csomagtartóból a dunyhákat)

(Zene: afféle némafilmmuzsika, erre mozog a házaspár)

APA: Nem olyan pöpec, mint a németeké, de nem is vagyunk mi németek. Pakold elő a dunyhákat! Majdnem olyan lesz, mint otthon.
 ANYA: Ezt hogy érted?
 APA: Fölül. A dunyha, otthon is az van, csak alul különbözik.

9. jelenet

(Otthon, konyha vagy szoba)

(Zene: a csend hangjai, mármint nem a simonandgerfinkel)

(Dal: a zenéből kibomlik apa dala a tanulásról, hogy az mennyire érdemes)

ANYA: *Mi más lehetne jó
 Bogyós gyümölcsökről sok olvasnivaló
 Nemesítés és fajták végtelen sora fogy a
 Sok betű, latinul itt a Föld minden ismert virága*

APA: *Tudni kell, mi jó a bogyók számára*
ANYA: *És mik a veszélyek?*
APA: *Sok a kártékony rovar*
Szóval nem egyszerű ez, nem beszélve arról hogy,
Mibe kerül a műtrágya és a vegyszer, és a traktor se olcsón
Szántja fel ősszel a szeretett dombjaim

DÁVID: Apu mit csinál?
ANYA: Tanul.
DÁVID: Mit tanul?
ANYA: Nem tudom, valamit az öntözéses mezőgazdaságról.
DÁVID: Minek?
ANYA: Maradj csendben, mert ilyen hangzavarban nem tud odafigyelni.
DÁVID: Nem tudok mindig hallgatni. Nem lehet, hogy az ember mindig csak hallgasson. Egész gyerekkorában csak hallgasson.
ANYA: Kiabálj az iskolában.
DÁVID: Ott már kiabáltam.

(Apa megmozdul)

ANYA: Látod, már nem is tud figyelni. Haladsz?
APA: Haladok.
ANYA: Mikor lesz a vizsga?
APA: Jövő héten.
ANYA: Sikerülni fog?
APA: Biztos. És ha sikerül, az öntözés szaktechnikusi...
DÁVID: Mi van akkor, ha sikerül?
APA: Elmegyünk megint a Balatonra.
ANYA: Megint, tényleg?
APA: Megint, de akkor már három napra.
ANYA: Háromra?
APA: Háromra.
ANYA: Megint a kempingbe?
APA: Oda, mert oda tudunk.
DÁVID: Az jó lesz, mert az nem olyan, hogy szálloda, és semmit nem lát az ember, hogy mit csinálnak például a német turisták vagy a lengyel egyetemisták.
APA: Látod, ezért érdemes tanulni, hogy az ember lemelessen a Balatonra.
ANYA: Mennyit tanulhatnak azok, akik egész nyáron ott vannak.
APA: Azok? Egész életükben csak tanulnak. Még a Balatonon is.

10. jelenet

(Utca)

(Dal: a fiú énekl, a haver bekapcsolódik. Ez lehetne az egyik kulcsdal, ami többször is visszatérhet, ott olyan lehetek, amilyen akarok lenni, ott mindenki olyan, hogy másmi-

lyen, ott vannak szabad emberek, ott lehet igazán otthon lenni, farmernadrág, kockás ing, Woodstock, freedom, power, happiness)

DÁVID: *A csapból is elmegy a víz az óceánig
Remélem, hogy én sem maradok itt sokáig.*
PETI: *Sötét szemüvegben majd egy nagy hajóból
Integetek nektek, mert nekem tudnom kell hol*
DÁVID: *A hely, ahol folyton művészetek folynak
A lányok csodálkoznak, a fiúk gitároznak*
PETI: *És izmusokról mesélnek a tanárok
S ha leszáll az est megint jönnek elő a gitárok*

Refr.:

DÁVID: *És ott szól majd ez a dal is, amit csak magamnak írtam*
PETI: *Mindenki énekl, senki nem tudja, hogy itt van*
EGYÜTT: *Köztünk az a srác is, aki csak szerényen hallgat
De a végén megmutatja majd az akkordjait a dalnak*

PETI: *A csapból is elmegy a víz az óceánig
Remélem, hogy én sem maradok mindig ám itt*

DÁVID: *Énekes leszek, szólógitáros
Itt hagyom a vidéket, vár a sok nagyváros*

PETI: *Érzem ott minden más, forog az ég velem
Fedetlen keblekkel rohan az élet nekem*

DÁVID: *Tudom ott megértik, amit én se értek
De gitározni fogok, és talán ez a lényeg*

EGYÜTT: *Refr.*

PETI: Na, mi volt a felvételin?

DÁVID: Semmi különös.

PETI: Jó. Azért valami csak volt.

DÁVID: Csak kérdezgettek.

PETI: Jó, de mit?

DÁVID: Hogy mit olvastam.

PETI: És mit mondtál?

DÁVID: A Popfesztivált.

PETI: Tiszta hülye vagy. A Bánk bánt kellett volna.

DÁVID: Itt a faluban azt kéne mondani, de ott nem. Ott pont ezt kellett. Mondta az a tanárnő, aki kérdezett, hogyha rajta múlik, én már fel is vagyok véve.

PETI: Bazmeg, ez nem igaz, itt ezzel a hülye kötelezővel szarakszunk, Pesten meg még az irodalomórán is rokendroll van, leszakad a pofám! Ekkora a különbség.

DÁVID: Ekkora. Ott olyan lehetsz, amilyen vagy, nem úgy, mint itt, hogy itt csak olyan lehetsz, amilyennek lehet lenni, amilyennek a szüleid akarják. Ott nem az van, hogy megfelelni a

felnőtteknek, ott eleve olyan felnőttek vannak, akik értik a gyerekeket. Nem csókolomot kell otthon köszönni, hanem hellót. Érted?

PETI: Hellót?

DÁVID: Azt. Helló, csak ennyit, és a faterod is azt mondja erre, hogy helló.

PETI: Beszarok. Az ember azt hitte volna, hogy csak annyi, hogy nagyobbak a házak, meg többen vannak, meg hogy ott lehet minden szart kapni. Azt nem gondoltam, hogy másmilyenek is.

DÁVID: Pedig teljesen másmilyenek. Figyelj, a folyosón olyan gyerekeket láttam, hogy azért itt már igazgatói intőt adnának, ott meg kitűnő tanulók.

PETI: Na, ne hülyítsél már, azt honnét tudod, hogy kitűnők?

DÁVID: Mert az is látszott rajtuk. Hogy van nekik farmerjük, meg kockás ingük, meg katonai bakancsuk, de látszik az arcukon, hogy okosak.

PETI: Hát bazmeg, ezt nem lehet utolérni.

DÁVID: Pedig utol kell, és én utol is fogom.

(Dal)

PETI: Hogy?

DÁVID: Csak egy farmergatya kell hozzá.

PETI: Hát ez az, de még egy farmergatyánk sincsen, ezekben a szar élrevasalt vászongatyákkal a városfalakig se jutunk el.

DÁVID: Az unokabátyám.

PETI: Mi van az unokabátyáddal?

DÁVID: Katona lett.

PETI: Szar neki.

DÁVID: De nekem jó. Mert itt hagyta nekem a farmergatyáját.

PETI: Akkor te nem is fogsz különbözni.

DÁVID: Nem. Senki nem fogja rajtam látni, hogy én nem...

PETI: Akkor te itt fogsz különbözni.

DÁVID: Hol?

PETI: Itt falun. Itt leszél olyan, hogy: idegen.

DÁVID: Azt leszárom, mert én ott akarok lenni otthon.

11. jelenet

(Autóban)

(Zene: a jelenetet megint felvezetheti a korábbi autós zene, kicsit másképp hangszerezve, belekomponálva vidéki hangokat)

(Dal: Anya dala, hogy milyen szép hely ez, domboldal, boggyósgyümölcs-ültetvények, fák, virágok, fények, lovas kocsik, kilátás, széneszag, nyugalom, ilyesmik)

ANYA: Azért ez nagyon szép vidék.

(Dal itt, vagy később)

APA: Azért lakunk itt, mert szép. Én nem tudnék olyan helyen, mint Pest, hogy nem hegyeket meg fákat lát az ember, hanem lámpavasakat meg betonházakat. Hogy egész nap remeg az utca.

ANYA: Hogyhogy remeg?

APA: Az autók miatt. Az autók kerekétől.

ANYA: Szörnyű lehet, kilötyög a pohárból a víz.

DÁVID: Annyira remeg?

APA: Annyira. Meg a nagyfröccs is.

DÁVID: Azért ott mégiscsak jobb, mert ott történik valami. Csak megáll az ember az utcán és néz, már az is olyan, hogy érdekes. Itt meg semmi.

ANYA: Azt is meg lehet unni, hogy mindig történik valami, soha nincs olyan, hogy nyugalom.

DÁVID: Én nem fogom, mert én épp azt untam meg, hogy nyugalom.

APA: Jobb lesz majd vigyázni arra, hogy mi történik ott, már volt olyan, hogy felment egy gyerek oda tanulni, és egy év se kellett, és elveszett.

DÁVID: Hogyhogy elveszett?

ANYA: Olyan buszra szállt, ami nem hozta vissza.

DÁVID: Micsoda?

ANYA: Tele van a város buszokkal, egy vidéki nem tudja, melyik hová megy, és elviszi valahová, aztán nem talál vissza.

DÁVID: Velem ilyen biztos nem történik meg.

ANYA: Sose lehet tudni, csak egyszer nem figyel oda az ember, és ott a baj.

APA: Könnyen túljárnak a fejedén. Ezek városiak, észre se veszed, és már ott vagy, ahol soha nem akartál lenni.

DÁVID: Nem olyanok.

APA: Majd meglátod.

ANYA: Mennyit érne ez a hegyoldal, ha Pesten lenne?

APA: Senki nem tudná megfizetni.

ANYA: Nekünk meg itt van, csak úgy ingyen.

(Dal itt, vagy korábban)

APA: *Mi más lehetne jó?
A domboldalamban megbújó kis ház
Hátában szőlő*

ANYA: *bakhátas dűlőutakat vigyáz
És lent patak folyik a fák között
Jövök a kancsóimmal és török az ég felé nőő
Nagy kardvirágokból, így járok sok éve haza
Visz a jó vastag levegő, pirossá turmixolja az eget
A szél*

APA, ANYA:

*és a nap együtt,
Hátradől a szív és alszik
a fán a gyümölcs
Vagy mint a macska a kutyán*

APA:

Ja, más az ember, ha ilyen helyen van.

DÁVID:

Szerintem nem. Milyen sok hülye ember lakik a faluban, pedig épp ezt látják, hegyeket meg fákat. De hiába látják, akkor is hülyék maradtak.

APA:

Nem tudjuk, hogy milyenek lennének, ha buszokat látnának meg koszos épületeket. Ők olyanok, hogy ilyen jó környezetben is csak ilyenek tudtak lenni. Rettenetesek lennének, ha ennél rosszabb környezetben élnének.

DÁVID:

Ennél rettenetesebbek? Nehéz elképzelni.

ANYA:

Pedig úgy van, ahogyan az apád mondja, a falusi környezetben nem készülnek ki az ember idegei, nem süketülnek meg az állandó zajtól...

DÁVID:

De én itt akkor sem akarok.

APA:

Mi sem akarjuk, hogy akarj. Azért viszünk a gimnáziumba. Nem akarjuk, hogy napi tizenkét órában a földeken, aztán az egészet elveri a jég, vagy nem veszi át a kereskedelem, és ott rohad rajtad. Azt mi sem akarjuk, mi azt akarjuk, hogy neked jobb legyen. Különben is, mit kezdenél itt egyetemi végzettséggel?

APA:

Itt nincs szükség tudósokra meg egyetemi oktatókra, legfeljebb iskolaigazgatóra vagy téveszelnőkre, de az már megvan.

DÁVID:

Meg rockzenészekre sem.

ANYA:

Mondjuk, zenélni mindenütt lehet, vidéken is.

APA:

Ja, esküvőkön meg szüreti bálon.

DÁVID:

De én nem olyat akarok.

(Apa hirtelen ránt az autón)

APA:

A kurva élet, majdnem beszorított az árokba!

ANYA:

Nem megyünk túl gyorsan?

APA:

Nem én voltam a hibás.

ANYA:

Jó, csak ha lassabban.

APA:

Így biztonságos, ha lassabban mennénk, az már veszélyes lenne.

12. jelenet

(Kollégiumi szoba)

(Zene: lehetne az Anya dala, kicsit pszihodelikusan, s esetleg egy kis dal az Apának és az Anyának, hogy szép hely, jó hely, hej, hej, hej, a fiú lehetne a refrén, hogy vaságy, horkolás, ilyesmi, a zene esetleg megelőlegezhetné a New York-i jelenet zeneművét a harákolások, köhögések, fingások stb... Vagy dal a szabályokról, ami majd visszatérhet a Matektanárnál is)

APA: Elég jó kis szoba. Neked nem tetszik?
DÁVID: Még soha nem aludtam vaságyon.
APA: Az mindegy, hogy vas, a lényeg a matrac, és ez a matrac nagyon rendben van.
DÁVID: Puha.
APA: Azért van rendben, mert puha.
DÁVID: Kicsit sokan vagyunk.
APA: Majd lesznek barátaid legalább.
ANYA: Milyen szép a kilátás!
APA: Nagyon. Pont a hegyre!
ANYA: Nem is gondoltam, hogy ilyen szép helyen is vannak iskolák.
APA: Nem iskolák, hanem konkrétan ez az iskola. A többi az szar helyen van.
DÁVID: Kicsit messze van a belváros.
ANYA: Az nem baj. Itt biztonságos, nem kell félni, hogy tolvajok meg gyilkosok.
APA: Nagyon jó lesz neked itt.
(Dal)
DÁVID: Jó, biztos nagyon jó lesz. Mentek?
APA: Hát, még haza kell érnem. Azért jól fut a Zsiga, de meg kell adni az időt ilyen szar utakon.
DÁVID: Tudom.
ANYA: Nem pakolsz ki a táskádból?
DÁVID: Majd ha elmentek.
APA: Jó kis táska. Hol vetted?
ANYA: A vásárban. Román műbőr.
APA: Ja, műbőrben a románok nagyon jók.
ANYA: Rendes bőrben is, de minek vettem volna a gyerekeknek rendesbőr táskát, amikor ez is pont jó.
APA: Meg olcsóbb, az is szempont.
DÁVID: Nem is tudtam, hogy műbőr. Nem tudom megkülönböztetni.
APA: Aztán tudod, mit kell.
DÁVID: Mit?
APA: Rendesen viselkedni meg tanulni! A rossz hír előbb hazaér, mint a héthúszas busz.
DÁVID: Hogyhogy a héthúszas busz?
APA: Ez ilyen mondás, hogy előbb megtudjuk, mint ahogyan megtudjuk.
DÁVID: Ja, értem! De hát azért jöttem, hogy tanuljak, meg a tanárok is azt akarják, hogy nekem jó legyen.
APA: Azt. Beszéltem velük. Ők olyanok, hogy mindent megcsinálnak, csak nem lehet olyan, hogy rendbontás, mert azt nem

szeretik. Szabályok vannak, azokat be kell tartani, nem úgy van, mint otthon, hogy neki a mezőnek. Itt ha akarsz valamit, engedély kell.

- DÁVID: Engedély?
APA: Az. Ha ki akarsz menni az épületből, csak úgy lehet, ha engedik.
DÁVID: Azt hittem, mindenki ahogy akar...
APA: Nem. Mindenki úgy, ahogy szabályos. Majd beletanulsz.
ANYA: A ruháidra vigyázzál!
DÁVID: Vigyázok, anyu.
ANYA: Na, akkor, most már tényleg mennünk kell!
DÁVID: Tudom.
ANYA: Szia, kisfiam.
DÁVID: Csókolom!
ANYA: Rossz lesz egyedül.
DÁVID: Nem leszek egyedül.
ANYA: Te nem, de én meg az apu igen.

13. jelenet

(Kollégiumi szoba)

(Zene, dal: verészene, beképzelt gyerek, ütni kell rajta, alakítani, jajgassál már, hallod, kiabálj, hogy fáj, nincs ebben vér stb...)

- NEGYEDIKES: Az elsősök senkik. Érted?
HARMADIKOS: Ha nem tudod, hogy senkik, akkor majd megtanítjuk, hogy senkik.
NEGYEDIKES: Szólalj már meg, gyerek! Érted, hogy senkik, vagy azt akarod, hogy megtanítsuk!
HARMADIKOS: Hallod, gyerek?!
NEGYEDIKES: Bazmeg, ez nagyon beképzelt gyerek!
DÁVID: Nem vagyok, csak nem tudom, mit kéne mondani.
NEGYEDIKES: Ez, bazmeg, nagyon beképzelt gyerek, hát nem tudja, mit kéne mondani, beszarok, bazmeg!
HARMADIKOS: A szülei azt mondták, hogy ő szarta a spanyolviaszt, bazmeg!
DÁVID: Nem, én nem, hát én... azt nekem nem mondták.
NEGYEDIKES: Akkor beszéljél bazmeg, mondjál már valamit!
DÁVID: Mit mondjak?
NEGYEDIKES: Ez nem tudja, bazmeg, hogy mit mondjon!
HARMADIKOS: Meg kell ezt a gyereket tanítani beszélni.
NEGYEDIKES: Hát meg kell.
DÁVID: De én...
HARMADIKOS: Meg kell tanítani, hogy kicsoda, hogy innéttől tudja, hogy egy senki!

HARMADIKOSOK,

NEGYEDIKESEK: Kötözzük az ágyhoz! Gyorsan! Add a nadrágszíjat! Rántsd le a pizsamáját! Én kezdem! Én is! Engem is engedjetelek oda!

(A gyerekek odaugranak, elkapják, a vasakhoz kötözik és verni kezdik, a verészene ütemesen erősödik)

(Dal)

FIÚK:

Nagy kéz megy feléd, mint a villám

Fájni fog, ne nézd, ahogy villan

Szép az élet, barátkozzunk

Nézzél körbe, miket hoztunk

Ne kezdjél hát oktalankodásba

Ezen bizony túl kell esni

Nekiünk is rossz, de nevelni

Kell a friss húst, párnát a szájába

Az élet rendje az, hogy néha fekszel

És lábak kérdezik, hogy mi van seggfej

Elhazudni a valóságot, nem lehet és mindjárt látod

Hogy bünteti ezt egy jó közösség

A kötelesség az kötelesség, túl kell ezen esni tessék

A büntető jobbos lendül meg most

NEGYEDIKES: Nem fáj, gyerek? Nem érzed, hogy fáj?

HARMADIKOS: Szólalj már meg, bazmeg, mondjad már, hogy fáj!

HARMADIKOS 2: Üvölsél már, hallod?

NEGYEDIKES 2: Hát bazmeg, ez megnémult!

NEGYEDIKES: Nyomj le a hasán egy dobszólót!

HARMADIKOS: Mondjad már, hogy fáj!

NEGYEDIKES 2: Bazmeg, csorogjanak már a könnyeid! Hallod?

DÁVID: Nem fognak.

HARMADIKOS 2: Megszólalt a kis pöcs, azt mondta, hogy nem fognak, de fognak!

NEGYEDIKES: Rántsd le a gatyáját már neki! Hallod? Rántsd már le!

HARMADIKOS: Alig van farka ennek a gyerekeknek!

(Próbálják erotikusan simogatni, a zenéből a je'taime-filing jön elő)

NEGYEDIKES 2: Na, nézzük meg, hogy működik!

HARMADIKOS: Nem működik, bazmeg, ebben a gyerekekben nincsen vér.

NEGYEDIKES 2: Bazmeg, ez tisztára buzi pöcs!

HARMADIKOS: Láttál már nőt, buzigyerek? Hát hol a véred.

NEGYEDIKES: Hallod? Láttál már nőt?

NEGYEDIKES 2: Öreganyját hugyozni az udvarban.

(Röhögnek, a zene felerősödik aztán hirtelen zár)

SZOBAFŐNÖK: Jó, elég lesz!

HARMADIKOS: Elég? Ebből soha nem elég!

SZOBAFŐNÖK: Mondom, hogy elég!
HARMADIKOS: Jól van, bazmeg, csak most jöttünk épp bele!
HARMADIKOS 2: Nagyon szar ilyenkor abbahagyni.
NEGYEDIKES: Basszál még neki oda egyet!
SZOBAFŐNÖK: Mondom, elég! Bontsátok ki!
NEGYEDIKES 2: Túl hamar vége lett, még nem is könyörgött!
SZOBAFŐNÖK: Bontsátok ki!

(Kibontják)

SZOBAFŐNÖK: Lehetsz a szolgám. Egy közlünk.
HARMADIKOS: Látod, nem szól semmit. Túl korán elengedtük!
NEGYEDIKES: Hallgat, mer ilyen kis pöcsfej, bazmeg, téeszelnök a faterja.
DÁVID: Nem az.
HARMADIKOS 2.: Láttuk rajta, hogy az.
DÁVID: Nem. Csak boggyósgyümölcs-kertész.
NEGYEDIKES: Mi a fasz? Mi az, hogy...

(Dávid elindul kifelé)

NEGYEDIKES: Hová mész? Álljál már meg! Kérdeztem valamit! Hová mész?
DÁVID: Vécére.
NEGYEDIKES: Álljál már meg! Hallod, még beszélek.
SZOBAFŐNÖK: Hagyjad! Nehogy idehugyozzon.
HARMADIKOS: Az nem lenne jó, ha összehugyozná magát.
NEGYEDIKES: Felnyalatnám vele.
HARMADIKOS: Az azért már...
NEGYEDIKES: Az Indira Gandhi mindennap megitta.
HARMADIKOS: Azt nem hiszem.
NEGYEDIKES: De, mert azt mondta neki az orvos, hogy egészséges.
HARMADIKOS: A húgy?
NEGYEDIKES: Az.
HARMADIKOS: És használt?
NEGYEDIKES: Nem.
HARMADIKOS: Hogyhogy?
NEGYEDIKES: Mire használt volna, addigra lelőtték.

14. jelenet

(A vécében, Dávid egy kagyló mellett kuporog)

(Dal: itt kéne a magáramaradottságról valami, nincs senki, csak a vécékagyló, meg a húgyos ülőke, meg a büdös szag, kurvára egyedül tud lenni itt az ember, meg még a könyvei is, a szemétől a szájáig valami sós folyik, és ő meg birkózik az ízzel)

DÁVID: Csöndben horkol mellettem egy cső
Ami viszi a vért, ami belőlem jött elő
A vért, a szart a taknyos zsebkendőket

*És főleg a vizet, ami elviszi innen őket
Csöndben horkol mellettem egy cső
Ami viszi a vért, ami belőlem jött elő*

*Ha ütnek ezzel, az tehát fáj
Hogy simogasson is, az nem muszáj
Mi mindentől függ, mit csinál egy kéz
Ki ad parancsot neki, ki olyan merész
Nézem a kezem, mit csinál egy kéz
Néha simogat, néha üt, és kész*

*Csőndben horkol mellettem egy cső
Ami viszi a vért, ami belőlem jött elő
A vért, a szart, a taknyos zsebkendőket
És főleg vizet, ami elviszi innen őket
Csöndben horkol mellettem egy cső
És viszi a vért, ami belőlem jött elő*

DÁVID: Egyedül vagyok.

MÁSODIK RÉSZ

15. jelenet

(Szoba)

(Dal: Dávid, Gábor, s közbevinnyognak a lányok: Menjenek el a lányok, menjenek haza, mért menjenek, hülye vagy, ti hívtatok, hányingerem van, szar a bor azért, milyen melle van a csajnak stb...)

DÁVID: Szar ez a bor!

GÁBOR: Szar, de hat.

DÁVID: Csak hányingerem van.

GÁBOR: Ki kell várni.

DÁVID: Ha sokáig kell várni, akkor kijön belőlem és baszhatom, kár volt szenvedni, semmi hatás.

GÁBOR: A bort kihányani, az tényleg pazarlás. Ráadásul kétszer is érezni ezt a kurva szar ízt. Nem is tudom, miből csinálják.

DÁVID: Állítólag krumpliból...

GÁBOR: Az valami más, amit krumpliból.

DÁVID: Mi?

GÁBOR: Nem tudom, biztos a vodka.

(Csöngetnek, Gábor ajtót nyit, két lány lép be)

CSAJOK: Helló!

GÁBOR: Sziasztok.

GÁBOR: Tök jó, hogy eljöttetek!

EGYIK CSAJ: Itt van a haverod is?
GÁBOR: Hát persze.
EGYIK CSAJ: Olyan furcsa fiú. Nem?
GÁBOR: Hogy érted, hogy furcsa?
EGYIK CSAJ: Nem olyan, mint a többiek.
MÁSİK CSAJ: Nekem tetszik.
GÁBOR: Különleges.
EGYIK CSAJ: Hogyhogy különleges?
GÁBOR: Tud gitározni.
MÁSİK CSAJ: Én láttam rajta.
EGYIK CSAJ: Hogy láttad rajta? Nem is volt nála gitár.
MÁSİK CSAJ: Nem a gitárt, hanem hogy különleges.

(Bemennek)

DÁVID: Helló!
CSAJOK: Helló!
DÁVID: Figyelj, most mit kell csinálni? Én még soha nem voltam így.
GÁBOR: Mindig azt csináld, amit érzel.
DÁVID: Nem érzek semmit, csak hogy hányingerem van.
GÁBOR: Akkor figyelj engem.

(Gábor megöleli az egyik csajt. Csókolóznak, ölelkeznek. Dávid próbálja utánozni)

DÁVID: Kigombolhatom?
MÁSİK CSAJ: Hát nem azt akarod?
DÁVID: Tulajdonképpen, igen.
GÁBOR: Ne kérdezd, bazmeg, hanem csináld!
MÁSİK CSAJ: Még nem csináltál ilyet?
DÁVID: Veled még nem.
MÁSİK CSAJ: Azt tudom, de mással?
DÁVID: Mással már persze. Hogy mással? Már egy csomószor!
MÁSİK CSAJ: Akkor most pattintsd ki hátul a melltartót!
DÁVID: Azt csinálom, csak olyan hülye a kapocs rajta, eddig nem ilyen volt. Amivel csináltam.
MÁSİK CSAJ: Milyen?
DÁVID: Másilyen.

(Végre kikapcsolja, elöbukik a lány melle)

DÁVID: Fú!
MÁSİK CSAJ: Most mi van, miért hagytad abba?
DÁVID: Nem tudom, most valahogy nem megy.
MÁSİK CSAJ: Most akkor miért nem csinálod?
DÁVID: Mondom, hogy nem megy. Szerintem menjetek el.

(Dal valahol itt)

EGYIK CSAJ: Mi a fasz van? Mi van a haveroddal?

GÁBOR: Mi van Dávid? Most mi a fasz van tényleg?
DÁVID: Nekem ez nem jó, szóval az lenne jó, ha elmennétek.
GÁBOR: Most jöttök, mért mennének el, hülye vagy?
DÁVID: Mert nekem az lenne jó.
EGYIK CSAJ: Ti mondtátok, hogy jöjjünk, hogy nincs itthon a haverod anyja, az apja meg franc tudja, hogy hol.
GÁBOR: Hagyjad a fateromat, elég baj az nekem, hogy nincs.
MÁSIK CSAJ: Nem is volt?
GÁBOR: Hogyhogy nem is volt?
MÁSIK CSAJ: Hogy soha nem volt.
GÁBOR: Szerinted van olyan, akinek soha nem volt?
MÁSIK CSAJ: Jó! Csak kérdeztem.
GÁBOR: Nagyon hülyéket kérdezel. Hová is jártok?
EGYIK CSAJ: Egészségügyibe.
DÁVID: Szakközép?
EGYIK CSAJ: Az.
GÁBOR: Mik lesztek?
MÁSIK CSAJ: Ápolónők.
GÁBOR: Mindenki ilyen az osztályban?
MÁSIK CSAJ: Milyen?
GÁBOR: Ennyire vág az agya, mint neked.
MÁSIK CSAJ: Most ezt mért mondod? Én négyes vagyok, meg van, amiből ötös.
GÁBOR: Miből? Tornából?
MÁSIK CSAJ: Abból is.
GÁBOR: Jó, figyelj, a haverom most szarul van a bortól, majd ha megint elmegy az anyám. Jó?
EGYIK CSAJ: Azért erre előbb is gondolhattatok volna, akkor most olyan, hogy mi át vagyunk baszva.
GÁBOR: Hát, pedig mi is inkább meg akartunk és nem át.
EGYIK CSAJ: Hülye bunkó.
GÁBOR: Na jó, kész, ennyi volt. Helló!
EGYIK CSAJ: Én mondtam, hogy ezek hülyék, hogy nem tudnak dugni, buzik biztos.
MÁSIK CSAJ: Nem is mondtad, akartál te is jönni, nem csak én.
GÁBOR: Na, szevasztok, majd legközelebb.
EGYIK CSAJ: Hát az nem tudom, mikor lesz, a legközelebb. Legfeljebb, ha a haverod nem lesz itt.

(Gábor visszamegy)

GÁBOR: Bazmeg, mekkora fasz vagy, most miattad csesztük el ezt a két csajt! Milyen kurva jó mellük volt.
DÁVID: Olyan nagy barna folt volt rajta, közepén meg kiállt belőle.
GÁBOR: És?
DÁVID: Biztos beteg.

GÁBOR: Hogyhogy beteg.
DÁVID: Hogy azért volt olyan, mert beteg.
GÁBOR: A faszt beteg! Pont olyan, nagy barna folt, ha rendes. Érted?
DÁVID: Nem hiszem.
GÁBOR: Te nem láttál még női mellet? Hallod?
DÁVID: Nem.
GÁBOR: Anyádra nem nyitottad rá a fürdőszobaajtót?
DÁVID: Nálunk bezárták.
GÁBOR: És képen se láttál még?
DÁVID: Vidéken nem volt. Még fekete-fehérben sem. Azt hittem, hogy mellrákja van.
GÁBOR: Mi a fasz? Mellrák?
DÁVID: Az.
GÁBOR: Szerinted az ilyen?
DÁVID: Nem?
GÁBOR: Hát nem. Mert az bazmeg benne van a mellében a nőknek, de nem a tizenhat éveseknek, hanem az öregeknek.
DÁVID: Azt hittem, előbb megkapta, mert szar helyen laknak.
GÁBOR: Attól nem lehet mellrákot kapni.
DÁVID: De lehet. Bármitől lehet. Sugárzás van például az utcában, ahol laknak, vagy vízér a házuk alatt.
GÁBOR: Menj a picsába ezzel a hülye parafaszszággal! Igyunk legalább, ha már a csajokat elbasztuk.

(Üvegből isznak)

DÁVID: Te már voltál így nővel?
GÁBOR: Igen.
DÁVID: Be is dugtad?
GÁBOR: Be.
DÁVID: Tényleg?
GÁBOR: Hát... majdnem.
DÁVID: Hogy lehet majdnem?
GÁBOR: Hogy már ott voltam, hogy bedugom, de a végén mégsem, de egészen közel voltam hozzá.
DÁVID: Nem akarta, vagy miért?
GÁBOR: Nem, azt mondta, hogy fél, hogy gyerek.
DÁVID: Fú, tényleg, még az a gyerekügy is, még ez is van. Gumival kell.
GÁBOR: Amikor csinálod, pont nincs az embernél gumi.
DÁVID: Mindig kell hordani.
GÁBOR: De kurva nagy az arcod, amikor még egy női melltől is összeszarod magad.
DÁVID: Legközelebb már nem fogom.
GÁBOR: Nem lesz legközelebb, bazmeg, egy hónap meló volt ebben a két csajban, minden délután fűztem őket, meg összevisz-sza hazudoztam, hogy milyen marha jó fej vagy, meg hogy rockzenész vagy, ilyeneket.

DÁVID: Mert az vagyok.
GÁBOR: Tényleg? Hol a gitárod?
DÁVID: Majd lesz.

16. jelenet

(Osztályterem)

(Zene: afféle iskolahangok, folyosói kiáltások dallamosítva, meg valami iskolarádióhang)

KRISZTA: Nekem semmi kedvem matekdogát írni.
LACI: Mért, kinek van?
KRISZTA: Annak, akinek az a legizgalmasabb esemény az életében, hogy kijön az eredmény.
EMESE: Az nem én vagyok.
LACI: Én sem. Talán a Dávid.
EMESE: Nem úgy néz ki.
GÁBOR: Fú, bazmeg! Mi van veled, benyomtál tegnap?
DÁVID: Kurvára fáj a fejem, meg a szememmel is van valami.
GÁBOR: A szemeddel? Mi?
DÁVID: Hogy olyan minden, mintha rajtam kívül lenne, érted, mintha én nem lennék benne a világban.
GÁBOR: Fú, bazmeg, ez pszichiátria!
DÁVID: Mért lenne pszichiátria?
GÁBOR: Mert ez ilyen pszichés dolog.
DÁVID: Dehogy.
GÁBOR: Mért? Jól jönne egy fiatal pszichológuslány, akivel elbeszélgethetnél az éjszakai magömlésről vagy a fölöttes énekről.
DÁVID: Hülye vagy. Gyerekkorom óta van ez.
GÁBOR: Mi?
DÁVID: Nem tudom, az orvos se tudta megmondani, hogy mi. Felmegyek a betegszobába. Majd mondd meg a tanárnak, hogy mi van.
GÁBOR: Dolgozat előtt?
DÁVID: Nem tehetek róla. Most jött.
GÁBOR: Jó, én elhiszem, de a matektanár nem fogja.
DÁVID: Mondd meg neki, hogy te is láttad, hogy szarul vagyok.
GÁBOR: Szerinted neki ennyi elég? Azt fogja hinni, hogy a dolgozat miatt.
DÁVID: Pedig nem amiatt.

(Dávid elmegy, Matektanár belép, csend, bugyogó elektronikus zene)

MATEKTANÁR: Akkor, ahogy megbeszéltük, mindenki vegyen elő egy papírt.
BALÁZS: Nem lehetne máskor, tanár úr?
MATEKTANÁR: Megbeszéltük.
GÉZAGYEREK: De a következő órán...

BALÁZS: Ma már írtunk magyarból is.
 MATEKTANÁR: A magyardolgozat csak szórakozás. Addig se kell tanulni.
 EMESE: De tanár úr!!!
 MATEKTANÁR: Mondom, papírt elő. Ki hiányzik? A Dávid, már megint a Dávid.
 EMESE: Nem is szokott.
 MATEKTANÁR: Az mindegy, hogy tényleg szokott-e, de olyan fajta, mint aki szokott.
 GÁBOR: Tanár úr, ó rosszul lett!
 MATEKTANÁR: Rosszul-rosszul? Azt hiszi, meg fogja úszni?
 GÁBOR: De tanár úr, tényleg, én láttam rajta.
 MATEKTANÁR: Láttad? Mit láttad, hogy nem akarja megírni? Ismerem ezt a fajtát. Megúszni, mindent megúszni, az egész életet megúszni! De most nem hagyom annyiban, most megkapja, és kivágatom az iskolából, nem fog túljárni az eszemen egy szaros tizenhat éves...

(Dühödten elrohan, a rohanásban már a Matektanár erőszakdalának ritmusa és dallama van benne)

17. jelenet

(Betegszoba)

(Zene: folytatódik az erőszakdal zenéje, ajtócsapódások, cipőkopogás benne)

(Dal: a Matektanár erőszakdala: senki nem ússza meg a feladatokat, rohadek kis pöcsök, túl akarnak járni a fejemen, de én nem engedem, kirúgatom a kis szemétládát. Beleénekel még Dávid és az Ápolónő: beteg, tényleg beteg, hagyja békén stb...)

MATEKTANÁR: Hol van?
 ÁPOLÓNŐ: Lefektettük.
 MATEKTANÁR: Hol van?
 ÁPOLÓNŐ: *(Nem engedi a tanárt beljebb)* Mondom, hogy lefektettük.
 MATEKTANÁR: Hol van?
 ÁPOLÓNŐ: Rosszul van, kapott gyógyszert és rögtön elaludt.
 MATEKTANÁR: Gyógyszert? Nem kell neki gyógyszer. Mert nincs semmi baja, csak dolgozatot nem akar...
 ÁPOLÓNŐ: Álljon meg, hallja, álljon meg! Hagyja aludni! Hagyja!
 MATEKTANÁR: *(Ellöki az ápolónőt)* Én bemegyek, nekem ezt nem nyomja le a torkomon, a kurva anyját az összes naplopónak, mert az lesz belőlük, szar naplopó, mi lehetne más, aki már az iskolában ezt csinálja.

(Matektanár beront, elkapja a gyereket, felrántja)

MATEKTANÁR: *Az élet rendje az, hogy néha fekszel
 De meg fogsz gyógyulni ugye azért egyszer
 Elhazudni a valóságot nem lehet
 és mindjárt látod, hogy bünteti ezt egy jó közösség*

ÁPOLÓNŐ: Tényleg beteg, hagyja békén!
MATEKTANÁR: *Na ne káráljon már, a végén az
lesz majd, hogy tényleg megsajnálom*
Nem kötelező fiam, ide járni
Haza is mehetsz szart kapirgálni
Gyengélkedőn elbujkálni
Az megy, de ne félj, meg fog várni
Jól jegyezd meg a matektanár bácsi
A kötelesség az kötelesség
Meg fogod látni, a restség
Büntetést hoz, meg fogod ezt bánni (nagyon)

MATEKTANÁR: Azt játsszuk, hogy betegek vagyunk? Azt hiszed, túljársz egy matematika–fizika szakos tanár eszén, aki már húsz éve van a pályán? Azt hisszük?

ÁPOLÓNŐ: *(Lökni akarja el a tanárt)* Beteg, nem érti?

DÁVID: Tanár úr, én tényleg, van nekem ez a problémám...

MATEKTANÁR: A felmérő a maga problémája! Ez nem betegség! Ez semmi! Hazudozik. Már tizenhat évesen hazudozik.

ÁPOLÓNŐ: Hagyja már békén, ez nem az osztályterem, ez a betegszoba. Itt betegek vannak, itt ne üvöltözzön...

MATEKTANÁR: Maga engem ne oktasson ki, maga segít lógni a tanulóknak! Ez fegyelmi ügy! Te pedig meg fogod írni, érted, meg fogod írni, nem fogod megúszni.

MATEKTANÁR: És amit neked kell, az nehezebb lesz! Mindegyik azt hiszi, hogy megússza, de nem fogja.

(Visszalöki az ágyra a gyereket és elrohan)

ÁPOLÓNŐ: Mért ilyen veled?

DÁVID: Nem tudom. Nem szeret.

ÁPOLÓNŐ: Mért nem?

DÁVID: Mert nem vagyok olyan, amilyennek akarja, hogy legyek.

ÁPOLÓNŐ: Milyennek akar?

DÁVID: Másképp kéne viselkednem, nem úgy, ahogy viselkedek.

ÁPOLÓNŐ: És te nem akarsz másképpen.

DÁVID: Nem azért jöttem ide, hogy az ő hülye szabályaik szerint éljek, hogy az összes fasz felnőtt elvárásának eleget tegyek. Én azért jöttem ide, mert szabad akarok lenni, ahogyan azok is, akik Woodstockban voltak. Szabad élet, szabad szerelem.

(Dal: visszajöhet az olyan lehetek, amilyen vagyok dal, amit a Bp.-re érkezés előtt énekelnek)

...Érzem, ott minden más, forog az ég velem
Fedetlen keblekkel rohan az élet nekem
Tudom, ott megértik, amit még én se értek
De gitározni fogok, és talán ez a lényeg

ÁPOLÓNÓ: Ez ilyen hippiduma. Nem?
DÁVID: De nem azért. Azt akarják, hogy olyan legyek, amilyen nem vagyok, amilyenek ők. Hogy fogadjam el a hatalmaskodásokat, hogy amikor majd felnövök, én is hatalmaskodjak. De én nem tudok olyan lenni. Ha más vagy, az rendbontás, az szabályszegés, az intó és utolsó figyelmeztetés. És hiába írom meg ötösre a dolgozatot, akkor is négyes, vagy még rosszabb. Pedig matek.

ÁPOLÓNÓ: Hogyhogy matek?
DÁVID: Hogy számok vannak benne, nem lehet úgy, mint irodalomból, hogy nem tetszik, amit írtál, egyes. Itt nem lehet ilyet, mert számok. De hiába jó a végeredmény, akkor azt mondja, hogy lestem, ezért nem fogadja el a hármas meg az ötös feladatot. És ez azt jelenti, hogy hármas.

ÁPOLÓNÓ: Szeretsz itt lenni?
DÁVID: Ide akartam jönni. A faluban olyan üresek az utcák, csak néhány kutya kóborol a lámpák alatt, meg amikor zár a kocsmá, pár részeg.

ÁPOLÓNÓ: Néha jobb volna, ha itt is kevesebben.
DÁVID: Nem tudom, arra még nem gondoltam, *(lefekszik)* csak arra, hogy jó, hogy sokan, hogy nem bámulnak a pofádba, hogy ki vagy, hogy nem figyelik ki minden mozdulatodat. Itt bárki lehet az ember.

ÁPOLÓNÓ: Legalábbis azt hiszi, mikor idejön, hogy bárki, aztán ha nem tartja be a szabályokat, akkor az van, ami veled. Elaludtál?

(Zene: elindul egy kicsit álomba zuhanós, pszichedelikus hangszeres zene)

DÁVID: El. Mindjárt el fogok. Jó, aludni, akkor ott vagyok, ahol lenni akarok, akkor olyan vagyok, amilyen lenni akarok.

18. jelenet

(Álom, New York, lakás)

(Zene: folytatódik az álomba zuhanós, hirtelen az elkent hangokból karakteresebb, intenzívebb gitárzene, abból bomlik ki a jelenet)

(Dal, vagy csak zene: kicsit a kortárs zenére hajazva, meg a New York-i undergroundra, majd ilyen feszült akciófilmes motívumok, amikor jön a rendőrség)

DÁVID: Hi, nice to meet you!
NEW YORK-i: Hi! How are you?
DÁVID: Fine, thanks.
NEW YORK-i: How is N.Y.?
DÁVID: Very nice, and this party also very good!
NEW YORK-i: Your english is fine!

DAVID: Yes I can speak English in my dreams. Now I would like to show something!

NEW YORK-i: What?

DÁVID: A new music, absolutly original! The voices of the univfers! Horkolásból, harákolásból, bélhangokból komponáltam.

NEW YORK-i: Wonderful!

DÁVID: A hangok elhelyezéséhez a csillagtérképet használtam, mint a világ eredendő rendjét, as a basic order of the world.

(Itt a zene már szól)

NEW YORK-i: Wonderful! It's amasing! Would you like a snipe?

DÁVID: I've never smoking in my dreams.

NEWYORKI: Great. You are heroic!

LÁNY: Wonderful!

DÁVID: Do you like it?

LÁNY: Wonderful!

DÁVID: I kiss you!

LÁNY: Wonderful!

(Szirénák, rendőrök)

(Zene: átvált akciósra)

KIABÁLÁSOK: Tegyétek el az anyagot, itt vannak, ablakot nyisd ki, window! Fucking, a kurva életbe, valaki feldobta a helyet.

DÁVID: What's going on?

NEW YORK-i: The fucking police!

DÁVID: Who are you?

RENDŐR: FBI, Columbo, a gyilkossági csoporttól. A haverjai nem művészek, hanem közönséges bűnözők. Drogfogyasztók, drogdílerek!

DÁVID: Az nem lehet, ők szabad amerikaiak! Ők szabadok, ők azok lehetnek, akik akarnak lenni! Nem? Ők sem? Senki nem?

(Zene: újra álomzene)

ÁPOLÓNÓ: *(Az ágyhoz lép)* Nyugodj meg, itt vagyok.

DÁVID: Mi történt, hol vannak a haverjaim?

ÁPOLÓNÓ: Kik?

DÁVID: Akikkel New Yorkban voltam, akik olyan szabadok, hogy az utcán pöfékelnek a marihuánás cigivel. Azok hol vannak?

ÁPOLÓNÓ: Itt nincsenek külföldiek.

DÁVID: Elvitte őket az FBI.

ÁPOLÓNÓ: Biztos, aki ilyet csinál, az börtönbe kerül.

DÁVID: Csak Magyarországon, mert itt mindent kifigyel a rendőrség.

ÁPOLÓNÓ: Nem, nem csak itt. Mindenütt. Sehol nem különbözhetsz, csak olyan lehetsz, mint más.

19. jelenet

(Folyosó, diákok, a távolban feltűnik a Kriszta nevű lány)

(Zene: megint lehet afféle folyosói kicsit visszhangos muzsika, különböző kiáltáshangokkal, nem értelmes szavak)

- DÁVID: Ugye jól néz ki?
GÁBOR: Figyelj, hagyd a picsába, mindenki vele akar járni.
DÁVID: De csak én fogok.
GÁBOR: A faszt fogsz! Tudod, mit fogsz csinálni?
DÁVID: Na, mit?
GÁBOR: Ott fogsz loholni majd mellette, amikor más épp nem lohol, cipelheted a hülye táskáját, és az egész iskola rajtad fog röhögni. Egy hordár leszel.
DÁVID: Nem, engem szeretni fog.
GÁBOR: Miből gondolod?
DÁVID: Mondta.
GÁBOR: Mondta? Tényleg? Mit mondott?
DÁVID: Ezt.
GÁBOR: De konkrétan.
DÁVID: Amikor odamentem hozzá és azt mondtam, szia.
GÁBOR: Arra ő azt mondta, hogy gyere, csókolózzunk?
DÁVID: Tulajdonképpen azt.
GÁBOR: Azt?
DÁVID: Azt, csak más szavakkal.
GÁBOR: Konkrétan milyen szavakkal?
DÁVID: Azt mondta ő is, hogy...
GÁBOR: Mit? Mondjad már, mit mondott?
DÁVID: Azt mondta, hogy: szia.
GÁBOR: Szia?
DÁVID: Azt.
GÁBOR: És mit mondott utána?
DÁVID: Nem kellett mást mondani. Utána már nem kellett mást, mert ez pont az a szó volt, amit mondania kellett.
GÁBOR: Te tiszta hülye vagy!
DÁVID: Azért, mert nem neked mondta, nem kéne ezt mondanod!
GÁBOR: Nekem, én leszarom azt a csajt, ott lóg rajta mindenki, én fosok rá, nehogy már...
DÁVID: Csak félsz, hogy neked nem mondja azt, amit nekem.
GÁBOR: De bazmeg, azt ő mindenkinek mondja.
DÁVID: De nem úgy, mint nekem.
GÁBOR: Hülye vagy bazmeg, az a baj, hogy teljesen belezúgtál, pedig nem kéne, olyanba nem, akibe mindenki, mert az épp arról szól, hogy a csajnak nem kell senki.
DÁVID: De, pont én.
GÁBOR: Te sem, csak valaki más.

20. jelenet

(Folyosó, zongoraterem)

(Zene: zongorával megdobott folyosózene, mint előbb, ezzel megyünk rá a jelenetre, a zeneteremben kicsit megkomponált bartókos muzsika, aztán valami dallamosabb Bach)

(Zeneszerű: a sziával el lehet játszani, innét is, onnét is felhangzik, hogy szia, és a válasz, hogy szia)

(Dal: Dávid hívja Krisztát, hogy jöjjön vele, Kriszta nem akar, Kristóf közbeszól, hogy húzzál már, valami ilyesmi)

DÁVID: Szia.
KRISZTA: Szia.
DÁVID: Fú!
KRISZTA: Mi van?
DÁVID: Most hogyhogy mi?
KRISZTA: Akartál mondani valamit?
DÁVID: Hát?
KRISZTA: Nem?
DÁVID: De, tulajdonképpen igen.
KRISZTA: Nem mondod?
DÁVID: De, hogy ö..., hogy ö... szereted a zenét?
KRISZTA: Milyen zenét?
DÁVID: Hogyhogy milyen zenét?
KRISZTA: Úgyhogy milyet.
DÁVID: Ja, hogy milyet. A modernet.
KRISZTA: Csak azt szeretem.
DÁVID: Megmutassam, mit tudok zongorán?
KRISZTA: Van zongorád?
DÁVID: Nem, csak itt a zongorateremben van, és azon.
KRISZTA: És te tudsz?
DÁVID: Igen, de csak modernet.
KRISZTA: Az jó.

(Belépnek a zongoraterembe)

DÁVID: *(Odalép a hangszerhez, fellöki a tetejét)* Na, figyelj!
KRISZTA: Azt hittem, le szokták zárni.
DÁVID: Egy ideje nem, mert valaki mindig felfeszítette a lakatot.
KRISZTA: Kicsoda?
DÁVID: Az titok. Na, figyelj!
KRISZTA: Figyelek.

(Dávid vadul, beleéléssel üti-veri a zongorát, majd abbahagyja)

DÁVID: Tisztára, mint a Bartók. Ugye?
KRISZTA: Hát nem tudom, az ilyen?
DÁVID: Pont ilyen, nagyon modern.
KRISZTA: Mért csak a fekete billentyűket ütöd?

DÁVID: Mert a fehérek már elavultak, azt csak régen használták. Ma már csak a feketéket szokták. Bartók óta.
KRISZTA: Az nem régen volt?
DÁVID: Micsoda?
KRISZTA: A Bartók!
DÁVID: Nem annyira, szóval még mindig vannak, akik ezt nem tudják.
KRISZTA: Mit?
DÁVID: Hogy csak a feketéket szabad használni.

(Újra belelendül, Kristóf belöki az ajtót)

KRISTÓF: Mi a faszt csinálsz?
DÁVID: Zongorázok, nem hallok?
KRISTÓF: Bazmeg, szétvered a hangszered, ezzel így nem szabad, hülye vagy!
DÁVID: Épp az a lényeg, hogy szabad, ha szétverem, az lesz a legmodernebb része a darabnak, amikor elszakadnak a zongorahúrok, érted, annak a hangja, az nagyon korszerű zene lesz. Az egy igazi zongoradarab lesz, vagyis zongora darabokban.
KRISTÓF: Bazmeg! Tudod, ki gyakorol ezen?
DÁVID: Kicsoda?
KRISTÓF: A Schiff András?
DÁVID: Az a nyálgép, aki idejár délután, anyuka kedvence!
KRISTÓF: Tudod te, ki a Schiff András?
DÁVID: Mért, ki az?
KRISTÓF: Az, bazmeg, a Kocsis Zoltán testvére. A Kocsis meg a legjobb. Még Bartókban is.
DÁVID: Tényleg?
KRISTÓF: Tényleg, ő játssza a legjobban a...
DÁVID: Nem az, hanem hogy tényleg testvérek?
KRISTÓF: Ja.
DÁVID: Akkor mért nem ugyanaz a nevük?
KRISTÓF: Mert Budapesten vagyunk. Érted? Itt nem úgy van, hogy a testvéreket ugyanúgy hívják. Olyan már csak vidéken van. Az nem korszerű.
DÁVID: Tényleg?
KRISTÓF: Na, menj arrébb!
DÁVID: Ne lökdössél már!
KRISTÓF: Akkor menj már arrébb!!!
KRISTÓF: Akarod, hogy játsszak valami szépet?
KRISZTA: Akarom. Mit?
KRISTÓF: Bach.
KRISZTA: Bach?
KRISTÓF: Ja, Bach.
DÁVID: Most tényleg hagyd már ezt a poros szart, ilyen csak a Zeneakadémián szoktak, ott is csak azért, mert kötelező, a

világ már nem itt tart. Érted? Dzsimi Hendriksz óta tök ciki ilyeneket játszani.

KRISZTA: Maradj csendben, légy szíves, ez olyan szép.

DÁVID: Ez szép, ez nem lehet szép, mert a világ már régen nem ilyen, ez csak háromszáz éve volt szép, most már a csúnya a szép, mert olyan a világ, hogy okádék.

KRISTÓF: Figyelj, ne zavarj, amikor játszom, mert azt utálok. Érted.

DÁVID: Gyere, menjünk. Hallod, Kriszta? Menjünk már!

KRISZTA: Én még maradok.

(Dal)

DÁVID: *Nekem lassan mennem kéne, Kriszta
Elállt az eső, kisütött a nap
Zongorázni modernet később majd vissza
Jöhetünk, de őt ne zavarjuk, hadd
Gyakoroljon, meg a Schiff András is jöhet
Bármelyik percben, és ő is gyakorol
Kriszta: Menj csak nyugodtan Dávid, én maradok
Nekem ez a zene tetszik valahol*

DÁVID: *Na jó, megyek
És te?*

KRISZTA: *Maradok*

KRISTÓF: *Na jó, akkor menjél
Ülj le Kriszta valamit még mutatok*

DÁVID: *Nekem lassan mennem kéne, tényleg
És tudod hogy neked is fontos dolgod van*

KRISZTA: *Igen, de már nem annyira fontos, kérek
Kristóf mutasd hogyan van
Az amit az előbb játszottál az szép volt*

KRISTÓF: *Amit az előbb? Az Bach volt vagy Chopin*

KRISZTA: *Az, amiben csak fehér billentyű volt*

KRISTÓF: *Akkor biztos C-dúr, az tényleg nem modern*

DÁVID: *Na jó, megyek
Biztos nem?*

KRISZTA: *Maradok*

KRISTÓF: *Na jó, akkor menjél
Ülj le Kriszta, valamit még mutatok*

DÁVID: De most nem kell időre hazaérned?

KRISZTA: Nem, most nem. Még maradok.

DÁVID: Na, akkor én megyek.

KRISTÓF: Menjél már!

DÁVID: Nem jössz akkor? Kriszta, hallod?

KRISZTA: Nem.

21. jelenet

(Telefonbeszélgetés)

(Zene: a telefoncsörgésből, mint pl. a Blondie-nál az a dal, mindenestre feszült ritmus kéne)

KOLL. TANÁR: Hívják telefonon.
DÁVID: Kicsoda?
KOLL. TANÁR: Az anyja. Menjen már, nem a rócsildbáró az apja, hogy olyan sokáig tartsa a telefont.
DÁVID: Megyek már.

(Felveszi a kagylót)

DÁVID: Mi történt?
ANYA: Az van, amire számítottunk.
DÁVID: Hogyhogy az? Én nem számítottam semmire.
ANYA: Leálltak a veséi.
DÁVID: Micsoda?
ANYA: Bent van a kórházban.
DÁVID: Hogyhogy leálltak?
ANYA: Nem tudom, amikor a gyomrát műtötték.
DÁVID: Ez mit jelent?
ANYA: Nem tudom. Látogasd meg!

22. jelenet

(Kórházi szoba, az Apa csövek között)

(Zene: valami kémiai rokendroll, kicsit misztikus, csőhangok, kórházi visszhangok, csepegések, pittyegő gépek)

(Dal: az Apa dala a bizonytalanságról, hogy mennyire behatárolt az idő, mégsem lehet tudni, hogy mikor lesz vége, valami ilyesmi a halálról)

DÁVID: Fáj?
APA: Nem. Csak rossz így feküdni.
DÁVID: Elmúlik?
APA: A betegség?
DÁVID: Igen.
APA: Nem olyan.
DÁVID: Ezzel kell együtt élni?
APA: Hát, ha lehet.
DÁVID: Hogyhogy ha lehet?
APA: Hogy egyáltalán. Mert ez behatárolja, hogy meddig.
DÁVID: Nem értem.
APA: Nem biztos, hogy túl sokáig.
DÁVID: Mért ne, az biztos, biztos még sokáig.
APA: Csak annyit mondanak, hogy valameddig, de ők sem tudják, hogy pontosan meddig.

DÁVID: Kik?
APA: Az orvosok.
DÁVID: Azok soha nem tudnak semmit.
APA: Valami furcsa még így is van ebben.
DÁVID: Mi?
APA: Hogy hiába nemsokára, mégsem lehet tudni, hogy mikor.
DÁVID: Hogyhogy mikor?
APA: Hogy mondjuk holnap, vagy holnapután, vagy egy év múlva, hogy hiába behatárolt, mégiscsak megmaradt egy kis bizonytalanság.

(Dal)

APA: *Nagy nehezen lett hihető minden
Isten, a halál, hogy nem kalóz a pék
Hogy a nap miatt majd egyszer pucolni kell innen
De mi már maradunk, marad a maradék*

*Leguggoltak hozzánk mind a legnagyobbak
És nők néztek fel ránk, úgy néztek, hogy nagyon
Maradj békén mondták, és úgy treníroztak
Hogyha simogattak, – akár háton, hason, –*

*Békén megmaradtunk, s bár néma, jeges szívvél
Ültünk fel, hogy torkunkra nehezült a penge
De... Biztos borotváltnak, – utoljára ezt kell
Gondolni, – mert a vér a szelídek cementje*

*Rugdalozhatnál, dobálhatnád magad
Ordibálhatnál, – Hogy nem késő! De késő
A szánkra rózsza buborékol, s e hab
Lesz a kilépő léleknek a lépcső*

VOKÁL: *Elég a maradék...*

APA: *Rugdalozhatnál, dobálhatnád magad
Ordibálhatnál, – Hogy nem késő! De késő
A szánkra rózsza buborékol, s e hab
Lesz a kilépő léleknek a lépcső*

VOKÁL: *Elég a maradék...*

DÁVID: Mennem kell.

APA: Tudom. Jössz még?

DÁVID: Igen.

APA: Jó az is, ha csak itt ülsz. Nem kell mondani semmit. Ha látlak, az is jó.

DÁVID: Csak most már mennem kell. A vonat!

APA: Tudom.

DÁVID: Majd jövök.

23. jelenet

(Buszmegálló)

(Zene: utcahangok, amiben benne az Apa dalának dallama, meg egy kicsit az autószenék ritmusa korábról, buszhang, fékezés, nyikorgás)

KRISZTA: Rám vársz?
DÁVID: Nem. A buszra.
KRISZTA: Pont jön.
DÁVID: Látom.
KRISZTA: Nem szállsz fel?
DÁVID: Most nem akarok.
KRISZTA: Miattam?
DÁVID: Hogyhogy miattad?
KRISZTA: Hogy én felszálok.
DÁVID: Nem.
GÁBOR: Akkor nem a buszt várod?
DÁVID: Nem ezt.
KRISZTA: Melyiket?
DÁVID: A következőt.
KRISZTA: Valami baj van? Haragszol rám?
DÁVID: Nem, az régebben volt, hogy haragudtam.
KRISZTA: Most nem?
DÁVID: Már nem.
KRISZTA: De látom, hogy valami bajod van.
DÁVID: Nem látsz rajtam semmit.
KRISZTA: Tiszta vörös az arcod.
DÁVID: Mert kurvára fúj a szél.
KRISZTA: Egyáltalán nem fúj. Mondd már el, mi van! Mért vagy velem ilyen?
DÁVID: Nem miattad.
KRISZTA: De látom, hogy azért, mert én...
DÁVID: Hagyjál már békén!
KRISZTA: De tényleg, mi van, mondd már el!
DÁVID: Telefonált az anyám.
KRISZTA: Nem értem. Mi van, ha telefonált.
DÁVID: Azt mondta, hogy az történt, amire számítottak.
KRISZTA: Mi?
DÁVID: Hogy meghalt.
KRISZTA: Kicsoda?
DÁVID: A faterom.

(Zár az Apa dalának zenekari verziójával)

24. jelenet

(Osztály. Zenével indul a jelenet. A felkelőnap háza ügyetlenül, gitáron)

(Zene: a Dédapám alapján kibomlik valami zene, ami majd a következő jelenetben dallá formálódhat)

- DÁVID: Szétmennek az ujjaim.
LACI: Ezzel jár. Érted? Ez olyan, mint a...
DÁVID: Micsoda?
LACI: Nem tudom, csak azt akartam mondani, hogy ennek az a következménye, hogy vágja a gitárhúr.
DÁVID: Mért nincsenek szélesebb gitárhúrok?
LACI: Mindenki kibírta. A Dzsimi Hendriksz is.
DÁVID: Neki lehet, hogy keményebb volt a bőre.
LACI: Mért lett volna keményebb?
DÁVID: Nem tudom, mert rabszolgák voltak az ősei.
LACI: De kurva hülye dolgokat tudsz mondani.
DÁVID: Csak gondoltam, ez is lehet genetikus.
LACI: Az, hogy valakinek rabszolgák voltak az ősei, az nem genetikus, az csak geciség. Érted? Egy geci világ miatt volt. A geci amerikaiak miatt volt, akik először kiirtották az indiánokat, utána meg...
DÁVID: Jól van hagyjuk a picsába. A lényeg, hogy nekem vágja, olyan, mintha bevagdaltam volna késsel, a hüvelykujjammal meg tökre bedagadt.
LACI: Mert nem kell szorongatni a nyakát. Ki akarod tekerni, vagy mi?
DÁVID: Fáj és kész, és elegendem van!
LACI: Nézd meg, az én ujjaim milyenek. Látod, el tudok rajta nyomni egy csikket.
DÁVID: Tényleg?
LACI: Ja, és a tiéd is olyan lesz.
DÁVID: Mért ezt a hülye számot kell gyakorolni?
LACI: Mert? A felkelő nap háza az olyan, ha azt már tudod, akkor mindent tudsz. Érted? Abban hallani, hogy le tudod-e fogni a húrokat.
DÁVID: De nem tudom a szövegét.
LACI: Mért kéne tudni?
DÁVID: Hogy énekeljem, mert ha nem énekel az ember, akkor hiába gitározik, tiszta égés gitározni és csukott szájjal bámulni magad elé. Én meg nem tudom a szöveget, csak azt tudom, hogy rájzing szan, meg nyúorlinsz. Ráadásul angolul van az egész.

LACI: Figyelj, ez rokendroll. Érted? Ez nem nyelvi kérdés, ennek nincs olyan nyelve, hogy angol, itt tisztára a lélek számít.

DÁVID: De akkor mi a faszt énekeljek?

LACI: Énekelj azt, hogy vájdömájdő nyúolliknsz fájdömájdő szan.

DÁVID: Mi a faszt?

LACI: Ezt érted, pont ezt. A Radics Béla se tud angolul, és úgy játszsza az ifiparkban a Hendrikszet, mint egy isten. A csajoknak kidagad a nyakere a sikítozástól, amikor a Béla lenyomja a fogával a nagyszólót. Volt, amikor lángoló gitáron csinálta. Hol jön ehhez az angol?

DÁVID: De én ezt a vájdömájdőt, hát ezt, bazmeg, nem merném megkockáztatni.

LACI: Láttad, hogy megy a Balatonnál?

DÁVID: Nem.

LACI: Figyelj, nekem van egy haverom, aki nem tud egy szót se angolul, a németet meg eleve utálja, de amikor lemegy a Balcsira, csak végigmegy a parton a gitárjával. Érted? Már akkor összegyűlnek a csajok, már a gitártokra. Mennek utána, ahogy ott megy. Aztán megáll egy olyan helyen, ahol meg lehet állni, kicipzározza a tokot, mert nem ilyen pattintózáras van neki. Olyat csak tudod, kik hordanak?

DÁVID: Kik?

LACI: A buzi komolyzenészek, akik ilyen unalmas régi faszágot pengetnek a gitárjukon, és nemhogy a rokendrollról nem hallottak semmit, bazmeg, még a farmernadrágról se, meg a vietnami háborúról se, meg a hippimozgalomról se, az LSD-ről meg pláne nem, annyira sötétek.

DÁVID: Mit csinál a tokkal?

LACI: Szóval van nekik ilyen cipzáros tok, rajta egy nagy békejelvény meg pár angol szó, hogy mék lavór, vagy valami ilyesmi, ahogy húzza lassan a cipzárt, na, a csajok álla, bazmeg már akkor leesik, már a cipzárhangra.

DÁVID: Azt a kurva! Nem is kell játszani.

LACI: De, utána azért kell. Előveszi a gitárt és elkezdi hangolni, meg néhány akkord, aztán belevág az I can get no-ba, érted, tudod, mi van ott akkor?

DÁVID: Mi?

LACI: Akkor ő azt mondja, hogy te meg te velem jöhetsz. Érted? Azoknak a csajoknak, akik a legjobbak, azokat viszi el, a többit meg otthagyja azoknak a fiúknak, akik nem tudnak gitározni. Érted? A többi fickónak csak a selejt marad, a gitártudás hiánya miatt.

DÁVID: Pár akkorddal?

LACI: Hát persze! De ha te, mondjuk, a magyar számokkal jössz elő, akkor ugranak az endékás csajok, meg a lengyelek és a magyarok egy része. Ha mondjuk, előjössz a Dédapámmal a Skorpiótól, ami eleve egy szar szám, akkor, bazmeg, nem marad ott csak legfeljebb egy lány.

DÁVID: Egy?

LACI: Pont egy, és abból az egyből választhatsz, pont azt az egyet.

DÁVID: Akkor az jó.

LACI: Hát nem, mert az nagyon ciki csaj lehet, aki ott marad a Dédapámra.

DÁVID: Te tudod különben a Dédapám akkordjait?

LACI: Persze, az tök primitív. *(Átveszi a gitárt és pengeti a Dédapámat)* Mindenki tudja, de senki nem játssza el, legfeljebb akkor, ha már mindenki berúgott, mint az állat.

DÁVID: Megmutatod?

LACI: Aha. Látod? Á, aztán cé, aztán gé, aztán dé! Mit jegyzetelsz? Nem tudod megjegyezni.

DÁVID: Ha véletlenül elfelejteném, akkor majd előveszem.

LACI: Szerintem ezzel ne gyere elő, ennél a vájmájfáj jobban bejön.

DÁVID: De angol tagozatos.

LACI: Kicsoda?

DÁVID: Az a lány, akit..., tudod, az az egy.

LACI: Angol tagozatos. És akkor mi van?

DÁVID: Hát nagyon gáz ilyen vájmájfájjal.

LACI: Figyelj, ez nem nyelvi kérdés, mondom, hogy ennek nincs olyan nyelve, hogy angol, tisztára a lélek számít, és ez bejön a német tagozatos lányoknak is, meg az orosz tagozatos lányoknak is.

DÁVID: És az angol tagozatosoknak?

LACI: Mindenkinek. Nekik is.

25. jelenet

(Kollégiumi szoba)

(Zene: a Dédapámból kibomlott zene, benne ügyetlen gitárpöntyögés)

KOLLÉGISTA: Nem tudnál mást játszani?

DÁVID: Ezt se tudom még.

KOLLÉGISTA: Figyelj, az agyamra megy ez a szar szám.

DÁVID: Nekem is.

KOLLÉGISTA: Jó, azt még leszarnánk, hogy neked is, de nekem is.

DÁVID: Meg akarom tanulni.

KOLLÉGISTA: Nem lehet, hogy neked ehhez nincs tehetséged?

DÁVID: Én rockzenész vagyok. Érted? Annak születtem.

KOLLÉGISTA: Hát ez nem látszik.
DÁVID: Mert vidéki vagy, és nem tudod, mi az, hogy rokendroll.
KOLLÉGISTA: Te is vidéki vagy.
DÁVID: De én nem vidékinek születtem, hanem rockzenésznek, és azoknál nincs olyan, hogy főváros vagy vidék. Mit gondolsz, a Dzsimi Hendriksz hol született?
KOLLÉGISTA: Azt nem tudom, de ő legalább tudott gitározni.
DÁVID: Ez nem olyan, hogy mennyire tudsz a hangszeren, ez olyan, hogy belülről kell, ez életérzés. Érted? A tudás az másodlagos.
KOLLÉGISTA: Azért valamennyire mégis kéne.
DÁVID: Ezért gyakorlok, ezért a valamennyiért.
KOLLÉGISTA: De az agyamra megy, legalább ne ezt a kibaszott szar számot.
DÁVID: Majd ha ezt már tudom, akkor fogok mást is.
KOLLÉGISTA: Így fogjuk megutálni a rokendrollt. Mire leérettégizünk, hát, bazmeg, nem koncertre akarok menni, hanem az operába, azt nézni, hogy kövér nők vonaglanak a színpadon és fülsértő hangon visítoznak.

(Zene: visszajöhet az elejéről az igazi rokenrollról szóló dal)

26. jelenet

(Osztály)

(Zene: osztályhangok, vidám nevetésekkel tarkított tánczene, ezzel megyünk rá a jelenetre)

(Zene: később az osztálytársak készülődésekor valami intenzív muzsika, lehet hasonló a balatoni utazás zenéjére)

Utána dal: a Dédapámból kibomló valami, arról, hogy tényleg más a rokendroll, hogy ezt mennyire lehet érteni)

DÁVID: Figyelj, ha látjátok, hogy ott vagyok az Annával kettesben, akkor húzzatok el. Érted?
LACI: Persze. De mért?
DÁVID: Hogy ott maradjunk, tényleg kettesben. Érted? Amikor csak mi vagyunk az osztályban.
LACI: Ja, értem. Mért, mit akarsz?
DÁVID: Tudod...
LACI: Nem, nem tudom.
GÁBOR: Gitározni neki. Érted? Mint a haverod a Balcsin.
LACI: Ja, azért. De ugye nem a Dédapámat?
DÁVID: Mást nem tudok.
LACI: Fú, bazmeg, akkor tényleg nem maradok, nem bírnám végignézni, ahogy égsz ott a csaj előtt, mint a rejsztág.
DÁVID: Nem fogok.

LACI: A vájdömájdönyúorlinsszal jobban jársz.
DÁVID: Akkor, ahogy megbeszéltük.
LACI: Mit beszélünk?
DÁVID: Indulnotok kéne!

(Az osztálytársak készülődnek, a három elindulásos jelenet lehet olyan idétlen, burleszkszerű)

LACI: Ja, bocsi! *(hangosan)* Na, akkor mi megyünk.
GÁBOR: Ti még maradtok?
DÁVID: Aha, maradunk még.
ANNA: Mért maradunk?
DÁVID: Hát nem akarsz kicsit?
ANNA: Hát a többiek elmennek.
DÁVID: Jó, de én nem megyek.
ANNA: De gyere te is.

(Elindulnak)

LACI: Most minek jöttök, ha azt akartad, hogy ne gyertek?
DÁVID: Mert ő akarta.
LACI: Most már el kéne döntened, hogy mit akarsz.
DÁVID: Majd legközelebb.

(Következő alkalom, visszaállnak az előző indulás pozíciójába, megint készülődnek)

LACI: Na, megyünk. Ti nem jöttök?
DÁVID: Nem, mi még maradunk.
EMESE: Akkor én is.
DÁVID: De te mért maradsz?
EMESE: Mert ti is.
GÁBOR: Figyelj, Emese, gyere te is inkább.
EMESE: De nem, mert én akarok maradni az Annáékkal.
DÁVID: Jó, akkor megyünk mi is.
LACI: Most megint jöttök? Akkor most mit akarsz tulajdonképpen?
DÁVID: A hülye csaj miatt, holnap majd, holnap. Érted? Ezt a hülye csajt lökd ki előre az osztályból.

(Következő alkalom, visszaállnak az előző indulás pozíciójába, készülődnek el)

LACI: Na, akkor mi megyünk? Ti nem jöttök?
DÁVID: Nem, mi még maradunk.
EMESE: De akkor én is...
LACI: Na, menj gyorsan ki, Emese.
EMESE: Jó, de én inkább...
GÁBOR: Jó lesz velünk is.
ANNA: Mi nem megyünk?
DÁVID: Már elmentek.
ANNA: Még utolérjük őket.
DÁVID: De oda mentek, ahová én nem akarok.

ANNA: És én?
DÁVID: Te sem.
ANNA: Biztos?
DÁVID: Azt hiszem.
ANNA: Mit csináljunk?
DÁVID: Nem tudom.
ANNA: Akkor ne menjünk mi is?

(Dávid előveszi a gitárt)

ANNA: Van itt egy gitár?
DÁVID: Aha, a haverom véletlenül itt hagyta.
ANNA: Ja azért? Azt hittem te hoztad ide.
DÁVID: Á, nem. Játsszak neked valamit?
ANNA: Mért? Te tudsz gitározni?
DÁVID: Hát nem olyan sok számot.
ANNA: Fú, nem is gondoltam volna rólad.
DÁVID: Ismered a Dédapámát?
ANNA: Persze, azt mindenki ismeri. El tudod játszani?
DÁVID: Hát el.

(Dávid játssza a Dédapámát, illetve az abból komponált változatot)

DÁVID: *Nézi tényleg, hogy gitározok
nekem is neki is
ez egyelőre izgalmas dolog
De mi lesz majd, ha nyafog:

Hogy, hú tényleg jó szám a Dédapám
Kicsit még játsszad de azután
Fogj bele másba, tudod-e, hogy
Van az a Koncz Zsuzsa-szám?

Nézi tényleg, hogy gitározok
És mosolyog, mosolyog
Érzem, éppen most hagyok nyomot
Lehet, hogy szeretni fog*

ANNA: *Annyira izgul, pedig jó ez a dal
Vagyis hogy nem jó, de nem zavar
A szemébe mélyen beástam magam
És csak nézem, hogy ott mi van*

TÖBBIEK: *A rock and roll hatalma most
Itt látható és hallható
Tudtuk éreztük, hogy menni fog
És Anna szép és Anna jó*

ANNA: Fú, nagyon szépen tudsz gitározni. Azért ez nagyon jó szám, ugye?

DÁVID: Nagyon. Eljártsszam még egyszer?
ANNA: Aha.

(És megint, meg újra, meg még egyszer, még egyszer, csak még egyszer!!!)

ANNA: Most már mennem kell.
DÁVID: Elkísérhetlek, ha akarsz.
ANNA: Ráérsz?
DÁVID: Nem annyira, de...
ANNA: Nem?
DÁVID: Nem, de tulajdonképpen igen.

27. jelenet

(Utca, ketten mennek)

(Zene: a menésnek valamilyen zene kéne adjon ritmust)

(Dal: a végén egy duó arról, hogy mennyire jó, hogy most már szeretik egymást, az érzelmi túltengéstől nem szabad megrettenni, mégiscsak könny kell, hogy csorogjon)

DÁVID: Várjunk buszra?
ANNA: Inkább menjünk gyalog.
DÁVID: Nem nehéz a táskád?
ANNA: De.
DÁVID: Vigyem?
ANNA: Nem. Nem szeretem, ha más...
DÁVID: De én viszem, tényleg. Nekem az semmi.
ANNA: Ne vidd!
DÁVID: Tényleg nem akarsz?
ANNA: Nem, már megszoktam, hogy viszem, és olyan rossz lenne, ha más vinné, az olyan lenne, hogy.
DÁVID: Á, nem olyan, szerintem.
ANNA: Jó, hogy lesz most szünet. Ugye?
DÁVID: Csak az a baj, hogy nekem haza kell majd utazni.
ANNA: Nem szeretsz a szüleiddel?
DÁVID: Unatkozom, meg nincsenek ott a haverjaim, meg te sem.
ANNA: Én sem?
DÁVID: Aha.

(Nekiverődik a keze Anna kezének, fénnyel rajta vagyunk)

DÁVID: Jaj, bocs.
ANNA: Á, semmi.
DÁVID: Jaj, megint bocs.
ANNA: Tényleg megint á semmi.

(Dávid felnéz az égre és rákulcsolja a kezét a lányéra)

DÁVID: Bocs, csak véletlen.

ANNA: Tudom.
DÁVID: Ez most olyan furcsa.
ANNA: Tudom.
DÁVID: Ilyen furcsa, ha az ember megfogja egy lány kezét?
ANNA: Nem, csak ha az enyémet.
DÁVID: Miért?
ANNA: Tudod.
DÁVID: Nem.
ANNA: A múlt héten eltörtem. Be van gipszelve.
DÁVID: Be van gipszelve, úristen! Fogok egy nagy darab gipszet?
ANNA: Igen.
DÁVID: Nem csinálhatok úgy, hogy véletlen.
ANNA: Nem.
DÁVID: Megmarkoltam egy gipszet?
ANNA: Nem, a kezem.
DÁVID: A kezed?
ANNA: Igen, érzem, hogy fogod.
DÁVID: Sajnos én is.
ANNA: Nem érted? Érzem, azt érzem, hogy fogod.
DÁVID: Érzed, hogy fogom a gipszet?
ANNA: Nézd az ujjam, ott már nincs gipsz, és ott érzem.
DÁVID: Tényleg, ott már nincs.
ANNA: Érzed, hogy hozzáér a te ujjadhoz?
DÁVID: Igen, pont ott van bedagadva a gitározástól.
ANNA: Fáj?
DÁVID: Így még jobb is.
ANNA: Hogyhogy jobb?
DÁVID: Így jobban érzem, hogy hozzám érsz. Szeretlek.
ANNA: Én is.
DÁVID: Akkor mért akartál elmenni, amikor a többiek mentek?
ANNA: Azt hittem, te is el akarsz menni, és én akartam mondani előbb.
DÁVID: Nem akartam.
ANNA: Most már tudom, csak akkor nem tudtam.
DÁVID: Mindig van ez, hogy az ember nem tudja, hogy a másik mit akar, azt hiszi, a másik pont nem azt akarja, amit ő.
ANNA: Megölelsz?
DÁVID: Ja, persze, már teljesen elfelejtettem, hogy mit kell csinálni, annyira olyan más.
ANNA: Most már mindig az lesz.
DÁVID: Mi?
ANNA: Más.
DÁVID: Mitől más?

ANNA: Hogy szeretlek. Ettől a perctől olyan leszel, akit szeretnek. És én is olyan leszek.

(Zárás: érzelmes dal, majd egy végső óda, megszólalnak a díszletek meg a háttéremberek, itt a vége, fuss el véle, a közönség megrendülve ül, hát ilyen nagyon fasza dolgot már rég nem hallottak)

DÁVID, ANNA: Nézd az őszi muslincákat
Milyen bódultan nyüzsögnek
Ahogy a szőlőszemekre szállnak
Biztos jót tesz a szívüknek
Tudod a szívvel úgy van az ember
Hogy amíg dobog csak addig fáj
De mikor egymás szemébe nézünk
Tudjuk: a dobogás király

Hát ez ezzel jár, jön a vége, muszáj
Ezt is abbahagyni egyszer
Hulljon konfetti, énekeljünk ki
Magas hangokat, na jó, nem kell
Csak a boldogság, csak a békesség
Csak a vihar utáni tenger
Csak a napsugár, ahogy rajtunk jár
Már csak ezért megéri, ember!

DÁVID, ANNA: Nézd a távoli felhőnyáját
Milyen pásztorkutya a nap
Hogy úzi egyre hajtja
Szegény felhőbárányokat
Tudod a szívvel úgy van az ember
Hogy amíg csak dobog addig fáj
De mikor egymás szemébe nézünk
Tudjuk a dobogás király

MINDENKI: Hát ez ezzel jár, jön a vége, muszáj
Ezt is abbahagyni egyszer
Hulljon konfetti, énekeljünk ki
Magas hangokat, na jó, nem kell
Csak a boldogság, csak a békesség
Csak a vihar utáni tenger
Csak a napsugár, ahogy rajtunk jár
Már csak ezért megéri, ember!

Hát ez ezzel jár, jön a vége, muszáj
Ezt is abbahagyni egyszer
Hulljon konfetti, énekeljünk ki
Magas hangokat, na jó, nem kell

*Csak a boldogság, csak a békesség
Csak a vihar utáni tenger
Csak a napsugár ahogy rajtunk jár
Már csak ezért megéri, ember!*

*Hát ez ezzel jár, jön a vége, muszáj
Ezt is abbahagyni egyszer
Hulljon konfetti, énekeljünk ki
Magas hangokat, na jó, nem kell
Csak a boldogság, csak a békesség
Csak a vihar utáni tenger
Csak a napsugár, ahogy rajtunk jár
Már csak ezért megéri, ember!*

*Hát ez ezzel jár, jön a vége, muszáj
Ezt is abbahagyni egyszer
Hulljon konfetti, énekeljünk ki
Magas hangokat, na jó, nem kell
Csak a boldogság, csak a békesség
Csak a vihar utáni tenger
Csak a napsugár, ahogy rajtunk jár
Már csak ezért megéri, ember!*

*Hát ez ezzel jár, jön a vége muszáj
Ezt is abbahagyni egyszer
Hulljon konfetti, énekeljünk ki
Magas hangokat, na jó, nem kell
Csak a boldogság csak a békesség
Csak a vihar utáni tenger
Csak a napsugár, ahogy rajtunk jár
Már csak ezért megéri, ember!*

Tandori Dezső

A Magyar Szókincstár felé/felől – Plusz Kosztolányi; Országh-szótár angol–magyar –

1970–2011

*Mi volt a múlt, olvasom Smullyan filozófus nagymester
Sherlock-sakk-könyvében, ahol visszakövetkeztető feladatok
sorakoznak regényesen, abból lehet tudni olykor,
hogyan tudjuk, mit hoz a jövő. És ezt sakk-állásokon
bizonyítja. Én mást mondok.*

*Az unalmas jéghegy-csúcsa-sablon
maradjon el itt. De amit
szétvillámló fénnel akarnánk látni,
sokszor nem engedheti el, hogy legyen, ne legyen
valami unásnyi talaj, tömb (stb., a szókincstárból
lehet kiásni; de most én nem fogom ezt játszani!),
valami alapja, viszonyítási akármije az egésznek,
bár az egész, mondtam, egy villanásnyi lényeg,
mindegy, azaz nem mindegy. Már dehogy
mindegy. Ha azt szeretném mondani,
hogyan valamin ma már merőben/igencsak másképp csinálnék,
tudnia kell a Kegyesnek (az Olvasó Nagyszerűnek),
mint volt ez egykor (annak idején, a dolog idejében
tulajdonképpen), például, hogy (emlegettem) Kosztolányi
Csáth Géza-versét (nem azt, ahol a templomba, kórházba,
börtönökbe lassan vonuló roppant karavánról ír, vagy
ahol szintén az égből-kipottyantságot fájlalja, ahogy
ittthon van „e világban, de már... etc.”), a verset, melyet
egy naptár „Mit tegyünk az orvos megérkezéséig?”
rovatával párosítottam szakaszonként-duplázva, és mulatságos,
némelyek által döbbenetes hatást értem el, és Vas István
itt vett végképp védelme alá, a Juhász Feri lapjában
megjelent kollázs okán (is), mondom, ezt a kikereshető
verset (legtöbb Válogatott Munkáim, ha olyan sok ilyen van,
már ugyan), az akkoriban adott kötet (A mennyezet...) stb.,
adja rendesen: Tudni lehet, miről van szó. De*

*ha valaki egyáltalán
nem tudja, hogy van ily hagyomány,
nehezen tud mit kezdeni
a számomra teljesen elemi kijelentéssel/semmel,
hogy ugyanis változtak az idők (ezzel még csak igen),
ma már a Csáth-versnek egészen másképp esnék neki,
és neki is estem: én sohase jövő, én sohase beszélő,
nem elég, hogy sohase akartam sehova menni/jönni,
beszélni végképp nem (leszámítva a nagy kivételeket),
és akkor ez a Csáth-vers lényege, haha, ez
gyenge vicc, ha valaki az előzményeket nem ismeri.
(Kollázsomat pl.) Ah, hagyjuk. „Neme: uklideszi.
Öklendezek.”*

*Másolok ide sok kis apróságot. Talán némelyik
bevilágít
ide-oda.*

*Például: Ha egy dolog borzongat,
az maga a dolog?
Vagy hogy megint valamihez
csak nem is konyítok?*

*Netán: Boldog vagyok,
ha nem tudok.
Régen annyi mindent kellett tudni.
Ne tudj rólam semmit!
És oly régimódi leszel! Mit!
Antique, antick.*

*Vagy: Boldog vagyok,
nem gondolok.
Nem „sem mire” és nem „mit”,
nem semmit.
Ez nem semmi, ez valami
többre – s ha bukni! – tanít.*

*Van egy angol kifejezés:
A te temetésed (It's your funeral.).
Egy nő szépsége, mondom,
az ő üzlete.
Mi gondom vele?*

*Nézek valakit. Mit kell mindig nézni valakit. Urat, hölgyet.
Feleslegeseket gondolok. Ahogy tévét nézek. Úr, hölgy.
Például: szép, szép, izomhatosa van,
élemedetten is hegyes melle,
jó segge,*

vénen is minden szál haja megvan.

De, gondolom:

van-e fogalma Szép Ernő, Kosztolányi stb. verseiről?

Jó, ez tényleg abszurdum.

De miért abszurdum?

Nem az, hogy micsoda miért.

De hogy miért a miért. Miért gondolok ilyeneket?

Irodalombarbár vagyok? Ily szakrahajló?

Már alig fordítok. Valóban alig vállalok.

Munka is alig van. Ezt mire fordítsam?

Ha így, ha úgy lesz/lett vége,

valahogyan csak vége

kell/ett, hogy legyen.

Ritka pazarló vagyok: van remek

írógépszerezlőm, írógépet

mégsem javíttatok. (Én barom.

De az összefüggéseket

el nem mondom.)

Nagyon gyenge vagyok.

Nagyon gyenge vagyok.

Nagyon.

gyenge vagyok. Főleg, ha rendszeren járok
épp, és hirtelen

rámötör, belémkúszik éren-idegen,

hogy én nem is akarok,

és tulajdonképp nem akarok

rendszeren járni: Akkor ami marad,

egy vonszolódásnyi, egy siralom,

lebillenések fenyegetése a legegyszerűbb

lépcsőn, mert oly kis távot lépek, hogy a cipőm sarka

még az előző fokon marad.

És nem sérülhetek meg, többé nem törhetem össze magam!

Szeretteim okán se! Egészség-ügyünkre.

Aki nem tud belátni,

nem tud az egybe-látni!

Aki nem tud egybe-látni,

mit tudna az belátni.

Ha meg nem,

érdekes nekem?

Elfelejtettem,

hogy ezzel kezdjem:

Ha igen...
de itt meg elfelejtettem,
miről is lett volna szó.
Na, mindegy.
Könnyű minden,
nehéz minden:
ki se fejezem,
be se fejezem.
Az elkezdetlen
– lásd Zenón, ha fordítva van, ha induláskor! –
nem befejezhetetlen.
A befejezetlen lehet
elkezdett. Kezdet
És nesze neked.

Hogy Csáth bátran indult s megtalálta útját az éj felé,
Kosztolányi meg hitetlen, jajokba fúlva lett az életé,
ez olyan gyönyörű szép, mint a magyar irodalom (írtam!)
legszebb verssora, az „E nyári koraestén...”, New York ká-
véház, olyan szép, hogy ehhez fogható csak Szép Ernő, és...
Babits. És Jékely. És J. A. meg A. J. s Petőfi. És a többi.
Most nincs kedvem, nincs erőm inkább
a Magyar Szókincstárhoz. Friss aggyal fogom
kezdeni máskor. Maradok inkább orrszarvú,
iszom pocsoltyából, de nem kérek – leszámítva
rövid periódusokat – útitársból. Aztán néha
szomjan is halok,
ha nagy aszálytól
szenved Afrika.
Mint az orrszarvú, vagyok. Csak
majomként jöttem le a fáról.
Milyen bölcs a kis veréb: hol
felröppen a fára, hol lejön a fáról.

Rólam élethűen nem lehet beszélni.
Csak életműen.
Ki mer ilyet leírni?
Én. Mert irodalmam csak az életem.
S kétféleképp érthetem.
Kollokvialok. Így kollokvialok. Szakrahajló.
Szigorlatozom. Szigorú e laza
világ oly nagyon. Mint itt költője szava.

A többit hagyjuk holnapra. Miként a német mondja:

*A falut a templomba'. Bocsánat:
A templomot a faluba'.*

***

Egykor

*Egy szó alibije c. hangzatos címmel,
alibije az Ország-h-szótárból, írtam egy kompozíciót,
és az az angol szótár géniuszának, Ország-h Lászlónak,
az ő emlék-szótárkiadásának valahol a belső élére
került. Megtalálható a mű hajdani köteteimben, válogatásban
etc. A Magyar Szókincstár minden ily trükk nélkül
lenne, egyszerűsödve,
tűnődésem a világról,
mint aki lejön a fáról,
szavak közt vándorol az éjen át,
melyből sosem jön, sose is beszél,
de a szókincstár olyan, mint egy irány,
és elbeszél, igazi beszély,
félre sose beszél,
és jól lehet rá gondolni, ha az éj
– ism. – lázálmodokkal forgatja fejed, gügyi,
és két fejed van, mindkettő hol üres, hol teli,
ahogy gombolyodik át az ily tekervény,
minden lehető zugot betöltvén, hát...szerencsére
felébredsz, és reménykedsz, nem csalóka inger
kerget ki a vécére. Visszafelé a konyhában még kicsit
újságot olvasol. S alszol majd hajnalig, bízol. De miben?*

***

*Hogy ne mindig az legyen,
hogy
megelőznek, aztán siralmasan
(szókincstár: lesújtóan, elcsüggesztően,
elszomorítóan, fájdalmasan, keservesen,
gyászosan, jajosan – régies szó –,
lehangolóan) mentegetőznöd kell,
mert olyat kértek, amit te nem adhatsz meg
(ld. a Hamlet-kötet clochard-ja,
a látszólag gügyi, de nagyon finom, mély
lélek kis ember, aki a háborúban fej-
sérülést szenvedett, emlékezetét veszítette,
visszatér a lágérből Párizsba, a város
határában él egy maga-ácsolta kalyibában,
gyűjtöget, körötte színes folyóiratok halmai,
ezekből vág ki szépséges képeket, felragasztja
őket, kasírozza, paszpartúzza, viszi ajándékba,*

viszi egykori kedves barátainak, feleségének
– !! –, azoknak, akik felismerik benne az elveszett
Albert Langlois-t, ó nagyon szereti őket,
ücsörög velük, zenét hallgat, eszik,
mosolyog, minden, csak emlékezni nem tud
rájuk, gyenge benne ahhoz valami, s a végén
addig erőltetik a kapcsolatot, hogy azzal űzik
el...de majd a télen visszajön, beúzi megint
a fagy, az éhség stb.). mondd hát: „Gyenge vagyok
bárkihez és bármihez”, ami nem azt jelenti
magyarázod is otthon, ahol azért ez az egy
„Senkit se!” nem igazán jól megy át, bár átmegy,
hagyom, s magyarázom: „Ez csak megelőzés...ne mások
jöjjenek valamivel, ami...” Mondtam az imént. Nem
ahhoz vagyok gyenge, hogy kezdeményezzek ezt-azt,
hanem hogy másoknak eleget tegyek a nem szükséges
kéresek esetén. Hát jó. Amikor erre valaki, minden
addigi kedvességét meghazudtolva, kint valahol a világban,
felcsattant, hogy ilyet ő még nem hallott, és ezzel
kicsit túl erősen vette a dolgot, erősré a hangot,
a döbbenet kiszalasztotta jól temperált
udvariasságából stb., mondom, amikor erre valaki
erős döbbenettel reagált, megéreztem, adott esetben
meg kell magyaráznom azért ezt a milyenséget, érzeteimét,
egzisztenciámét. Bizony, azért alkalmazok „elővágást”,
hogy össze-vissza ne verjenek-vágjanak a nekem nem
elfogadható kérésekkel, várakozásokkal, erőltetésekkel,
melyek persze, természetesen másoknak, nem nekem,
vagyis hogy nyomorúságos ne legyen a helyzet, ellenben
inkább örövendezni, nevetni, kacagni, elégedettnek lenni
lehesse, szívederítő legyen az egész (a szókincstár az
ellentéteket is hozza!), hogy dicsekedni lehessen vele,
vigasságot ülni, mondom, büszkélkedni vele akár,
hogy a csupa megértés világban, a legszűkebb környezetben
is mily jó dolgom van, mintegy de jó dolga van Attilának,
hogy ez így legyen, minden, a szókincstár szerint, én inkább
elővágás
lehetőségével élek,
nem disznóvágás, baromfi vágás, huszár vágás stb.
lehetőségével, hanem... mint mondtam. De
egész egyszerűen előfordulhat, hogy épp csak
merészelek magamról
valamit mondani, de ezt se hagyják,
igen, én így értelmezem: „Azt azért hagyni kéne,
ahhoz jogom kellene, hogy legyen, hogy valamit azért

mondhassak magamról, olyat, ami nem szokvány,
ami másoknak másképp volna kellemes etc.,
nem bírják ki?" Ezt kértem. Nem, hogy ebben is ne
nekik legyen igazuk stb. Mit számít az én szegény,
csekély életem, miért ne lehetne ez a sokszorosan, közel-távol
tönkretevődő legalább ebben-abbban ön maga, az, ami?
A fehér tigris puha lépteit hallom, amúgy is,
mint különös hírmondó, sajnos, túl sok rossz
újságot is tudva, rettegve, nem ingerkedés ez,
kötekedés, gáncsoskodás, civakodás ez részemről
(szókinctár), nem veszekedősség, szurkálódás, nem,
egyszerűen a békés, higgadt ellentétlehetőség megfelelője,
e dolgok párja
a Magyar Szókinctárból, kötődés a kötekedés helyett,
kivédése annak, ami végül mégis – szóism. – kötekedés
lenne, ha némán is, és (Rilke J.A.) remény, hogy
valami jobban lehetne, kötelék, béklyó helyett oldottabban
a szókinccs ellentétpárjai közül. Ó, Csokonai áldott-eszményi! hívság,
ó, téged hívlak?

***

Ha másutt elkenésnyanúsak vagyunk magunknak...
Nagyon kell vigyázni ítéleteinkkel.
Merőben átmenetiek lehetnek.
Kleet, írom, Paul Kleet kezdtük páran utóbbi időn
kicsit leírni...átmenetileg gondolván...de nem a legaktuá-
lisebbnek érzvén őt, s ezért ez az érzet, „gondolás”, gyanú
(nem nézem meg a szókinccs anyagát). Ellenben hirtelen...
Sok száz albumom, félezer képzőm. folyóiratom lapozgatása,
ismerkedések és visszaismerkedések során újabb érzet, gyanú
etc. támadt. De hiszen ez a Klee (bocsánat) nagyon odailik
mai megbámultjaim, evidenseim sorába, mellé stb. Klee nekem
újra ugyanolyan jó. Fontos. Evidens. Kikezdetlen. Bár nem a
régie első-csoda-rajongás tárgya már, mégis.
Maradandó marad, tudom.

***

Ha haldoklom, ezt suttogom, írta Kosztolányi. Íme, én ma:
„Sok mindent szeretek még csinálni, csak csinálni nem
szeretek már semmit.”
„A világban csak a világon kívül lehet élni.”
„Ha magamról mondom valamit, arra kéretik semmit se
mondani, kérdezni, találgatni... Ha más/ok/ról mondom bármit,
nekem lehet esni. De, ismétlem, ha magamról, akkor csendet
kérek. Arra. Kik-ki gondol, amit akar. De ne mondja.”
Ezt suttogom.

***

És...

Eddig meg is volnánk, megvoltunk.

De...

...ahogy „Süt a Nap”-ot mondok, és rá az „egyáltalán”
valahogy végső erejű („Nem az, hogy süt. Nem az, hogy a
Nap. EGYÁLTALÁN.”), kell lennie valaminek, amire végképp
kéretik semmit se mondani.

Ezt én megtaláltam. Ez így hangzik:

Boldogtalan vagyok.

És itt nem kell csak gondolni sem arra, hogy miért.

Nyilván az emberi megánéltre gondolnak elsőül. A pálya-
futásra. Meg hogy valami környületek miatt. De nem adok én
tippeket, hogy mit nem kell gondolni se. Az egészséget ki
ne hagyjuk. Ez eddig a törlendő. Mit is mondtam, amihez
nem szabad semmit szólni? Nekem se?!

Boldogtalan vagyok.

Hogy segítek (min? kinek?):

Egész életemről se mondhatom, hogy szép volt.

Jó, azaz...hoppá. Itt belekötés lehetősége van. Mert valaki
azt mondja: „élet, azt mondod... és ez többértelmű, és nem csak
rólad szól, barátom”. Ezt mondja. És igaza lehet. Kerestem hát
olyan mondást, ami egyértelmű is, kikezdzhetetlen úgyszintén.
„Életemet sem érezhetem szép életnek...” Hiába erős a szubjektív
elem (hogy én érzem, nem érzem stb.), az élet objektív, nem
feltétlenül én vagyok. Mi legyen hát? „Egész életemre se
mondhatom, hogy szép volt.” Ccc. Hogyan dobjuk ki az „élet”
kerek, külső egészét?

Gyötrődöm. Ez nem része a boldogtalanságnak.

(Amit nem részletezünk! Én sem teszem.)

Tehát:

Szép se volt egészen.

Aha! Ilyesmi.

Szép se volt igazán.

U.a.

Együtt nézzük:

„Boldogtalan vagyok.

Szép se volt.”

Nagyon erős. Elsöprő. Nem? Azt mit latolgassam, hogy
vajon gondol-e rá valaki: magam nem voltam saját magamnak
rendjén való? Módom nem volt szép? Nem az, hogy én, nem így
értjük. De nem vétek épp magam a tétel, a kérdés ellen. Nem
mondom: Ady: hogy ő csúnyán élt. Én nem éltem „csúnyán”.
Csak valami szép se volt az egész.

Maradok tehát a rideg közlésnél:

Boldogtalan vagyok.

Miklya Luzsányi Mónika

Angyal piros papucsban

*Részlet dr. Tóth Piroska orvos-misszionárius¹
készülő életrajzi regényéből*

Tudta, hogy veszélyes helyre küldik, megrémült mégis, amikor az első sorozatot leadták a kórházra. Betapasztotta a fülét, hogy ne hallja a kalasnyikovok csattogását. Azon az ötvenhatos éjszakán hallott először közvetlen közelről puskaropogást. A kiáltások mellette csaptak fel, davajtye, davajtye, de ő tudta, nincs ott már senki, aki mozdulhatna, legalábbis lábon nem jut el a parancsnokságra, aki haslövést kapott. Csak lapult a kukoricatorzsa közt, szinte a fülébe lihegték a farkaskutyák, mellette alig tíz méterrel haláltusáját vívta a másik szökevény, fémesen csattant a závár, ahogy beleeresztették az utolsó sorozatot.

Annyira félt, hogy még imádkozni is elfelejtett, csak azt a távoli fénypontot nézte mereven, amit a férfi mutatott neki az imént, ha oda eljut, megmenekült. Ausztriában a menekülttáborban, meg később Tübingenben a trópusi kórházban, ahol a missziói munkára készítették fel, többen mondták neki, hogy biztosan angyallal találkozott. Valóban úgy jelent meg mellette a férfi, szinte a semmiből, s úgy is tűnt el, egy pillanat alatt. Nesztelenül vezette végig az úton, egészen az osztrák határig, az orosz katonáknak meg mintha hályog lett volna a szemükön, nem vették észre őket, amikor elhaladtak az őrbódé előtt, a kutyák sem érezték meg a szagukat, lépteik neszére sem füleltek fel. Protestáns hite távol állt az égi csodáktól, csak abban az egyben volt bizonyos, hogy Isten hozta ki őt akkor a szolgaság földjéről.

Önkéntelenül a fülére tapasztotta a kezét most is, percekig mozdulni se bírt, szinte megbénult, amikor meghallotta a gépfegyverek zaját. Már Németországban tisztában volt vele, amikor kézhez kapta a kiküldetése iratait, hogy a pakisztáni szolgálat önmagában is kockázatos egy keresztyén nő számára, ráadásul Kasmírt, ahol a missziós kórház állt, nem csak a faji villongások tették veszélyes tereppé. A Himalája alján húzódó dús völgyre Pakisztán és India is számot tartott, s szívesen bekebelezte volna a két szomszédos vörös róka is. Bár Kína Tibettel volt elfoglalva akkoriban inkább, az oroszok viszont Afganisztánon keresztül bár mikor könnyen betörhettek a függetlenséget éppen hogy kóstolható országba. A doktornő nem tudhatta hát, hogy orosz, kínai vagy indiai kalasnyikovok csaholnak körülötte, csak azért imádkozott, hogy ne pakisztáni fegyverek szóljanak,

---

¹ Dr. Tóth Piroska a hatvanas-hetvenes években több évet töltött Pakisztánban, majd egy évtizedig Kamerun legszegényebb részein, bozótfalvakban szolgált. Szakképesítései révén szülész, nőgyógyász, gyermekorvos, sebész és általános körorvosi feladatokat látott el az adott területek missziói kórházaiban, egészségügyi állomásain.

mert abban az egyben bizonyos volt, hogyha a város lakossága ellenük fordul, nemcsak őket, hanem a muszlim orvosokat, nővéreket, de még a betegeket is kivégzik.

Először még azt sem tudta felmérni pontosan, honnan lőnek, és mire. Akkor ocsúdott fel, amikor leadták az első lövést a kézi rakétavetővel. A robbanás zaja a gyermekotthon felől jött, futott volna át azonnal, hogy lássa, mi történt, de tudta, hogy most a betegeket kell biztonságba helyezni, hiszen találat érheti a kórházat is bármelyik pillanatban. A félelme elmúlt, hideg fejjel adta ki az utasításokat, a nővérszállásokra parancsolt mindenkit, az a legvédehetőbb, ott érheti őket legkéseőbb támadás. Nemcsak a nővérek, ápolók, hanem a jobb állapotban lévő betegek is segítettek, fogták a hordágyakat, vagy az infúziót tartották, hogy épségben biztonságos helyre kerülhessenek valamennyien. Emelte, vitte ő is a hordágyakat, de az agya közben folyamatosan dolgozott, a gyermekotthonban talpon van most mindenki, vizitre készülnek épp, a csecsemőket fürdetik, a nagyobbaknak a tízórait osztják, Abia tejet önt a kis cserépcsuprokba, Isad keksszel szórja tele a gyerekmakokat, Zahír meg tolja utánuk a kocsit, adja a kezükbe a kancsót, bögrét, csattognak piros papucsai, ragyog a szeme, mint mindig. Ez a tekintet tűnt fel először neki is, amikor a fiú évekkal ezelőtt az orvosi szoba előtt várta, hogy munkára jelentkezzen.

– Hogy hívnak?

– Zahír.

Olyan volt a fiú, mint a neve, fényes és ragyogó, s egy kicsit megfényesítette maga körül a világot is. Papucsainak csattogását ismerték jól a gyerekek, rácsimpaszkodtak azonnal, ahogy megérkezett, csinálj csodát, Zahír, csinálj csodát! És Zahír csodát csinált, hosszú pakisztáni ingének ujjából hol egy narancsot, hol egy mangót varázsolt elő. A doktornő csak nézte őket, s nem akart Hamas, a kertész morgolódására gondolni, hogy valaki rendre megdézsmálja az érő gyümölcsöket. Jól döntött, amikor felfogadta a fiút, egyik legjobb munkatársa lett, pedig az első találkozásukkor nem bízhatott másban, csak a megérzésben.

– És mihez értesz? – kérdezte akkor.

– Mindenhez – mosolyogta vissza Zahír a választ a doktornő kérdésére.

– Aki mindenhez ért, semmiben sem mester – mondta, de nem állhatta meg, visszamosolygott a fiúra. A gyermekotthon gazdája attól a naptól kezdve az alig huszonéves fiú lett, s nem volt többé csöpögő csap, eldugult vécé, nem jelentett gondot a kitört ablaküveg vagy a zárlatos biztosíték, mert Zahír tényleg mindenhez értett, az emberekhez pedig mesterien, a gyerekek az ő kezét szorították műtét előtt, s az ő mosolyára ébredtek az alvásból, na, mesélj, milyen világokat jártál be, amíg nem voltál közöttünk?

Mikor a rakétatámadás érte a gyermekotthont, akkor is tudta, hogy Zahír mindent megtesz, amit az adott helyzetben megtehet, hogy megmentse a gyerekeket. Szinte hallotta határozott, kicsit pattogó hangját, ahogy adja ki az utasításokat, a nővérek meg szó nélkül engedelmessé válnak a mindenes fiúnak, ahogy azt tették mindig is.

Órák teltek el, mire annyira lecsendesedett az első támadás, hogy átjutott az otthonba. A rakéta keresztültörtte a falat, két kórtermet lerombolt teljesen. Hat

gyerek halt meg, a csecsemők közül többen megfulladtak a porban, mert nem tudták őket idejében kimenteni.

– Zahír? Hol van Zahír? – kérdezte Abiát, de a nővér csak némán rázta a fejét:

– Nem tudom, doktordzsi. Eltűnt.

Értetlenül nézett a lányra, mi az, hogy eltűnt, míg végül megmutatták neki a szobát, ahova becsapott a rakéta. Abia nem ment be a terembe, csak intett a fejével, Zahír a mosatlanokat szedte már össze a gyerekektől épp, amikor találatot kapott az épület. Egyedül lépett be a kórterembe, a falon méteres lyuk, bevilágít a magnóliafa a kertből, a kiságyakban szétroncsolt testek, karok, lábak, szétrobbant tüdő, de még így is felismerhetők, Dzsamila, Jeffe és a kis Kalid, de Zahír teste nincs sehol, eltűnt, valóban, mintha nem lett volna sohasem.

A harcok ideje alatt keresni sem lehetett a fiút, tűzvonalba esett a kórház hosszú ideig. Hol az indiaiak, hol a pakisztániak lőttek, futóárokban közlekedtek az épületek között, sokszor ott is éjszakáztak a betegekkel együtt, nem volt más megoldás. A nővérek bizonyosak voltak benne, hogy Zahír mennybe szállt, nem is történelhetett másként, hiszen egyszer már feltámadt.

Szeretett volna ő is úgy hinni, mint ezek a lányok, ilyen naiv hittel, de nem hihetett Zahír feltámadásában sem úgy, hiszen ő maga segítette életre.

– Ne tedd – mondta a fiúnak, amikor egy napon bejelentette, hogy meg akar keresztelkedni –, mi tudjuk, miben hiszel. Főlöszleges kockázatni az életed.

De Zahír rendíthetetlen maradt, s ragyogó tekintettel készült a keresztelőjére, ami egyben a halála napja volt. A kis kápolnában ritkán adódott keresztelés, Mohamed keményen lesújtott azokra, akik más hitre tértek át. Ott álltak körben valamennyien, orvosok, ápolók, betegek, amikor Zahír fejére csordult a keresztvíz. Fényüket vesztették a szokásos köszöntések, ezer évig élj, utódaid száma legyen annyi, mint a tenger homokja, az ünnepi virágkoszorúk megfakultak a könnyek súlya alatt, csak Zahír szeme ragyogott akkor is, ne sírjatok, találkozunk mi még.

A nővérek felzokogtak a mondatra, igen, majd a mennyországban találkozunk. Zahír családja is ünnepre készül, utolsó vacsorára, amikor elbúcsúztatják a fiukat, aki az idegenek hitét választotta. Halott lesz számukra azontúl, valósággal az, a bárány már forog a nyárson, a sütemények mézes illatát darazsak dongják körül, s bort is hozatnak, egyetlen pohárral, a fiuknak, ami az utolsó lesz számára ebben az életben.

A keresztelés végére már mindenkinek csorogtak az arcán a könnyei, sírtak még az orvosok, a férfi ápolók is, csak ő, a doktordzsi állt ott mozdulatlanul, hideg fejjel. Az agya rendületlenül zakatolt, a mérgezést nem lehet elkerülni, ha a családi asztalnál nem ölhetik meg, hát megölik a rokonai máshol a fiút. A szer-tartásnak végig le kell folynia, Zahírnek ki kell innia az utolsó, a méregpoharat is ahhoz, hogy a családja elengedje, de utána halott lesz számukra, nem létezik többé. Tudta azt is, hogy a halottak testét a városon kívül, egy sziklafennsíkon helyezik el, hogy az ég madarainak szolgáljanak eledelül. A keselyűk gyorsan el is végzik szolgálatukat, a tetemből néhány óra alatt csak a csontváz marad, amivel a forró nap meg a szél rövid úton végez. Zahír temetésén nem lesz nagy ceremónia, a muszlim szokások a hitetlenre nem érvényesek, így ha szerencsésük

van, gyorsan meg akarnak szabadulni a hullájától is. A mérgek általában lassan ölnek, ha még a keselyűk előtt megérkeznek a sziklafennsíkra, talán időben elérik a kórházat, és kimoshatják a fiú gyomrát.

Zahír feltámadásának a híre gyorsan bejárta a kórházat, akkor ünnepeltek igazán, amikor az ágyból is felkelhetett, a virágkoszorúk most fényesen ragyogtak, csakúgy, mint az arcok a fiú körül. Zahírnak a kórház lett az otthona, családot is itt kapott, hiszen bátyjukként szerették nemcsak az árva gyerekek, hanem a nővérek is, s maga a doktornő is úgy tekintett rá, mintha ő szülte volna új életre.

– Zahír nem halhatott meg, doktordzsi – bizonygatta a harcok után Abia –, csak magához vette az Isten.

A lánynak igaza lehetett, hiszen Zahír testét hiába keresték, nem találták meg soha. Hamas csak néhány szétszóródott szilánkot talált a kertben, az ételhordó kocsni maradványait meg egy piros bőrdarabot Zahír papucsából.

Protestáns lévén, a doktornő nem nagyon hitt az angyalokban, de a kasmíri háború óta álmában néha megjelenik neki egy angyal. Piros papucsot visel, és ragyog a tekintete.

Szepesi Attila

Kópédalok

Verescsütörtök

*Ma van verescsütörtök,
bálba megy a bakördög.*

*Tűzlobbantó hegyi bálba
várja sereg boszorkája.*

*Egyik kotyvaszt bolondgombát,
nyüszít, hogyha megbúbolják.*

*Kettő, ropja hatra-vakra,
les csimbókos kecskebakra.*

*Hár: az urát térdén várja,
hordó farát megriszálja.*

*Négy: a karót rőffel méri,
szottyadt melle térdét éri.*

*Ötnek lángot vet a toroka,
táncát kankutyával ropja.*

*Hat: ki adja a bolondját,
nyerít, hogyha lovagolják.*

*Hét, ki pajzánkodni oktat
mamlasz képű sátánfattyat.*

*Nyolc, ki veszteg porban sunnyog,
ráz veszettül rézkolompot...*

*Kakasszóra szólítatlan
mind a seprűnyélre pattan,*

*ördögük meg hömbörödvé
belevész a sűrű ködbe.*

Zsuzsánna

*Nehogy a szipirtyók
meglássák,
leskelik a vénék
Zsuzsánnát.*

*Három nyála-csorgó
vén kujon
kukucskál a párás
kulcslyukon.*

*Sejti tán, hogy lesik,
úgy rázza
csábos tomporát is
Zsuzsánna.*

*Vállán kunkorognak
hajtincsek,
peregnek a hátán
vízcseppek.*

*Vének kandúr-kedvét
bizgeti,
körte-mellét ugyan
rezgeti.*

*Nyelvét öltögeti
kacéran,
hányja-veti farát
pucéran.*

*Bájait míg azok
kukkolják,
járatja velük a
bolondját:*

*Szokhatjátok rég az
ínséget –
nesze nektek, mamlasz
vénségek!*

*Tudom, közületek
egynek sem
mered már, amivel
illessen.*

Nyálatok csurog bár
vén kecskék,
rég nyársaltatok már
menyecskét...

Billegeti magát
Zsuzsánna,
derekát bolondul
riszálja.

Kínálgatja melle
bimbáját,
zsenge hasát, feszes
tomporát.

Ölét tárja csábos
veresre –
ne búsuljon, aki
megleste.

Simogatja szösze
piháját,
becézgeti kunkor
bibéjét...

Ámulj-bámulj, három
bús kófic,
Míg a sánta ördög
el nem visz.

Nincs az örök tűzben
szépasszony,
aki majd veletek
mulasson.

Táncos menyecske és
víg lány se,
bicebóca-féle
hitvány se.

Bögyös szűz vagy világ
kurvája,
aki ölét nektek
kínálja.

*Úgysincs a patásnak
más dolga:
elvisz titeket a
pokolba.*

Bukolika

*Kutyavilág a világ,
ahol csak a kutya hág,
tetőn meg a morcos kandúr
döfi cirmosát bolondul.*

*Füles lódul a mezőre,
meredezik veres lócsce –
nincs kanca, ki bevárja,
farkát pedig lóbálja.*

*Patak partján tarka Riska
párját bögve nászba hívja,
jön a Kormos, belefurdal,
rátornyosul dérrrel-durral.*

*Prütyköl még a gerlepár is,
huncutkodnak a rucák is,
dévaj minden szürke-gúnár –
nászuktól forr a kanális.*

*Vidulnak a vadnyulak
kakukkfüves domb alatt –
búsong a vén kani-nyúl,
füle-farka lekonyul.*

*Összeragadt bodobácsok
kerülgetik a bogáncsot,
odébb egy katóbogárka –
azt is böki pöttöm párja...*

*Kutyavilág a világ,
ahol csak a kutya hág,
meg a kanász, aki szotyka
szeretőjét kupakolja.*

*Meg a nagybajszú huszár,
aki nászba lovon jár,
meg a banyát búboló
részezes harangozó.*

*Még a mamlasz kántor is,
kópé templomszolga is,
bognár, suszter, sánta pék,
meg a lyány, ki félrelép.*

*Nyiszlett suttyó leskeli,
pina kéne már neki –
hágná is a menyecskét,
ahogy bolond a kecskét.*

Hopponáré kupolda

*Cifra tornyos palota,
tizenhárom lány lakja,
mert ez az esteli-hajnali, rongyoli-bongyoli, ördögi-angyali
hopponáré kupolda.*

*Járja vidám táncnóta,
szüzeknek ott nincs dolga,
mert ez az esteli-hajnali, ördögi-angyali, kancsali-fancsali
hopponáré kupolda.*

*Hat picula fél óra,
pörge huszár jár oda,
mert ez a kancsali-fancsali, gimbeli-gomboli, rongyoli-bongyoli
hopponáré kupolda.*

*Kinek nincsen bankója,
prütykölhet az hozomra,
mert ez az esteli-hajnali, rongyoli-bongyoli, ördögi-angyali
hopponáré kupolda.*

*Serteperte boszorka,
kancsal diák búbolja,
mert ez a hajnali-alkonyi, víg-muri-rengeti, gimbeli-gomboli
hopponáré kupolda.*

*Kandúr-kedvét múlatja
ügyvédbojtár, bőszi baka,
mert ez az ördögi-angyali, kancsali-fancsali, víg-muri-rengeti
hopponáré kupolda...*

*Cifra tornyos palota,
soha nincsen záróra,
mert ez a reggeli-esteli, víg-muri-rengeti, rongyoli-bongyoli
hopponáré kupolda.*

Kabdebó Lóránt

„Sem itt, sem ott, bondul mégis benn a benső végtelenben”

(A hetvenéves Szepesi Attila köszöntésére)

Milyen jó, hogy mindazt, amit megéltünk – ha kellő időt tölthetünk itt, e földön –, ismételten átélhetjük: emlékezetben. Ismét végiggondolhatjuk, hogy valóban úgy látjuk-e még most is a meglátottakat, ugyanúgy ítélnéjük-e ma is a megítélteket, távlatokból visszatekintve, mint láttuk valaha *in statu nascendi*, születésük pillanatában. Egy kritikusnak az adatik feladataul, hogy kortárs irodalmát kövesse, alakulásáról hírt adjon, véleményt formáljon eseményeiről, legjobb esetben utókora jövőbeli véleményalkotására is hatással lehessen, sőt még a saját maga későbbi vélekedését is befolyásolja. Nekem mostanra lehetőségem adódik még arra is, hogy utólagosan ellenőrizzem, milyenek voltak valahai híradásaim, régebbi véleményeimet mennyiben tudom a jelenből visszatekintve is elfogadni. Figyelem, mennyiben érvényes – akár csak a mostani magam számára is – valahai tájékozódásom. A *Forrás* szerkesztői évek óta jó alkalmat adnak kéréseikkel arra is, hogy a valaha kihagyott véleménymondásokat bepótolhassam. Sőt ez esetben, Szepesi Attila hetvenedik születésnapját megünnepelendő, éppen olyan írást kértek, amelynek elkészítése során nemcsak valahai mulasztásokkal kell szembenéznem, de – korábban le sem írt – belső félreértéssel is szembesíthetem magamat. Talán nem is kellene ezt a meg sem írott múltbeli – nevezzem: – félrehallásomat nyilvánosan korrigálnom, de mégis megemlítem, mert úgy érzem, nemcsak személyes értelmezési és értékelési fordulattal állhatok ezúttal szemben, hanem éppen a huszadik századi irodalom megítélésének távlati változásáról is beszámolhatok ezáltal.

Mondjam ki nyersen, mindjárt írásom kezdetén: Szepesi Attilát mindig is becsültem mint jó mesterembert, olyan versalkotót, aki a költészetben mindent meg tud csinálni, versalakító készsége mindenre képessé avatta. Mindiglen jó és pontos vers kerül ki műhelyéből. De valahogy korábbi meglátásom szerint más költők sikeresebben, hangsúlyosabban, nagyobb kép gazdagsággal, akárha hangosabban szóló verbális erővel tudtak vallani a vérgőzös, furcsa és ellentmondásos huszadik századról. Hittem azt: érdekesebben. Figyelmemmel éppen ezért nem igazán fordultam Szepesi Attila költészetére felé. Mostanra aztán be kell látnom, mily igen rosszul cselekedtem. Ma természetességgel mondom ki elmúlt századunkról: furcsa. Mert túléltem, és visszatekintve csodálkozom, hogyan esett éppen énram a túlélés esélye. Akik a veszélyek közvetlen részesei, amikor a vészek sűrűjében benne léteznek, akkor, ha alanyi résztvevőként mutatják fel: vérgőzősnek láttatják, ha távolságtartóan mérícskéljük: ellentmondásos voltát érzékelhetik. De a benne lét még sohasem formázthatja a túléltség állapotát. A történelemmel való mérkőzésre való felkészülés állapotát formázthathatta akkor még maga az adódó egyes történet is. Érzi előre a költő a vészeket, az eljövendőt, mint a macskák a földrengést, és lehet sorstársa a kortárs

szenvedőknek, még részese is, mondjuk, az elkövetkező mártíriumnak. Sokszor versével előzve az óra magára is utóbb rászakadó pusztulást.

De mennyivel másképpen fest a túlélők szemlélete. A celani sors végül is nem egyetlen eset, de a mártírium végletes átélése. A vészek utániság talán még nagyobb mérkőzés, mint a nyílt szembenállás. Ez már túl van a kínzókamrán, tizedelésen és a veszthelyen. Ez már a túlélő szörnyűségekben az emberlét furcsaságaira képes fordítani a figyelmet. A nagy szakadékokkal teljes pusztító századok idején mennyire szükséges volt ez a fajta költészet, amelyik a veszélyek közötti egyensúlyozás művészetére képes megtanítani az embert. Önmagát az alkotó művészt és a létrehozott műalkotást egyképpen. Mintha a százéves, avagy éppen a harmincéves háború idején élne a költő, talán éppen a bibliai bábeli fogság vészekkel teljes száműzöttségében. Akárha Villon tárgyias, mégis garabonciás elvárásoltsága, vagy Angelus Silesius befelé sugárzó misztikája éledne újjá ebben az egyensúlyozó versben, vagy általa szólalának meg a tűzzel érintett szájú próféták vészen túllátó idilli jóslatai a farkas és a bárány jámbor együttéléséről. A vészek idején aktuális, a történelemben élő – a legjobb értelemben vett – alkalmi költéssel szemben a túlélés időn, történelmen kívül megvalósítható lehetőségeit játssza végig önmaga belső látásában. Vigasztalva magát is, és leckét adva mindnyájunknak. Biztatva a mártírium idején, és az azt követő túlélés deprimáltságában még inkább. Mint az Ezekiel 40-ben (1–5):

Száműzetésünk 25. esztendejében, az év kezdetén, a hónap tizedik napján, a város elfoglalása után a tizennegyedik évben, éppen azon a napon fölöttem volt az Úr keze. Elvitt isteni látomásban Izrael földjére, és letett egy nagyon magas hegyre. Ezen a hegyen olyasmi tárult elém, mintha dél felé város épült volna. Odavitt és lám, ott volt egy ember, aki mintha ércből lett volna; lenzsinórt tartott a kezében, meg egy mérővesszőt, és ott állt a kapuban. A férfi megszólított: *„Emberfia, jól nyisd ki a szemedet és a füledet! Nagyon figyelj mindenre, amit majd mutatok, mert azért kerültél ide, hogy ezt megmutassam neked! Mondj el Izrael házának mindent, amit csak látni fogsz.”* És lám, a templomot fal vette körül minden oldalról.

Vagy Izajás 65 (17–25)

Mert új eget és új földet teremtek; a régi feledésbe merül, és eszébe se jut többé senkinek. Örüljetekek és ujjongjatek azon mindörökké, amit majd teremtek! Mert Jeruzsálemet „öröm”-nek teremtem és népét „ujjongás”-nak.

Örööm telik majd Jeruzsálemben és ujjongani fogok népemen. Nem hallatszik többé benne sem sírás, sem jalkiáltás.

Nem lesz többé benne olyan gyermek, aki csak néhány napig él; sem öreg ember, aki ne töltené be élete napjait. Mert a legfiatalabb is százéves korában hal meg; s aki nem éri meg a századik évét, az már átkozottnak számít.

Házakatek építenekek, és ők laknak benne; szőlőt telepítenekek, és ők élvezek gyümölcset.

Nem azért építkezek, hogy más lakjék benne; s nem azért ültetnek, hogy más egye gyümölcset. Mert népem életkora hasonló lesz a fák életkorához; és választottaim maguk veszik hasznát kezük minden munkájának.

Nem fáradoznak majd hiába, és nem a pusztulásra szülik gyermekeiket, hanem az Úrtól megáldottak nemzedéke lesznek, s gyermekeik is velük egyetemben.

Még mielőtt szólítanának, már válaszolok; még be sem fejezik szavukat, már meghallgatom őket.

Együtt legelészik majd a farkas és a bárány; szalmát eszik az oroslán, akárcsak az ökör; és a kígyónak por lesz az eledele. Sehól nem ártanak, és nem pusztítanak az én szent hegyemen – mondja az Úr.

A történelmi idővel szemben az abszolút idő érzékelése ennek a költészetnek az alapvető meghatározottsága. Nem a történelmi idő negligálása, hanem annak szörnyűségét tudomásul véve emelkedik ki belőle, segít túlélni azt. Optikát cserél, hogy egy másfajta látáshoz szoktasson: az élet újrendezésének, bölcs továbbvitelének nyitja meg a távlatait. Ennek a túlélésnek a látomásait éppen a szörnyűségekkel szembenézve igyekezett a huszadik század is kialakítani és értékelni. És ami eddig kevésbé volt ebből kiemelkedő, inkább csak epizodikusan jelentkező, az kezd az idővel megnőni. Kezdi az aere perennius alkotásmódot utólagosan igazolni, az idővel dacoló jelenlétét biztosítani a művészi egyensúly látomásának. Furcsa paradoxonként: mintha az, ami bolondnak, egyensúlyvesztettnek mutatja magát, sőt lehetetlennek, mesésnek, az válik meghatározóvá, mindenképpen megnyugtató hatásával. A Biblia egyensúlya éppúgy megjelenési formája ennek a vágyott felmutató, kimondó alkotásmódnak, mint a középkori pusztulásképzetek ellenében verssé fogalmazott életáhitat, a létezésen való elcsodálkozás, vagy éppen a befelé forduló időn kívüli elrövedés. A Rigvéda elrendezett szövege vagy Szvétakétu növésterve és sorsképlete, vagy az angyali költő kemény misztikus ábrándozása. Non numero horas nisi serenas bölcsessége, de úgy, amint azt Szabó Lőrinc megálmodja: „*Ima a gyönyör, a gyönyör ima.*”

Hogy ezzel a látomásos történelmen kívüliséggel éppen a történelmi nyomások ellenében, a már elviselhetetlen pusztítástól menekülőben keresi az emberiség utólag, visszagondolva is a megoldásait, arra legyen példa egy éppen napjainkban megrendezett évfordulós reprezentációs könyvkiadás. Szabolcsi Miklós életében teljesen megmerült a történelemben, résztvevője, alakítója is volt egyfajta hangsúlyos szemlélettel a korszak magyarázatának. Előbb áldozat, utóbb maga is a hatalom képviselője. Mindenképpen érzékeny résztvevője a nagyon nehéz huszadik századnak. Érzékenységre emlegessek most, ebből az utókori nézetből, két példát. Az egyik: megvásároltatta az Akadémia kéziratárával a Szabó Lőrinc-hagyatékot, bizonyítva ezzel, hogy tudatában volt annak, mi igazán érték, és ennek biztosításával éppen a kultúra továbbélését segíthette elő (nem beszélve arról, hogy az akkor sokak által éppen hogy veszélyesnek tartott, majdnem veszendőbe menő Szabó Lőrinc-hagyomány feldolgozását pedig hatalmi szóval megerősítve rám bízta). A másik példám: éppen akkor, amikor a határ túlfelén, Bori Imre és Bányai János újvidéki rivális műhelyében, más indítással ugyan, de éppen az avantgárd dal társítható látomás-rendet emelték a figyelem fő vonalába, ugyanakkor – játékul? komolyan? – megírja azt a könyvét, *A clown mint a művész önarcképe* című esszéjét, amelyet születésének 90. évfordulója emlékezőeként jelentethette meg most az Argumentum Kiadó ünnepi formátumban. Akkor formálja a túlélés látomásrendjét legitimáló írását a századának művészi érverését mégiscsak érzékelni akaró – merő? – tudós, amikor egy valaha rajzolóknak készülő művész elkezd – játékul? komolyan? – a maga költői bravúrsorozatát, a hetvenéves korára a biztatásra váró emberiséget játszani is segítő költészete diadalát megérő alkotásmódját. Lehet hogy véletlen egybeesés? Én inkább úgy érzem, a korszak felébredő figyelme nyilvánul meg ebben: a múltban lévő század emlékezetét éppen ezáltal, a korában mellékesként kezelt tematikára felfigyeltetve gondolja megőriztetni. Az élet jelenlétét varázsoló életakarát életre keltésére figyeltetve minket. Túlélőket. Felhívva a szerepek felvételének kockázatára és kötelezettségére egyként a figyelmet. Egyfajta nagyszerű erőpróbára. Szembesítve a belső magatartást és az alkalmilag aktuálisra váló maszkok szükségét. „*És a szerep mindent kibír.*”

* * *

Szepesi Attila ezt a százados igényt érzekelte, és ennek formátumát mérte kezdetektől a maga költészetére. A valóságot elrejtő, mégis a lényegre felfejtő megoldásokat. A legégittebb és a legföldibb érdekeltségű világszemlélet találkozását dolgozza ki, hozzákeresve a vers-

történet erre legalkalmasabb alakzatait. Eközben valamire rátalált, amire éppen a világnak szüksége lett a borzalmak poklai között vergődve, majd azokon túljutva. A sebeket elfedő-gyógyító varázsolásra. Valamire, ami a legegyszerűbb pedig. Ugyanis ebben a költészetben éppen a nemzedékek összekapcsolódása jelenik meg: a gyermek és a vén egyként értéket képező jelenlétét találta meg ebben az állandó folytonosságban. A végnélküliséget, sorsoknak és életpályáknak összeforradását. A létezés történelmen kívüli (vagy éppen belüli?) összefonódottságát. Mindenki otthonra találását. Ha máshol nem, legalább a versében. Úgy, amint azt már ifjan megálmodta a *Tíz év* című költeményében.

*húnyt pillád alatt látod az éjszakát
emléktelenül teljes a tág idő
részletei alámerülnek
parttalanul zizegő homályba*

Mіндеz az időtlenségbe befelé forduló nézés ugyanakkor semmiképp sem valamilyen tárgyaltalan létezésből jönne elő vagy amoda merülne vissza, éppen hogy apró tárgyiasságból rakódik össze. Pontosán életre keltett-megfigyelt apróképekből építi meg az emlékezetet, létező, valódi világ fogadja be az embert körülvevő természetes környezetet. Imígyen épül meg az a burok, amelyben kifejtheti élettevékenységeit minden egyes ember:

*alig-emlékű lámpa a hószagú
január locs-pocs édenében
távoli fény fakuló sugárzás*

*fehér utakra írta fehér jelét
akár a csillaglétű madár fakó
nyomát a hóba eltörölni
zúdul a szél lecsupált hegyekből*

Hogyan kapcsolódik az apróképek formáltsága és a belső világ sugárzása? Az áttűnés, a valaha Leonardo megfigyelte füstszerű fumato-tónus imígyen működik, akárha a ma emberében is. Diotima névre hallgat a vers megszólítottja, élhetne Horatius versében éppúgy, mint ahogy lehet a mai feleség megidézhető, időtlenre stilizált alakja is:

*ablakban állva nézed az alkonyi
tetők felett a távolodó napot
lomjaid közt matatsz a késő
lámpasugár kezeden lecsordul*

Hogyan kapcsolódik mindez vissza a történelembe? Történeté alakítva. Ebben a költészetben az idő múlása, az emberi létezés a maga dimenzióit mint esetleges történetet, az apróképek létezési formáját sorozza verse alakító elemévé.

Imígyen készül Szepesi Attila akár egyetlen verse, de ugyanekképpen teljes költői világa is. Idézzek erre egyetlen példát! A gyermek valaha látott egy hidat Beregszászon, szomszédságában lehetett, alkotó része mindennapi életének. Utóbb a rajztanár-költő oda-képzelte az e tájon is otthonos Gulácsyt, a varázsló festő- és író mestert, megidézte annak egyik híres látomását, és fantáziájával eljutott Leonardo fumato-teóriájáig. Ezt a hídi látomást rámerítte egész életére, költői pályája milyenségének meghatározójává alakította. Ezáltal kiemelte Gulácsyt a hagyományos elmebetegképzetből, és teljes látomásrendjét

beleemelte egy, a huszadik századot ellenpontosító költészet egészébe. Mondjuk Füst Milán társaságába. A Vérke-patak fölött valaha ívelt híd egy életre szóló más világot égetett bele a gyermek emlékező fantáziájába. „Kertünk a partra futott le, és innen néztem a konflisokat és ökrösszekereket, ahogy a holdsarló-alakú hídon áthaladnak, később a tankokat és harckocsikat, – és emlékszem Gulácsy éjszakai forgatagára: a kosztümös menetre, mely kivilágítva és feledhetetlenül vonul a hóésésen át, álcáival, szubtilis madárembereivel és vérmes pojácáival. Sosem érdekelt, hogy az emlékezés pontosan őrzi-e a világ dolgait, azok kései visszfényét mennyire változtatja meg, így lényegtelen az is, Gulácsy ezt a hidat valóban Beregszászból vitte-e magával gyermekkorá relíkvizű között a Rigó utcába, majd Veronába és Firenzébe, vagy egy másik »hidat« festett-e meg, talán egy etruszkok építette romolhatatlan kőmonstrumot; számomra az emlékezés maga a valóság, és akárhol épült is az a híd, most már örökké Naconxypánban áll.” Naconxypánt lehet borzongani, lehet műalkotásként méltatni, lehet ihletőként tovább fantáziálni létezését – Szepesi Attila mást csinál: felfedezi a történetekben megformálódó jelenetek, a személyes mozdulatok, a hagyományos életképek jelentőségét az élet mindennapjainak továbbvitelében. A túléléseket és a nemzedékek összefonódásának eseményességét, az élet fenntartását elősegítő mozdulatok, tevékenységek hangsúlyainak fontosságát. A tény, amint mára már Szepesi Attila költészetének ismeretével is összefonódik nemzeti művészeti tudatunk egyik alapjelentése, ténymondata: „Naconxypánban hull a hó.”

A történelem és a történet kettősségét formázza meg. Ahogy kortársunk, Szentkuthy Miklós meséiben, egymást formáló, egymásba átalakuló, folyondáros történeteiben példázattá alakulnak a korábban esetekként felrajzolt egyszeri, és egyben mindennapi jelenetek. De Füst Milán fantáziájának látomásos szólamai ugyanígy példázattá válnak számára, mint – mondjuk – Brueghel összeálló jelenetei. Megérti, hogy bármilyen nagy, világraszóló eseménnyel találkozhat is, mely a világ előrehaladását meghatározza a szemelátára, sokkal inkább a mindennapi tevékenységek egymásutánjaiból állhat igazán össze az emberlét folytonossága. Értékeli ugyan a hőstettek példázatos nagyságát, de bennük és általuk a buktatók eredőjét figyeli inkább. Miként például leír egy nagy tettet mint nagy bukást versében, *Brueghel: Ikarusz képe* alapján:

*ki látja ahogy égreszáll
a fiú bordás szárnyain
ahogy megnyaklik odafönn
a ferde sugárnyaláiban
arcán a gyanta lecsurog
vállán viasz patakzik
megperzselt húsa ég lobog
egyetlen kiáltás zuhan
egyetlen jajszó lángban áll
és nincs könnyörület*
-----
*akár üstökös csóvafénye
aláhanyatlik ég lobog
izzó parázs már arca sincs
tenger üvegére lecsattan
emléktelen kihűl*

Bekeretezi ugyan az egész verset a történelmi tett, a nagyszerű, mégis bukást maga után vonzó katasztrófa, de refrénszerűen hangzik el, ismétlődik körülötte a kórus: „*ki látja*”. A történelmi, az egyszeri hőstett megtörténhet, de az élet ettől elkülönülően zajlik, min-

denki végzi a maga módján a rá osztódó élettörténetet. Az ismétlődőt, a mindig elvégezhetőt. A dolgos földi lét jó-rossz eseteit. Benne, mint nem különös jelenetet, amelyre éppen Ikarusz választatott ki, a repülést elképzelő felfedezés ingerét. Mert így teljes ez a világ: a csodákkal, a veszélyeket kísértő vállalásokkal, és a mindennapi feladatok megoldásaival. Nézi a költő a festményt, és mondja versében tovább az emberélet mindennapjainak verssé alakítását:

*mindig háttal a zuhanásnak
a világító pillanatnak
üzekező birkák között
madárijesztőként az őszben
bortól rezesen tántorogva
mert élni töltekezni kell
roskadó asztaloknál
lakodalom éjjelén
táncolni dudaszóra
s az árokparton ledőlmi és okádni*

És így tovább. A kalmár „loppan” a síkátoron át, zsebében aranypénzei,

*a rögök neki teremnek
neki hasítanak barázdát az ekék
a málló hegyoldalon*

És így tovább. Mindenki teszi a dolgát a festményen és a költő szavában, és az olvasó tudatában. A mindennapok embere magára veszi a szerepek maszkos fegyelmét, cselekszik, miként ősei tették, és ahogy utódai is majdan hasonlóan cselekszenek. Mert így teremtette ezt a világot Isten, ez a „szeszélyes mozigépész”. A szín pedig forog.

Mi minden belefér ebbe a világba: az ittlét csodájaként. A varázsolás legihletettebb foka az *Ars amatoria*, a szerelem művészete, az összetartozás, az összehangolódás rácsodálkozásainak gyűjteménye. Idézzem belőle a kapcsolat felvételének varázsos megérzését, az összetartozás sugárzó kifejeződését:

*se fény, se árnyék – csak ahogy belül
felizzik, elhomályosul
egy sugallat, melynek iránya nincs és
a percre súlyosul,
mégis: egy szó, véletlen mozdulat,
tekintet és
a vérkörökben gyorsul, felparázslík
a lüktetés.
nem volt előbb, csak futó alig-szikra,
kis sejtelem –
közeledik, betölti az időt és
mérettelen
lobog velünk. Átjár a teremtés
vérből fakadt
üdvözlete – világít tőle már a
szem és ajak.*

Benn a benső végtelenben kigyúl az összetartozás fénye, átjárja a teremtés vérből fakadó üdvözlete: szikrázik a vers, dallá válik, táncolni kezd. Örömnünnep van körülé születőben a világban. A túlélés esélye egyben az újjászületés lehetősége. A *Fekete strófák*, *A sátán oltárképei*, a „teremtés bolond csalimeséje” ellenében egyensúlyoz ez a költészet. A mélység, a pusztultság burjánzóan szédült képei jelzik: tudatában van a költő a létezés kiszolgáltatottságának. Minden veszély: egyben verset is ihlető borzasztás. Mégis, mindezt a borzalmat oly szépen tudja kimondani, hogy azzal fel is oldja annak kegyetlenségét. Nem elkerüli a vészeket, de ellenében keresi meg az egyensúlyt: a létezésben megnyilvánuló szépséget. Segít a veszélyeket elkerülő maszkok felvételében: úgynyira, hogy nemegyszer maga a maszk is arcképpé lényegül. A mentés eszköze utóbb magát a megmentettet is reprezentálja. A felfordult világot ilyen párhuzamos szereplésekkel lehet megélni, bízva a túlélés szerencsés esélyében. És mi történik a túlélésben? Ha az esetleg egy másik szörnyűség előjátékává válik.

Mondogattam valaha Hubay Miklósnak, írja tovább az *Egy szerelem három éjszakáját*. Ne merevítse ki oratórikus záróképpé hőse mártíriumát, figyeljen az ügyes-talpraesett-segítőképző szélhámos maszkos barát további életére, másfajta politikai-hatalmi karrierjére is. A tegnapi hős ma esetleg a sötétség diadalát segíti. A korábbi menedéket kereső újabb maszk alá kényszerül, avagy kényszeríti önmagát. Maszkok szembesülnek maszkokkal. Kerge világ, hullámvasút. A Vérke-patak feletti hidat mindig megtöltik a furcsa figurák. Mindig mások, másfélék. A költők megmerülnek ebben a kavalkádban, belelélik magukat, meg is ítélik a látottakat. Füst Milán, Gulácsy után Pilinszky is átvezet a mélypont ünnepején. Látomásaik folytatásaként, társaként, ellenében az emberellenes rossznak Szepesi Attila tud valamit, amire nemcsak a túlélőknek, hanem az új évszázadban élő kortársainak is oly igen szüksége lehet.

* * *

Az újabb évezredben a túlélők egyikeként üdvözöltem a 2011-es könyvhét egyik könyvsikereként Szepesi Attila a *Lyukas kétfilléres* című újabb kötetét. Nagy örömmel és még nagyobb megértéssel. Ugyanis nem a költő érett meg olvasói kegyére, mint inkább olvasói váltak éretté egy költői életmű egészének befogadására. Tegyem hozzá: használatára. Érett pompájában mutatkozik meg maga a költő is, de végre elérkezhetett az a pillanat, amelyben nemcsak egy jól sikerült kötetet üdvözölhet, aki kézbe veszi a könyvet, akit esetleg az érdeklődés véletlene olvasójává kiválaszt, hanem olvasóként felfoghatom, hogy amit a régi kétfilléres „lyukán” mint lencsén keresztül apró képek sorával magunkba szívhatunk a világból a kötet módszerének segítségével: az maga a mostanra oly igen szükségessé váló egyensúly. Amellyel a múlt századi szakadékok után is annyira billegőnek megmaradó világban élnem kell. Magamra nézve egyértelműen ezt értettem meg a kötet olvasása során, de gondolom, vonatkozhat mindez mindnyájunkra, régebbi túlélőkre, hogy mai életben maradók maradhassunk. Éppen ezért a születésnapj újrafelfedező írássom zárásaként feltétlen szükségét érzem, hogy a könyvheti *Magyar Nemzet* Magazinjának Könyvesházában leírt ráeszmélésemet tanulmányom záradékaként is közlőtegyem. Egy életreceptet Szepesi Attila verseiben.

Egy teremtett világ játékosan bemutatott, furcsa jelenetekkel tarkított sokszínűsége tárul elénk Szepesi Attila verseit olvasva. Mintha valóban a Teremtő vetítene bennünket szeszélyes mozigépészként „kibogozhatatlan törvények szerint” – amint az egyik vers zárlatában olvashatjuk. A versek költője e recept szerint fogja egybe a világot sajátos látásával a gyönyörködés, a játszás, a meghökkentés perspektívájából kicsit összekeverve, nem is keresve azokat a bizonyos törvényeket, eleve beletörőde a kibogozhatatlanságukba. Nem elkeseredésből, nem ismeretelméleti okokból, hanem inkább csak az elgyönyörködés

ráhagyatkozásából. Kameraként az ósdi, számára mégis mágusivá patinásodó eszközt, a régi kétfillérest választva, közepében a lyukat lencseként használva. Belefér ebbe az egész látható világ, de micsoda átalakítással! „Kajla kétfilléres / karika-lyukában / napra-holdra látni, / varjakat terelő / ködgomolyba látni: / visszaleselkedni / tovatűnt időbe.” Benne él ebben a képsorban a Teremtő világa a maga felidézhető, esetlegesen látható mivoltában, és benne villószik egy vagabundus világcsavargó mindenütt magának otthonosságot teremteni akaró rácsodálkozása. Középkori kavalkád és egy mai csöves otthonra találása. Boldog, felszabadult széttartás, egyben egymásba szerkesztett koncentrált portrék készítése. *Brueghel világa* Picasso szemével.

Míntha *A néma levente* közismert tanulságát akarná átéltetni verse olvasóival Szepesi Attila. Az élet szép! Tenéked *magyarázom*? De csak akkor szép, ha nem maradsz egyedül – teszi hozzá verseiben. Ha az élet kavargó játékosságában részt akarsz venni. Társaságban. Ezzel nagyszerűen megnyugtató emberi elhelyezkedést talált a maga számára e teremtett világban. A behelyezettséget. A jóban, rosszban, szépben, csúnyában, örömben, fájdalomban való helykeresés módozatait próbálja ki a versek során. Verse mondójaként, ha kell, bohócsipkát öltve, máskor meg mágusi kalapot magára húzva.

Mert a világ tőlünk függetlenül is él, van, alakul, csoportosul, széthullik. „Vetítődik”. De személyes boldogulásunk éppen attól függ, bele tudunk-e kapcsolódni mindebbe. És ha tudunk, milyen hangoltsággal. Mert lehet elkeseredetten is, erre is rengeteg ok látszik lenni. Ott lapítanak ezek az okok is Szepesi Attila verseiben. De még mennyi! Valóságos haláltáncként is olvashatnám ezt a kötetet. De mint a középkori haláltáncok, ez a kötet is éppen az ellenkezőjéről akar meggyőzni: a legrosszabb pillanatban is elérhető harmóniáról. Mint valaha a „szegény” Villon, vagy korunkban a mókás-bölcs Szentkuthy Miklós. Vagy mint éppen Szepesi Attila az olyannyira élőként megidézett Schéner „Miska” képvilágának és mellé figurális jelenlétének felmutatásával.

Mi minden befér ebbe a hajdani pénzdarab lyukas közepén át láttatott világba! Hogyan is akadhat fönn ennyi öröm, fájdalom, gyönyörítas pillanat és kemény-kegyetlen emberpróbáló sorsszerűség, mosoly, ölelés ennek a világnak is az ág-bogán? Mert egy varázsoló tehetséggel megáldott formaművész rakja össze mindezt verseiben. Kezdő kora óta ezt a rím- és ritmusgazdagságot, ezt a verset olvasmányosan gördülővé kerekítő, megszerettető készséget becsültem Szepesi Attila verseiben. Ahogyan most is a világ ezeralakúságát tudja beleprelni versének e kis látószögű lyukába. Beleformálja az eseményességet, a sokszínűséget, a létezés folyamatosságát.

Azt hiszem, ez a kulcsszava ennek a költészetnek: a folyamatosság. Az ember itteni „túlvilágának” egymásba fonódottsága. Értelmes együvé tartozása. Nemzedékek egymásban összefüggése. Ha ezt megérezem a versekből, akkor már egyéni bánatomat, esetleges kiesettségemet is másképp tekintem. Akkor már közel kerülhetek a „mozigépész szépségének” megértéséhez is. Miként verseiben a világvándor alkalmi munkás zenészek a malmói kikötőben, vagy a templom előtt strázsáló koldusok is valamiképpen otthon lehetnek. A valóságban? Nem, de a Teremtő „szeszélyességében” már igen. Ezt az igen aktuális életreceptet kísérlik meg Szepesi Attila versei – számomra legalábbis – közvetíteni. Az élet szép? Azzá kellene tenni! Akként kell benne élni. Nehéz? Igen! De megéri próbát tenni.

Pintér Lajos

Három játék

Az éj szilánkjainál

*Téli reggel regéje.
Hajnalra kettétörött az ég:
üvegszilánk hull, az havaz.
Vérzel,
házig ma sem érsz.*

Bugac

(variáció)

*munkám volt tenger
puszta tenyeremet nézem
az egyik a végtelent
jelenti
a másik semmi
pedig a tenger
puszta tér
pedig a puszta
tenger láthatár*

Anagrammák saját nevére

*Én: prosti alj,
én is lop, rajt,
élni, ja, sport.
Lépj, anti-sor.*

*Alj nép-sor, ti,
nos, tripla éj.
Lant-piros éj.
Lant-piros éj.
Api él, ojt...*

Játék

Deim Pál örömére

*Festőnk, a jó öreg Deim Pál,
várta őt Párizs és Weimar.
Mondotta: Szentendre
van csak a kedvemre,
s Szentendrén maradt jó Deim Pál.*

*

*Vally' mestere volt-e a Kassák?
Ki meghalt, hogy ne baszogassák.
Élhetett vón kedvére,
ha bólínt rossz cefrére,
mit nedüként adnak manapság.*

*

*Festőnk, a jó öreg Deim Pál,
nem várta Weimar, sem hejmpál.
A Magvető-képen
piros-feketében
Ő várt ránk, mesterünk, Deim Pál.*

Akt

*Milyen kár,
hogy a költők
nem modell után
dolgoznak.
Állj csak élém –
meztelen kedves,
mondanám neki,
és nézném, ahogy
megcsókolja a Nap.
Csodálnám merengőn
mellét, a rengőt,
nézném, ahogy
háta ívén, ölen,
combján
fut el a napfény.
Érezném, ahogy
szempillámon épp
lefut egy könnycsepp.*

Demény Péter

Hópárduc

*Úgy haladok törékeny, szívós, szilaj testeden,
mint a hópárduc a sziklák között,
minden szenvedélyét óvatosságra váltova,
minden óvatosságát a szenvedélyében robbantva szét.*

*Szeretnék mindig melléd feküdni,
melletted magamhoz térni,
mindig próbára tenni odaadásodat,
mindig tudni, úgysem csalódhatok.*

*De csak hazugságok között lehetek őszinte,
gyávaságok között nyaktörően bátor,
boldogtalanságok között boldog,
hűségekkel hűtlen mindenkihez.*

*Odaláncolnának romlott szívemhez,
hogy mikor kibújok a hasadékból,
lopakodhassak feléd a tappancsaimon,
és reménykedjem, hátha most eltalál a vadász,
nem kell visszatérjek, nem kell itt maradnom,
lezuhanhatok végre,
halálban a helyem.*

Dénes Zsófia

Beszélgetés Freud professzorral

Utam kivitt Budapest határába, egy zöld gyepágyas, stúdiórajzú, levegős és nagyszerűen magányos villába, Siegmund [sic!] Freud tanár jó barátainál tartózkodik látogatóban. A szobába, ahol ültünk, annyi fény özönlött be, mintha műteremablakon áramlanék. Kint júliusi, teljes rózsákat facsart a szél. Freud háttal ült az ablaknak, nagy, sötét bőrfotelben és világos színű nyári öltönyben. Minden, amit visel, az ápolt külseje, az öreguras nyakendője s a kelméinek puha, simuló volta úgy hozzá tartozik, mint a kiválasztott emberek velük született jó ízlése. Termete középnagy, haja, hegyes szakálla őszes, egész megjelenésén a kezdő, hatvanas évek érettsége, de acélossága is, keze, arca keskeny. Az arca. Nem felejtheti el az ember, ha vele valaha találkozott. Annyi minden árad ki belőle, annyi eleven, de magaslatos élet, annyi jóság és szelídség a szemekben, annyi pesszimizmus. Két szájszegletig lefutó barázdában, annyi gondolkodás, ítélet és semmin sem csodálkozó megfigyelés a hatalmas és domináló homlokon. Talán keserű volna ez az arc, ha az ember csak a száját nézné. Talán megközelíthetetlenül fölényes, ha az ember a homlok szerint ítélné. De megmaradnak ezután a szemek, a sötét, okos és okosnál is jóságosabb szemek: amelyek magányba vonultak, mint csak a lelki arisztokratáké, és valahol legbelül oly tiszták, mint a gyermeké.

Nem esik jól Freud professzornak az interjú. Nem az ő lényéhez való a személy szerint, s nem úgy szerinti hírlapi szereplés. Tudom és látom, mennyivel szívesebben töltené csendes, tudományos eszmecserében a délutánját orvos barátaival, akik itt körülvették. De az érdeklődő magyar közönségnek, a Világ művelt olvasótáborának mégis meghozza a kért áldozatot, és én megkérdzem:

– Melyek a pszichoanalitikus tan legutóbbi állomásai s a jövőre nézve melyek a kilátásai?

A professzor elmosolyodik. Azt feleli:

– Ha tizennégy napi válaszdíóm volna, s azután is írásban válaszolhatnék, akkor adhatnék erre a kérdésre feleletet.

Már most bátortalanul intézem második kérdésemet. Tudom, hogy Freud mostanában rakja le a metapszichologikus rendszer alaptételeit, amely következtetés a psziché mechanizmusára a pszichoanalitikus tapasztalatok alapján. Vagyis ezt az anatómiailag megközelíthetetlen problémát: a lelki működéseknek megfelelő legfinomabb rezdüléseket fogják az eredetükre visszavezetett tünetek a hozzáértő tudósok számára meghatározni. Szeretném a Világ számára az erre vonatkozó első nyilvános nyilatkozatot megszerezni, bár tudom a súlyosbító körülményt, hogy ezzel elébe vágok egy korszakos jelentőségű, de nyilvánosságra még nem szánt kérdésnek:

– Szeretném a tanár úr nyilatkozatát a metapszichológiai rendszerekről, melyekről a pszichoanalitikai tapasztalat megállapította, hogy minden lelki történésnek alapjai.

A tanár úr széles gesztussal utasítja el magától a kérdést:

– Erről ma még nem lehet nyilatkozni.

Belátom, hogy konkrétabb, egyszerűbb, múltra irányulóbb kérdésekkel kell próbálkoznom:

– Mennyiben járult a háború a pszichoanalízis megértéséhez és mennyiben bizonyították be a pszichoanalitikus tan igazát?

Erre azután meg is kapom a választ:

– A pszichoanalízis túlélte a háborút. Ez ma már kétségtelen. Sőt, bizonyos rázkódásos idegbántalmak, az úgynevezett háborús neurózisok, még sok olyan orvosban is megértést keltettek a tudattalan lelki benyomások maradandó és kórokozó hatása iránt (ami a pszichoanalitikus tan lényege), akik eddig hitetlenül állottak a tanításokkal szemben. Belátták, hogy a neurózisok tüneteit nem lehet alexakt, fiziológiai frázisokkal elintézni, és hogy csak az értheti meg őket, aki rászánja magát, hogy a mögötte rejlő tudattalan lelki irányzatot felkutassa. Eléggé sajnálatos, hogy a háború kellett ahhoz, hogy ezt belássák, holott évtizedekkel ezelőtt is már módjukban lett volna az analitikus technikával e meggyőződést megszerezniük. Leleplezte a háború nemcsak a beteg, de az egészséges ember igazi természetét is, a magasztos ideálok, nemes jellemek mögött rejlő igazi emberi természetet, annak még ma is változatlanul primitív hátterét úgy, ahogy azt a pszichoanalízis az álmok elemzéséből, a tévcselekmények magyarázatából, az élcek szétbontásából, a művészi alkotások, vallások és mítoszok elemző vizsgálatából háború nélkül is megállapította.

– A nagyközönségben az a hit terjedt el – mondom –, hogy a tanár úr tanai minden pszichikus történetet szexualitásra redukálnak. Mit szól ehhez, tanár úr?

– Das ist Unsinn – mondja a tanár –, egész egyszerűen ostobaság és tudatlanság. Azok, akik a pszichoanalitikus tanról ezt terjesztik, azok nem olvasták el az idevágó könyveket. Mendemondák alapján híresztelnek. Épp ilyen értelmetlen dolog volna azt állítani, hogy minden testi baj baktériumoktól származik. A betegségek közül csak a fertőző betegségek származnak baktériumoktól; éppen így a pszichikai jelenségek közül csak a neurózisok esetében szerepel a szexualitás zavarára mindig mint kórokozó. De ahogyan a fertőző betegségek megtámadta szervezetben is küzdelem folyik a baktériumok romboló hatása és a szervezet ellenállása között, úgy a neurózis is voltaképp az én védekezésem a szexuális kórokozóval szemben. A neurózisokon kívül pedig már egyetlenegy pszichikai jelenségről sem mondhatja és mondja a pszichoanalízis a szexuális tényező mindig jelenvalóságát és döntő jelentőségét. Például már az álomra vonatkozólag sem volna igaz ez, pedig sokan így állítják be az álomtanomat. Rég megírtuk: vannak nemcsak szexuális álmok, hanem p[é]ldának o[k]k[é]rt – H. P.] éhségálmok, szomj okozta álmok, nagyravágyási álmok, puszta álomfantáziák... A legfőbb vágyteljesülés pedig, melyet minden álom nyújt, maga az alvás, a tény, hogy aludjunk; hogy az ébrenlét zavaró gondolatai és gondoljai csak jelmezben, álomban jelentkezzenek, mely lehetővé teszi – a továbbalvást.

– Milyen benyomása van a tanár úrnak Magyarországról, más országokhoz viszonyítva, milyen talaja van itt a pszichoanalízisnek?

– Intellektuális körökben itt nagy érdeklődéssel és értelmességgel karolták fel a tanokat, Magyarországon nagyszámban találkozok az ember előítéletmentes és felszabadult értelmiségű emberekkel, akik a pszichoanalízisnek kezdettől fogva kész közönséget jelentettek. A pszichoanalitikus könyvek tömeges fogyasztása minden kétségen felül bizonyítja ezt. Azt kérdezi, hogy van-e ennek akár politikai, akár egyéb külsőségben, életformában rejlő oka is? Nem tudom, de nem is kutatom. Vegyük ez egyszer ezt az örvendetes ténytet egyszerűen ténynek, és ne akarjuk ezt is tényezőkre bontani. Az angolszász országokban már nagyon szép eredményekről számolhatunk be, Angliában is, de főképpen Amerikában ért meg [a] pszichoanalitikus tan igen jelentős elterjedést. Svájc és Hollandia is nagy részt vesz

a mozgalomban. A latin fajú országokban pedig épp a háború előtt állapíthattunk meg sokat ígérő kezdődést. De a háború, mint minden egyébben, itt is eltépte az érintkező szálakat. Hogy tőlünk függetlenül a mozgalom tovább folyik, az a nagy ritkán érkező hírek szerint mégis megállapítható. Az utolsó pszichoanalitikai, nemzetközi kongresszus 1913-ban volt Münchenben; a legközelebbi, az idei szeptember 21. és 22-én lesz Breslauban, ezen azonban, sajnos, csak a középhatalmakhoz s a semleges országokhoz tartozók vehetnek részt. Egyébiránt épp itt, a monarchiában van most megalakulófélben egy új, pszichoanalitikus szervezkedés, melynek még igen nagy jelentősége lehet... De erről most nem mondhatok bővebbet.

– Azt kérdezi, hogy a pszichoanalízis általános elterjedése és nevelő hatása, mert önmagával szemben őszintévé teszi az embert, mert az ösztöneit tudatossá teszi, s mert ilyenformán küzdelmet jelent az ösztönök ellen, hogy a pszichoanalízis valamikor meg fogja gátolni a háborút?

Siegmund [sic!] Freud arca még keskenyebb lesz, mélyebb lesz a vonás a szája körül, s egy pillanatra eltakarja a szemét.

– Nézze, a pszichoanalitikai tan annyira a kivételszámba menő emberek, annyira a kevesek tudománya, a lelki előkelőké, hogy egyelőre talán nem is szükséges, hogy általánossá legyen. Ehhez hosszú-hosszú evolúció kell. Akkor azonban, beláthatatlan idők múlva, ha a maga módján megnevelte az emberiséget, és lehetővé tette azt, hogy az eredendő ösztönök a széles néprétegekben is átszellemüljenek, akkor talán-talán lesz arra is mód, hogy az emberiség megkerülje a háborút.

Elhallgat Freud professzor. Nagyon fáradt az arca. Attól fáradt, hogy nem mondhatott hívőbb, vigasztalóbb szavakat.

Harmat Pál

Dénes Zsófia és Freud

Dénes Zsófia író nő három dologról volt nevezetes a magyar irodalmi életben. Mindenekelőtt százkét évet élt le, a magyar irodalmárok közül ő volt a leghosszabb életű. Másodsor: bensőséges, intim kapcsolatban állt Ady Endrével, egy ideig a nagy magyar költő menyasszonyának számított. Végül, de nem utolsósorban: Altschul Gizellának, Ferenczi Sándor pszichoanalitikus menyasszonyának (majd feleségének) unokahúga volt, jól ismerte Gizella „udvari körét”, mindenekelőtt Freudot és Georg Groddecket, „a vad analitikust”, de egy-két alkalommal találkozott Siegmund Freuddal is.

Ezért figyeltem fel arra, amikor egy Nemes Livia pszichoanalitikusnő által írott tanulmányban Freud professzor neve bukkant elő. Dénes Zsófia író- és újságíróként működött: tehát nincs semmi furcsa abban, hogy 1918-ban interjút készített a bécsi mesterrel. Meglepő viszont, hogy erről a tényről olyan kevesen tudnak.

Kiderült, hogy a Gyalog a baloldalon című, 1965-ben megjelent nonfikciós fikcióba Dénes Zsófia beleépitette az eredetileg a Világ 1918. augusztus 4-i számában kinyomtatott beszélgetést. Így aztán meg is jelent, meg nem is – ebben a formában több mint kilencven év után most lát újra napvilágot. (Angolul már megjelentek részletei az International Journal of Psychoanalysisban).

Az újságcikk egyébként összecsapott, gyorsan leírt sajtótermék. Néhol emlékeztet Karinthy Frigyes satirikus interjúparódiáira. Nem Freud, hanem inkább Dénes Zsófia stílusa tükrözi vissza. Stílusa akadozó, régimódi, egyáltalán nem gördülékeny. Dénes Zsófia írt ennél sokkal jobb riportot is (például szanatóriumi tartózkodását Groddecknél, ami a német Groddeck-hívők között kézzől kézre jár).

Ami a Freud-interjújt illeti: nem világos, hogy miféle pszichoanalitikus szerveződés megalakítására gondolt Freud 1918 őszén. Breslauban (a mai Wrocławban) tartották volna meg az 1918-as kongresszust, a hadiszerezence forgandósága miatt azonban áthelyezték Budapestre. Hűségeseen visszaadja az interjú Freud pesszimizmusát; jellemző, ahogy Freud az álom munkát a baktériumokkal hasonlítja össze.

Az interjú ebben a formában több mint kilencven év után most jelenik meg újra. (A Freud által elmondottak háromszor is, a Gyalog a baloldalon, a Szivárvány és a Szivárvány Pesttől Párizsig című kötetben megjelentek.)

Dénes Zsófia a következő, nem mindig megbízható emlékeket tette közzé a Ferenczi körüli pszichoanalitikus csoportról:

Élet helyett órák (először 1940, később 1967): Ferenczi megemlézése (218. oldal);

Egyszeri kaland (1964): Konzílium Freudnál Bécsben (185–187.);

Gyalog a baloldalon (1965): Interjú Freuddal 1918-ban (294–300.), Ferenczi Sándor látogatása Adynál (337–338.);

Párizsi körhinta (1966): Nincsenek Ferenczire vagy a pszichoanalitikusokra vonatkozó emlékek;

Szivárvány (1970): Konzílium Freudnál Bécsben (11–18.), saját emlékek Ferencziről, irodalmi áttekintés Ferenczi életéről (47–61.), interjú Freuddal 1918-ban (61–66.), feszültségek Freud és Ferenczi között, Ferenczi és Dénes Zsófia búcsúlátogatása Ferenczi amerikai útja előtt (163–173.);

Úgy, ahogy volt (1974): saját emlék Ferenczi Sándorról, irodalmi áttekintés Ferenczi életéről (77–87.);

Tegnap újművészek (1974): nincsenek Ferenczire vagy a pszichoanalitikusokra vonatkozó emlékek;

El ne lopd a léniát (1978): Ferenczi két amerikai nőt kezel Budapesten (114–124.), Sigmund Freud emlékmúzeum (273–279.);

Szivárvány Pesttől Párizsig (1979): Konzílium Freudnál Bécsben (11–18.), saját emlékek Ferenczi Sándorról, irodalmi áttekintés Ferenczi életéről, interjú Freuddal 1918-ban (51–72.), szanatóriumi kezelés Georg Groddecknél (125–176.), feszültségek Freud és Ferenczi között, Ferenczi és Dénes Zsófia búcsúlátogatása Ferenczi amerikai útja előtt (177–188.), találkozás Lou Andreas Salomé-nál (189–209), találkozás Marie Bonapartéval (247–259.);

Akkor a hársak épp szerettek... (1983): Nincsenek Ferenczire vagy a pszichoanalitikusokra vonatkozó emlékek;

Talán Hellász küldött (1984): Nincsenek Ferenczire vagy a pszichoanalitikusokra vonatkozó emlékek.

Hász-Fehér Katalin

Arany János ismeretlen verse¹

A szalontai Arany János Múzeum történetét Dánielisz Endre több munkájában vázolta², azonban a jelenlegi kutatás helyzetének ismertetéséhez néhány mozzanatra e történetből emlékeztetni szükséges. A múzeum alapjait Arany László vetette meg azzal, hogy atyja tárgyainak, kéziratainak, okiratainak és könyvtárának egy részét a városnak ajándékozta. Az 1885. április 8-án kelt adományozó levélhez kétféle küldeményt csatolt. Az egyik csomagról 1885. május 30-i keltezéssel tételes leltárt készített. A könyvekből öt oldalon keresztül 107 művet sorol fel, 129 kötetben.³ Az itt kiemelt emléktárgyakra és művekre nézve úgy hagyja meg, hogy azok közül „*semmi – tehát a könyvek sem – soha az emlékszobából kivitetni ne engedessék*”. A küldemény másik részéről nem készült teljes leírás, Arany László összefoglalóan azt írja róla, azokat a műveket gyűjtötte egybe, amelyeket nélkülözhetett, vagy amelyek az ő könyvtárában is megvannak. Ezeket, akárcsak az előbbieket, körpecséttel látta el, melyen ez áll: „Arany János Könyvtárából”. Néhány száz kötetet említ, köztük a Magyar Tudományos Akadémia kiadványainak viszonylag teljes sorozatát, melyeknek hiányait ő maga pótolta.⁴ Azt óhajtja az Arany-emlékbizottságtól, hogy az utóbbi könyvekről katalógust készíttessen, s utána megbízható egyének kölcsönözhessék őket. Ugyanitt jegyzi meg, hogy Arany János könyvtárának nagyobb részét magánál tartotta, de úgy fog intézkedni, halála után a nála lévő kéziratokkal együtt ezek a kötetek is az Arany-emlékszobába jussanak.

A Csonkatoronynak az Arany László közreműködésével történő restaurálása és az Arany János Emlékmúzeum 1899-es megnyitása idején és után több kézirat és nyomtatott katalógus készült a Szalontán őrzött tárgyakról,⁵ s a múzeum anyaga is folyamatosan

---

1 A jelen tanulmány az Arany János Emlékmúzeum 110. évfordulóján, 2009 augusztusában rendezett nagyszalontai konferencián elhangzott előadás szerkesztett és kiegészített változata.

2 Dánielisz Endre: *Arany László – a múzeumalapító*, Utunk, 1969, május; uő: *Arany János könyvtára*, Könyvtári Szemle, Bukarest, 1972, 2. sz., 63–68.; Uő: *Arany-emlékek Nagyszalontán*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984; „Szülőhelyem, Szalonta...”, *Tanulmányok, esszék Arany János köréből*, Nagykőrös, 1992, 211–221.

3 Az adományozó levelet Dánielisz Endre tette közzé: Dánielisz 1984, 8–10., a katalógust azonban teljes egészében senki nem közölte. A kézirat a nagyszalontai Arany János Múzeumban található, Ms 100, illetve Ms 215 jelzet alatt.

4 Ezzel magyarázható, hogy az Arany János Múzeum könyvvállománya ma néhány olyan művet tartalmaz, amely Arany János halála után jelent meg, tehát eredetileg nem lehetett a könyvtárában.

5 Az első nyomtatott jegyzék 1899-ben készült: *Az „Arany-Emlék-szoba” leltára*, Nagy-Szalonta, 1899, MTAK Kt Ms 4/2; 1900. jún 22-i dátummal kézirat is készült Király József és Széll Kálmán aláírásával azokról a tárgyakról, melyeket a Csonkatoronyban helyeztek el, MTAK Kt Ms 4/3. Évszám nélkül jelent meg 1929-ben Debreczeni István munkája: *Az Arany Múzeum története és katalógusa*, Szabadsajtó, Satu Mare (Az Arany Emlékegyesület Évkönyvei IV.). 1951-ben új leltárt készített Mikó Pál,

gazdagodott. 1913–1914-ben került ide például Arany Juliska könyvszekrénye Ercsey Ernőnél és könyvtára Széll Kálmántól. Azonban míg a tárgyi relikviákat, azok gyarapodását, majd az 1940-es években a sérüléseit, eltűnéseit tételesen számon tartották, a könyvtár anyagára viszonylag kevés gondot fordítottak.

Tolnai Vilmos már 1913-ban felteszi a máig aktuális kérdést, vajon milyen hatással lehetett az irodalmi hagyomány, a tudományos, irodalompolitikai és politikai környezet Arany Jánosra, s felhívja a figyelmet, mennyire fontos lenne ehhez ismerni Arany könyvtárát és széljegyzeteit. Sürgeti a könyvjegyzék elkészítését és kiadását, egyben a nagykőrösi gimnázium számára szintén javasolja, tegye közzé a könyvek lajstromát, melyeket Arany is használhatott. Szendrey Zsigmond 1918-ban ugyancsak a könyvtár tanulmányozásának hasznosságára figyelmeztet: olyan széljegyzeteket közöl cikkében, melyek egy-egy vers keletkezéstörténetét világítják meg, s amelyek azóta el is veszték a könyvtárból.⁶

A két cikkíró nem tudott róla, Dóczy Jenő 1925-ben, az Arany-könyvtárról szóló ismeretűjében azonban már hivatkozik rá,⁷ hogy Debreczeni Ferenc, a nagyszalontai születésű, később szalontai református lelkész, irodalomtörténész, Debreczeni István öccse 1912-ben megbízatást kapott az emlékegyesülettől a katalógus elkészítésére. A munkálatok az első világháború miatt leálltak, majd 1917-ben újra felmerült a terv. Mindez az emlékegyesületnek és Debreczeni Ferencnek a nagyszalontai Arany János Múzeumban őrzött levelezéséből, illetve egy 1913-as nyomtatványból derül ki. Debreczeni Ferenc tizenhárom évig dogozott a leltáron. 1930. április 4-i keltezésű értesítése arról tanúskodik, a teljes katalógus a végéhez közeledik, végül azonban 1931-es váratlan halála gátolta meg a munka befejezését.⁸ Két kisebb írása jelent meg csupán 1917-ben és 1923-ban,⁹ s majd bátyja, István hasznosította kutatásait az Arany-könyvtárról szóló 1967-es tanulmányában és az *Arany János hétköznapjai* című, 1968-as kötetében.¹⁰

A későbbi muzeológusok, Mikó Páltól kezdve Abafáy Gusztávon és Dánielisz Endrén keresztül Zuh Imréig valamennyien behatóan tanulmányozták Arany könyvtárát és széljegyzeteit, s más irodalomtörténészekkel együtt több értékes tanulmányt közöltek róla.¹¹ Az 1960-as években, az Arany kritikai kiadás munkálatainak szervezése során, mint

---

hogy felmérje, milyen károk érték a múzeumot 1944-ben. Az összesítést később Dánielisz Endre közli 1984-es, idézett kötetében, 44–49. Legutóbb *Arany János és családja relikviái* címmel, Thuróczy Gergely szerkesztésében jelent meg a nagyszalontai relikviakatalógus, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2010.

6 Szendrey Zsigmond: *Arany János néhány költeményéről*, It 1918, 215–217.

7 [Dóczy Jenő] Acherontinus: *Arany János hagyatéka*, Magyarország, 1925. okt. 11.

8 Debreczeni István: *A nagyszalontai Arany Emlékegyesület története 1882–1912*, Nagyszalonta, 1913, 82. Debreczeni Ferenc egyik levelében említi 1912-es megbízatását: 1930. április 4. AJM 320/C; az 1917-es tervről: 1917. április 1-jei levél, AJM 320/A. 1930-ban közli az egyesülettel, hogy befejezi és sajtó alá rendezi addigi munkáját, a múzeum azonban azt válaszolja neki, nincs abban a helyzetben, hogy kiadja a katalógust – 1930. április 14., levélmásolat Debreczeninek, AJM 320/D.

9 Debreczeni Ferenc: *A rajzoltató Arany*, Vasárnapi Ujság, 1917, 9. sz., 146; Uő: *Arany János széljegyzeteiből*, ItK 1923, 82–92.

10 Debreczeni István: *Arany János könyvtára*, Magyar Könyvszemle 1967, 2. sz., 186–191. és uő: *Arany János hétköznapjai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1968, 116–124.

11 Deák Tamás: *Arany János ceruzája*, Korunk, 1959, 272–274.; Abafáy Gusztáv: *Arany János széljegyzetei a szalontai Arany-könyvtárban*, Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1965, 2. sz., 227–241. és: Arany János – „Tisztelt Írótlárs!” – *Kötetben még nem szereplő kritikai írások, glosszák*, Kovács Sándor Iván irányításával és jegyzeteivel kiadja az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének Arany-szemináriuma, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 1993; Kovács Sándor Iván: *Margójegyzetek Vida József „Nemzeti koszorú” c. verseskönyvében*, uo., 42–46.; Dánielisz Endre: idézett művek; Zuh Imre: *Arany János könyvtára a nagyszalontai Emlékmúzeumban*, Irodalomismeret, 1992, 1.

arról az MTAK Kézirattárában őrzött kutatási jelentések beszámolnak, Keresztury Dezső Abafáy Gusztávot óhajtotta megbízni a széljegyzeteket tartalmazó kötet szerkesztésével, azonban az akkori politikai viszonyok miatt a terv meghiúsult. 2005-ben Ile Erzsébet – Kozma Dezső professzor vezetésével – doktori disszertáció keretén belül foglalkozott több kötet alapján a margináliákkal, megkísérelve tipológiájuk felállítását is.¹²

Tény ugyanakkor, hogy katalógus és bibliográfiai leírás az emlékmúzeumban őrzött könyvekről azóta sem készült,¹³ pedig a könyvtár jelentősége a második világháborút követően óriásira nőtt: tudjuk, hogy Arany László özvegye nem teljesítette férje végakarátát, s a nála maradt Arany-hagyatékot nem a szalontai múzeumnak, hanem második férjének, a nála húsz évvel fiatalabb Voinovich Gézának adta át, akinek a kezéből ezek az anyagok már soha nem kerültek ki, s egy bombatalálatban meg is semmisültek. A szalontai könyvtár tehát Arany egykori gyűjteményének egyetlen megmaradt része, szellemi és anyagi értéke egyaránt felbecsülhetetlen. Több ezer bejegyzés található az itt őrzött könyvekben és folyóiratokban, melyekről a jelenlegi állapotukban azt sem tudjuk megmondani, hány kötetből állnak. Az egyetlen kiindulópont még mindig Debreczeni Ferenc kéziratban maradt füzete, amelyet 1930-ban az emlékegyesület nem adott ki. A füzetet az MTAK Kézirattára őrzi.¹⁴ Ugyancsak füzetes, kéziratos formában találta meg Szörényi László Debreczeni Ferenc másik munkáját, amelyben a könyvtár nyelvészeti tárgyú széljegyzeteit tekinti át.¹⁵

1998-ban az újrainduló Arany kritikai kiadás tervébe az emlékkönyvtár széljegyzetes anyagának kiadási terve is bekerült. Az általam szerkesztett XXII–XXIV. kötet fogja tartalmazni a margináliákat, a könyvtár véglegesített katalógusával együtt. A kritikai kiadás vezetője, Korompay János és az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója, Szörényi László a Magyar Tudományos Akadémia és a nagyszalontai múzeum összefogásának eredményeként 1998-ban lefotóztatta a széljegyzetes oldalakat. A feldolgozás során kiderült azonban, hogy ez az előkészítő szakasz – időhiány miatt – minden szempontból kevés volt, és újra át kell tekinteni, átlapozni, regisztrálni az Arany-szekrényben lévő köteteket. Részben technikai okokból, hiszen a fekete-fehér felvételeken nem látszik, hogy Arany olykor színes ceruzákkal dolgozott, részben pedig tartalmi okokból, mert a regisztrált széljegyzeteken túl új bejegyzések is előkerültek.

Ismeretlen kézirat az Arany-könyvtárban

Az újonnan felfedezett leletek jelentős darabja egy kései, 1881-es Arany-kézirat. Az *Ungarische Revue – Mit Unterstützung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften* című folyóirat 1881. évfolyamának júliusi–augusztusi füzetéből egy ismeretlen Arany-szöveg került elő. A folyóiratot Hunfalvy Pál szerkesztette. 1877 elejétől kezdve *Literarische Berichte aus Ungarn* címmel jelent meg negyedévente, majd 1881 januárjában új néven

---

sz., 58–63.; Balázs Eszter Anna: *Arany János széljegyzetei Vida József Nemzeti Koszorú című verseskötetében*, ItK 2002, 5–6. sz., 676–689.

12 Ile Erzsébet: *Arany János és a magyar irodalmi hagyományok a nagyszalontai Emlékmúzeumban található könyvei széljegyzeteinek tükrében*, Kolozsvár, 2005, Doktori értekezés, kézirat.

13 A folyóiratanyag tételes és analitikus, a széljegyzeteket is feltüntető katalógusa e tanulmány keletkezése óta elkészült, s a könyvkatalógus is befejezéséhez közelít.

14 A füzet első lapján Debreczeni István kézírásával: *Arany János nagyszalontai Arany muzeumban levő Könyvtárának Katalógusa, szerkesztette: néhai Debreczeni Ferenc*, MTAK Kt, Ms 5234/47.

15 A füzet jelenleg az MTA Irodalomtudományi Intézete birtokában van.

havilappá alakult. A folyóirat egyik célja a bevezető szerint a külföldi és a hazai német értelmiség tájékoztatása volt az Akadémia, a Kisfaludy Társaság és más művelődési intézmények működéséről.¹⁶ Az értekezések nagy része társadalomtudományi jellegű volt, de minden számban közöltek németre fordított költeményeket is.

Az újjáindított folyóirat első két számában Arany-versek találhatók a felvidéki származású költő, nyelvész és tanár, majd Hunfalvy Pál révén az MTA könyvtárosa, Ernst Lindner fordításában. Januárban az *Ősszel (Im Herbst)*, februárban a *Tölgyek alatt (Unter den Eichen)* jelent meg. Márciusban Petőfitől hozta a lap a *Szécsi Máriát*. A VII–VIII. összevont számban Reviczky Gyulától olvasható az *Ágnes asszony* német átültetése; egy évvel később, 1882 júliusában Petőfitől jelent meg angolul és németül a *Szeptember végén* című vers, majd az október–novemberi számban, Arany halálának hónapjában, a *Toldi szerelméből* került be részlet németül, *Toldi és Piroska* címmel. Arany alig olvasta a lapot, és még a saját verseinek fordítását sem mindig nézte meg. Az első füzetben, az *Ősszel* című költeménynél felvannak vágva ugyan a lapok, de nem kommentálja az átültetést, a februári, márciusi számban és az 1882-es füzetekben azonban fel sincsenek vágva a rá vonatkozó oldalak.

Különösnek számít tehát, hogy Arany az 1881. július–augusztusi számban Reviczky Gyula fordításával közelebbről foglalkozott, olvasta és intenzíven jegyzetelte. A széljegyzetekből jól látszik, elégedetlen volt a szöveggel. A sorok mellett, a jobb margón kommentálta az átültetést, majd játékká szelídítve a bosszankodást, balról, ugyancsak a sorok mellett elkezdte visszafordítani magyarra a német szöveget, hogy felmutassa, hogyan nézne ki az *Ágnes asszony*, ha a fordítást szólatatná meg magyarul. Logikai-tartalmi hibákat, nyelvhelyességi, nyomdai, olykor verstani vétségeket vesz észre. A negyedik versszakig jutott el a folyóiratban, leírta itt a negyedik sor első szótagját, majd némi módosítással az egészet külön papírra másolta, és ott folytatta tovább. A papír egy késsel vágott, csontszínű, 85×208 mm-es hasáb. Írása a cédulán ugyanolyan tiszta, javítatlan, mintha másolna. A folyóiratban és a papíron ugyanazzal a grafitceruzával dolgozott.

Reviczky szövegét Arany végig kommentálja és javítja. Véleményét a szöveg végén tréfás megoldással összegzi. A refrént a Julius von Reviczky névvel együtt idézőjelbe teszi, így a „*Könyörülj, Ég rajtam!*” sort Reviczky szájába adja, minősítve a fordítót és a fordítást egyaránt. A papíron ugyanakkor a játék csak a 18. versszakig olvasható, az utolsó nyolc versszak hiányzik. Tekintve, hogy a cédula mindkét oldala megtelt, vagy másik papíron folytatta Arany a fordítást és az elveszett, vagy abbahagyta az írást.

Kontextusok

a) Alkalmi költemények

Arany eljárása többféle kontextusban vizsgálható. Lapszéli bejegyzései között több alkalommal találni olvasmány ihlette tréfás vagy didaktikus verseket, epigrammákat, de egész életművében is gyakori az egy-egy irodalmi, poétikai, nyelvi jelenségre vagy műveinek fogadtatására írt alkalmi költemény. Egyeseket közzétett, mint a *Vojtina leveleit* (1850, 1861), a *Poétai receptet* (1853), vagy a *Kozmpolita költészet* (1877) című versét. Máskor – mint a *Bolond Istók* második énekébe a *Nagyidai cigányok* fogadtatásáról szóló észrevételeit – beépítette megjegyzéseit egy-egy műbe. Vannak olyan szövegei is, amelyek csak halála után kerültek be az összkiadásba – a *Tölgyek alatt* második változata említhető 1878-ból, vagy a Nyelvőr-vita kapcsán keletkezett epigrammáit hozhatjuk fel, melyek szintén széljegyzetként fogalmazódtak meg. Végül egyes versek, melyek olvasmányok lapjain

¹⁶ Hunfalvy Pál: *An unsere Leser*, Ungarische Revue, 1881, 1. sz., 1–2.

keletkeztek, s a széljegyzetek kutatói később közzétették őket, kötetben azóta sem kaptak helyet. Ilyen munkája például egy tanköltemény Curtius Görög nyelvtanának 1857-es magyar fordításában.¹⁷ A könyv utolsó üres lapján a görög nyelv fonetikai és morfológiai szabályait foglalja össze, részben a nyelvtani szöveghez kapcsolódva, részben annak javítása gyanánt.

A más szövegekhez (olykor képekhez) szorosan kapcsolódó versek közlése az új kritikai kiadásban átgondoltabb filológiai elveket kíván majd: *ikerszövegekről* van szó, s természetükből adódóan együtt kellene a hívó szöveget a rá épülő verssel együtt publikálni.

Vizsgálható a Reviczky-szöveg Arany időkori tréfás fordításai, vagy egész élete során felbukkanó stílusparódiái tükrében. A kritikai kiadás VI. kötetében, függelékben, Voinovich Géza elsősorban Arany Lászlóra hivatkozva közöl egy sor nyelvi játékot Aranytól, melyeket az utolsó nyáron, 1882-ben írt.¹⁸ Petőfinek a *Csokonai* című verséből fordít egy versszakot Kertbeny Károly stílusában németre. Máskor tréfás fordítást készít a római gladiátorok köszöntéséből. A híres mondatot: „*Ave, Caesar, morituri te salutant [Üdv, Caesar, a halálba menők köszöntenek]*”, Arany így módosítja: „*Üdv Caesar, a túri cigányok szalutálnak neked*”; önironikus német verset ír, átformálja Goethe *Epigrammáinak* mottóját. Meggondolandó, hogy ezek a fordítási játékok 1882-ben, Reviczky verse után keletkeztek, s vajon nem éppen az *Agnes asszony* rossz fordítása hívta-e elő a szórakozásnak ezt a változatát. Igaz, hogy Kertbeny Károly átültetései minősége az 1850-es évek elejétől hol bosszús, hol tréfás tárgya levelezésének és megjegyzéseinek, s a stílusparódia sem volt tőle soha idegen, melynek lényege – Szajbély Mihály szavait idézve –, mintegy belebújni a rossz formákba, s azokból az utánzás révén kiválót alkotni. A rosszat ugyanis „*csak nagyon jól lehet a maga rosszságában megmutatni*”.¹⁹

b) Az új nemzedék

A legfontosabb szöveggörnyezetet Reviczky Gyula neve körvonalazza, s a figyelmet Arany és az 1870-es években fellépő új költőnemzedék viszonyára irányítja. Irodalomtörténeti hagyománynak számít, hogy a Szana Tamás *Figyelő*, majd *Koszorú* című lapjához, 1876-tól pedig az ellenzéki Petőfi Társaság köré csoportosuló alkotói kört az ún. akadémikus irodalom, főként Gyulai Pál minden módon megakadályozta a fővárosi érvényesülésben. E szerzők többnyire vidéki lapokhoz szorultak, ha pedig mégis Budapesten próbálkoztak a megélhetéssel, akkor egzisztenciális bizonytalanságnál egyéb nem jutott nekik. Ezen a képen nem változtatott a Császtvay Tünde által szerkesztett, a közelmúltban megjelent Reviczky kritikai kiadás sem. A II. kötetben, a kozmopolitizmus-vitáról szóló hosszabb jegyzetben Császtvay erősen démonizált Gyulai-képet rajzol meg, amikor összegzi, hogy ő akadályozta meg Márki Sándornak a pesti egyetemre kerülését, gátat vetett Reviczky kötetének megjelenése elé, megpróbálta elvenni Petelei István kedvét a novellaírástól, külföldre száműzte az újromantikus drámaírókat és több rosszindulatú bírálóban marasztalta el az ifjú nemzedék alkotóit.²⁰ Császtvay szerint már az is mérlege-

17 [Georg Curtius:] *Curtius Görög nyelvtana*, Fordította Kiss Lajos, A N. Kőrösi Főgymnasiumban nyilvános rendes tanár, Pest, Kilián György egyetemi könyvtár tulajdona, 1857. A verset – bár hibásan – közölte Abafáy, i. m. 234–235.

18 *Arany János Összes Művei*, VI. kötet, *Zsengék, töredékek, rögtönzések*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952, 208–211.

19 Szajbély Mihály: *Intermediális randevúk a 19. században*, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécsi Tudományegyetem Irodalomtörténeti Tanszékei [2008], 51.

20 *Reviczky Gyula Összes Verse*, Kritikai kiadás, I–II. kötet, S. a. r., a jegyzeteket és előszót írta, a mutatókat összeállította Császtvay Tünde, Argumentum Kiadó – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest,

lés eredménye lehetett, hogy Reviczky fordítása egyáltalán bekerült az *Ungarische Revue* című folyóiratba, hiszen Hunfalvy Pál is az „akadémiai körökhöz” tartozott, és itt csupán az Arany-vers kaphatott nagyobb súlyt „*mint a Reviczky kirekesztését érvényesítő gyakorlat*”.²¹ Hogy a nemzedék- és ízlésvita hogyan zajlott az idősödő akadémikusok és a fiatal, olykor csupán 18–20 éves ifjú csapat között, hogy kiben volt nagyobb „harcos ellenállás”, vajon az intézményi pozíciók felett redelkező akadémiai, vagy a türelmetlen, olykor illetlen, félig-meddig még képzetlen és gyakorlatlan, számos esetben igen tehetségtelen ifjú generációban, az akkor látszik majd világosan, ha az erre vonatkozó szövegek nagyobb számban megjelennek. Egyelőre mind a fiatal költőnemzedék, mind Gyulai Pál, mind Hunfalvy Pál, sőt Arany János korabeli levelezése is a levéltárak mélyén nyugszik.

Bennünket azonban most nem is az új kutatások fényében majd remélhetőleg erősen (át)formálódó Gyulai-recepció érdekel, hanem inkább az, hogy a harcias, konfliktusos metaforikával megalkotott történetnek az ifjú nemzedék felől vizsgálódó leírásokban Arany János is részévé válik.²² Azt szokás kiemelni, hogy az 1870-es évek első felében Arany elzárkózott a fiatalok közeledésétől, pártfogói kérelmétől. Gáspár Imrétől kezdve Koroda Pálon, Zichy Gézánnál át Reviczky Gyuláig ugyanis eleinte mindannyian a nagy írók és költők, Arany, Jókai, Gyulai pártfogását és segítségét kérték. Gáspár Imre tizennyolc évesen, 1871–72-ben nagyarányú tervvel fordult Aranyhoz és Jókaihoz. Saját verseinek kiadásán túl a célja „*20–30 000 gyermek-ifjút egy szövetségbe gyűjteni magyar irodalom, magyar nemzeti eszmék istápolására, jótékonyosság gyakorlására; egy fiatal phalanx alkotása, a mely az idealizmus napjának minden aranyától beragyogva, tömött sorokban hatolt volna a jövőendő ködvilágába*”. *A mozgalomnak az 1840-es éveket idéző neve lett volna: „Fiatal Magyarország*”.²³ Tény, hogy Arany János a betegségére hivatkozva, bár egyáltalán nem illetlenül, kívül óhajtott maradni a magyar irodalom megváltására készülő terven, miközben válaszleveléből kétségtelenül kihallható némi ironia:

„Tisztelt Uram! Roncsolt egészségem s a mellett is hivatalos nyüglődéseim közepette, nem vehetek bár részt Önök küzdelmeiben s az irodalmi lelkes versenynek egyéb, mint távoli szemlélője nem lehetek: szívesen válaszolom becses soraira, hogy teljesen méltánylom az irodalom előmozdítására irányuló törekvéseiket s azokhoz legjobb szerencsét kívánok. Pest, 1872. jan. 13. Arany János.”

Reviczky Gyula 1875. december 7-én küldte meg Aranyhoz huszonegy versét. Arany a levélre sem akkor, sem később nem válaszolt, ám nem tudni, hogy megkapta-e egyál-

---

2007. (A továbbiakban: Császtvay 2007), II. k. 904.

21 Császtvay 2007, II. k. 1038.

22 Vö.: Komlós Aladár: *Az új magyar líra*, Pantheon, Budapest, [1928]; Kokas Endre: *Az 1880-as évek irodalmi élete*, Pannonhalma, Dunántúli Egyetemi Nyomda, Pécs, 1930; Sós Margit: *Arany János irodalmi ellenzéke*, Pécsi irodalmi és könyvnyomdai Rt. 1933; Komlós Aladár: *Irodalmi ellenzéki mozgalmak a XIX. század második felében*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956; uő: *A magyar költészet Petőfitől Adyig*, Gondolat, Budapest, 1959.

23 [Gáspár Imre] Gasparone: *Emlékezés Jókai Mórra*, Debreczeni Ellenőr, 1894. január 6., 1–2. Arany János levele egyelőre csak az ő átiratában olvasható.

talán a levelet.²⁴ Koroda Pálnak ismét barátságosan hagyta jóvá kérését, hogy *A Tulvilág Komödiája* című poémáját neki ajánlja.²⁵

Kerényi Ferenc is arra hívja fel a figyelmet, hogy ezek a szerzők „gyakran és a tisztelet hangján szóltak Aranyról, műveiket többször neki ajánlották. Mi több: életművében megtalálták a hozzájuk szóló hányadot is; új problematikájú, egyéni lírájuk előzményeit [...] Reviczky például tanulmányt szentelt a magyar hősnőképzettel leszámoló Rozgonyiné szépségeinek; a Bolond Istók 1873-ban publikált II. éneke alapján Aranyt a mű befejezésére sűrgette, a világirodalom egyik legnagyobb humoristájának tartva a költőt. (A Bolond Istók újabb töredékét a népnemzeti kritika agyonhallgatta.) Közvetlen, személyes vagy irodalmi kapcsolatuk azonban Arannyal nem lévén, viszonyukat sohasem tisztázhatták.”²⁶

S valóban, Reviczky Gyula munkásságának kiteljesedését Arany nem érte meg. Az 1870-es években szétszórta megjelent Reviczky-versek kötetes alakot csak 1885-ben és 1889-ben öltöttek. Prózaí dolgozatainak nagyobbik, Aranyt is jobban érdeklő és érintő része szintén csak az 1880-as években került be a sajtóba – a Kerényi Ferenc által említett, *Rozgonyiné*-ről szóló írás például 1889-ben jelent meg. A *Kozmopolitikus irány a költészetben* című tanulmánya, melyben éles különbséget tesz a „nemzetiség” és a „patriotizmus” között, oly módon, hogy Arany feltehetően egyetértett volna vele, 1885-ben látott napvilágot. Az 1880-as évek termékei az Arany János előtt tisztelgő versek is.

Amit Arany Reviczky Gyulától ismerhetett, az valóban nem kedvezett a szorosabb kapcsolat kialakításának. Igaz, hogy az Arany János humoráról szóló dolgozat (*Arany mint humorista*) a *Fővárosi Lapok*ban 1874-ben jelent meg, de 1878-ban, az ellenzéki *Petőfi Társaság Lapjában*, a Tolnai Lajos tanulmányáról szóló recenzióban Reviczky igen kedvezőtlenül jellemzi Tompa Mihály költészetét; ugyancsak 1878-ban, a *Szegedi Napló*ban közli cikkét: *Jogosult-e a kozmopolita költészet?* – ekkor még másfajta kozmopolitizmus-fogalmat vallva, mint hét évvel később.²⁷ 1878-ban teszi közzé a nemzetiség és kozmopolitizmus ügyében Arannyal polemizáló költeményét: *Arany Jánosnak – Válaszul „Kozmopolita költészet” című versére*. Arany szövege 1878. május 28-án jelent meg a *Fővárosi Lapok*ban (148. sz.), Reviczky munkáját pedig nem egészen két hónap múlva, július 20-án hozza a világhiállítás alkalmából egyetlen szám erejéig megjelenő *Párisi Lapok*.²⁸ Arany tehát inkább a harcos kedvet tapasztalhatta Reviczky részéről, semmint azt a mély tiszteletet, amellyel a következő évtizedben találkozhatott volna, ha megéri.

c) Fordítástörténet

Az is előfordulhat, hogy Arany széljegyzetelő kedvét nem a három évvel korábbi vita csalta elő, hanem az *Ágnes asszony* fordítástörténete. A ballada keletkezésétől, 1853-tól kezdve több német áttünetése jelent meg, s a hazai német sajtó, valamint az osztrák és a németországi lapok Arany költészetének reprezentatív darabjaként gyakran újraközölték e fordításokat. 1854-ben a *Pester Sonntagsblatt*ban Szegfi Mórtól eredt az első német nyelvű

24 Vajthó László: *Reviczky Gyula levele Arany Jánoshoz és huszonegy mutatóba küldött verse*, ItK 1938, 177–182; Komlós Aladár: *Reviczky Gyula*, Budapest, Művelt Nép, 1955; Korompay H. János: *Arany, Reviczky és a költői beavatást kérő levelek*, Itk 2011, 4. sz. 389–411.

25 *A Tulvilág Komödiája*, Irta Koroda Pál, Budapest, 1876, Weizsmann testvérek könyvnyomdája. A kötet Arany széljegyzeteivel ma is megvan a nagyszalontai Arany János Múzeumban. A levél szövegét közli Koroda Pál: *Irodalmi körforgás*, Nyugat, 1929, I., 395–397.; Kozocsa Sándor: *Arany János és Koroda Pál*, It 1939, 49.

26 *Arany János: Balladák / „Őszikék”*, Ikon Kiadó, Budapest, 1993, 12–14.

27 *Szegedi Napló*, 1878. nov. 30., 106. sz., hivatkozik rá Császtvay 2007, 907.

28 Vö. Császtvay 2007, II. k. 903–908.

változat, majd feltehetőleg ezt vette át 1856-ban az osztrák *Oesterreichischer Zeitung*. Az Arany 1856-os verseskötetéről szóló recenzióban a lipcsei *Blätter für Literarische Unterhaltung* külön kiemeli az *Ágnes asszony* német fordításának megjelenését.²⁹ 1861-ben Kertbeny Károly veszi be német nyelvű Arany-válogatásába az *Ágnes asszonyt*, *Die Ballade von Frau Agnes* címmel.³⁰ 1872-ben a bécsi *Die Dioscuren* című évkönyv publikálja Dóczi Lajos fordítását. Az évkönyv egyébként ugyancsak Dóczitól, szinte évente megjelentetett ebben az évtizedben két-három Arany-darabot.³¹ 1873-ban Julius Nordheim átültetése jelent meg, ugyanebben az évben franciául is kiadták a balladát.³² 1880-ban újabb fordító, Sponer Andor adta sajtó alá Arany-átültetéseit, köztük az *Ágnes asszonyt*,³³ a következő évben, 1881-ben pedig egy New York-i kötetben angolul is olvashatóvá vált a ballada.³⁴

Reviczky Gyula fordítása ebbe a sorozatba illeszkedik. Nem is friss munkáról van szó, a szöveg már 1875-ben megjelent a temesvári *Sonntags-Blätter*ben, német nyelvű szerkesztői beharangozással: „Úgy gondoljuk, jó szolgálatot teszünk a magyarul nem tudó olvasóinknak, ha a magyar költészet egyik legszebb balladájával egy ilyen jól sikerült fordításban ismertetjük meg őket.”³⁵ Apró változtatásokkal jelent meg ugyanez a szöveg az *Ungarische Revue*-ben 1881-ben, majd harmadszor már Arany halála után, 1885-ben, a *Pannonia* című lapban. Az 1881-es megjelenésről a *Fővárosi Lapok* és a *Pester Lloyd* is beszámolt.³⁶

Jól látható tehát, hogy a balladának igen gazdag fogadtatástörténete volt már Arany életében, s így ez is hozzájárulhatott a tüzetes olvasáshoz.

Am az is lehetséges, hogy az *Ágnes asszony* játékos visszafordításához mindennek semmi köze nem volt, csupán egy magányos délutáni, bosszúságba áthajló szórakozás vagy szórakozásba áthajló bosszúság eredménye. Nagyon valószínű, hogy szövegét Arany nem mutatta meg senkinek, másképp nem maradhatott volna a papírszelet majd száz-harminc éven át észrevétlen, egészen addig, amíg 2008-ban, az Arany-hagyaték kutatása közben véletlenül ki nem csúszott a folyóiratból.

---

29 *Frau Agnes*, Übers. Szegfi Mór, Pester Sonntagsblatt, 22. Januar 1854, I. Jahrgang, Nr 4, 55–56.; *Blätter für literarische Unterhaltung*, 6. November 1856, Nr. 45, 832.

30 *Gedichte von Johann Arany*, Versuch einer Musterübersetzung. Nach dem Ungarischen von K. M. Kertbeny. Genf, Buchdruckerei von J. W. Fick, 1861, 84–92.

31 Vö. Boronkai Szabolcs: *Német–magyar kétnyelvűség: Ludwig Dux – Bárány Dóczi Lajos (1845–1919)*, ItK 2001, 1–2. sz., 71–83. *Die Dioscuren*, Literarisches Jahrbuch des ersten allgemeinen Beamtenvereines des Österreichisch-Ungarischen Monarchie, Wien, Rosner, 1872, 1. évf.

32 *Ungarische Gedichte*, Aus dem ungarischen übersetzt von Julius Nordheim, Budapest, Verlag von Samuel Zilahy, 1873, a 14. darab a kötetben; *La ballade de dame Agnes*, Traduit par Desborders-Valmere et Chr. de Ujfalvy, Paris, 1873 (Poésies Hongroises, 2. k.)

33 Johann Arany: *Dichtungen*, Aus dem Ungarischen von Andor Sponer, Leipzig, Wigand, 1880, 123.

34 *Gems from Petöfi and other hungarian poets*, With a memoir of the former and review of Hungary's poetical literature, By Wm. N. Loew, Published by Paul O. d' Esterhazy, New York, 1881.

35 „Wir glauben, unseren, der ungarischen Sprache nicht mächtigen Lesern einen Dienst zu erweisen, wenn wir dieselben mit einer der schönsten Balladen der ungarischen Dichtung in einer so gelungenen Übersetzung, wie es die vorliegende ist, bekannt machen.“ – Némethi idézi Császtvay 2007, II. k., 1037–1038.

36 *Fővárosi Lapok*, 1881. szeptember 14.; *Pester Lloyd*, 1881. szeptember 20., Melléklet, 2. old.; *Pannonia*, 1885. szeptember 30., 111. sz. Vö. Császtvay, 2007, II. k., 1037–1038.

Az *Ágnes asszony német fordításának széljegyzetei és a visszafordítási játék az Ungarische Revue-ben*³⁷

683. old., 1. versszak: a szövegben aláhúzások, a jobb margón megjegyzések, a bal margón a magyar fordítás.		
<u>Patak</u> parton állva Ágnes Lepedőt mos a <u>forrás</u> ban, Fehér lenjét, véres lenjét Elkapá a hab futtában – Könyörülj rajtam, Ég!	FRAU AGNES. (Ballade von Johann Arany.) Am Bach <u>u</u> fer steht Frau Agnes, Wäscht ihr Leintuch in der Quelle; Weisse Linnen, blu't'ge Linnen <u>Reisset fort</u> die flücht'ge Welle. – Erbarme dich, Himmel meiner!	a parton áll, úgy mos? ergo: <i>elviszi!</i>
683. old., 2. versszak: sajtóhiba javítása a szövegben, a bal margón a magyar fordítás.		
Jó kíváncsi utca gyermek[ek] „Mit őblintsz nő? mutasd, mutasd!” „Lassan, lassan! tyúk vér az csak A mi a lenkelmén ragadt.[„] – Könyörülj rajtam, Ég!	u Nengier treibt die Gassenbuben: »Frau, was spülst du? ... Zeige! zeige!« »Sachte! sachte! Hühnerblut ist's, Das da klebt am Linnenzeuge.« – Erbarme dich, Himmel, meiner!	[„n” javítása „u”-ra]
683. old., 3. versszak: a szövegben aláhúzás, a jobb margón megjegyzés, a bal margón a magyar fordítás.		
Szomszédnők sietve jönnek „Asszony, férjed hol van? szólj hát![,]” Hisz ben[n] alszik, édes Angyal! Felköltné beszédtek álmát. – Könyörülj	Eilig nahn die Nachbarsfrauen: »Weib, wo ist dein Mann? so rede!« »Schläft ja drinnen, <u>lieber Engel</u> , – Wecken würd' ihn eure Rede.« – Erbarme dich, Himmel, meiner!	mondja ezt a német?
683. old., 4. versszak: a bal margón a magyar fordítás, a negyedik sor első szótagja után félbehagyva.		
A hajdú jön: a fogházba Kötve hurczollak most asszony. Ah kincsem, ah de hogy menjek Mi	Der Hajduk kommt: In's Gefängniß Schlepp' ich dich jetzt, Frau, gebunden. »Ach, mein Schatz, ah, wie soll gehn ich, Bis der Fleck da nicht verschwunden.« – Erbarme dich, Himmel, meiner!	

³⁷ Ungarische Revue, Mit Unterstützung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Herausgegeben von Paul Hunfalvy, 1881. Juli–August, VII–VIII. Heft, Budapest, Franklin-Verein, 683–686. Kézirat: Arany János Múzeum, Nagyszalonta, Arany János könyvszekrénye, Inv. 891. Autográf bejegyzések grafitál.

683. old., 5. versszak: aláhúzás, a jobb margón megjegyzés, utalás a „nap” főnév félreértésére és téves fordítására.		
	Tief die Zelle; kaum ein Lichtstrahl In das düst're Dunkel dringet. <i>Dies ihr Tag</i> , und jeder Abend Geisterhafte Schrecken bringet. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	E sugár a börtön napja
684. old., 6. versszak: aláhúzás, a bal margón kérdőjel, utalás a téves és komikus értelmű fordításra (a fény sugar szerint Ágnesnek csak az egyik szemébe jut be).		
	Arme Frau, durch ganze Tage Lugt sie nach dem lichten Scheine. Starrt hinein, der kleine Lichtstrahl ? <u>Dringt in's eine Aug' alleine.</u> – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
684. old., 7. versszak: a bal margón a 4. sor félkörös ívű kijelölése, megjegyzés, utalás a téves fordításra. Az eredeti szöveget idézi Arany: „Úgy gondolja: megőrülne”.		
Azt <i>gondolja!</i> /	Dreht sie sich nur auf die Seite, Tanzen um sie grause Horden. Schien' ihr nicht der kleine Lichtstrahl, Wär' sie wahnsinnig geworden. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
684. old., 8. versszak: a bal margón az 1–2. sor félkörös ívű kijelölése. Az eredeti szövegben: „Ím azonban, időtelve, / Börtönének zárja nyílik”. Reviczky fordítása szerint: „Mégis, a napok múlnak, / Egyszer csak kivezetik”.		
/	Doch die Tage schwinden, und sie / Wird einmal hinauf geführt. Agnes bleibt vor dem Gerichte Artig steh'n, wie sich's gebühret. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
684. old., 9. versszak		
	Ihren Anzug sie zurecht macht; Bindet ihr Tuch ohne Falten. Glättet ihre schwarzen Haare: Würde sonst für toll gehalten. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
684. old., 10. versszak		
	An dem grünen Tische sitzen Männer, all' im Dienst ergrauet. Keiner grollet, keiner zürnet, Jeder sie mit Mitleid schauet. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	

684. old., 11. versszak		
	Was beging'st du, arme Agnes? Bist der Mitschuld angeklaget. Gegen dich zeugt dein Geliebter, Der die Schuld des Mordes traget. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
684. old., 12. versszak		
	Sterben wird am Galgen morgen Er, der deinen Mann erschlagen. Lebenslänglich Kerkerfessel Musst für deine Schuld du tragen. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
684. old., 13. versszak		
	Und es schaut sich um Frau Agnes, Ob sie nicht vom Wahn bestricket. Noch versteht sie, hört die Worte, Und so ist sie nicht verrücket. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
685. old., 14. versszak		
	Doch was man von ihrem Mann sprach, Scheint ihr keinen Sinn zu geben. Klar versteht sie nur das eine: Hier sie bleibt durch's ganze Leben. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
685. old., 15. versszak: a jobb margón a 3–4. sor félkörös vonallal kijelölve a liliomhasonlatról szóló rész fordítása. Az eredeti szöveg: „Liliomról pergő harmat, Hulló vizgyöngy hattyu tollán”. A német szövegben hervadt virágról van szó.		
	Und d'rauf fängt sie an zu weinen; Mit erblassten, nassen Wangen Gleicht sie einer welken Blume, An der helle Tropfen hangen. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	/ /
685. old., 16. versszak: aláhúzás. Az eredeti szövegben: „Fogva én itt nem űlhetek”.		
	»Grossgesinnte, gnäd'ge Herren, Halten Sie doch Gott vor Augen. Hab' daheim die schwerste Arbeit, Kann <u>zu nichts im Kerker taugen.</u> « – Erbarme dich, Himmel, meiner!	

685. old., 17. versszak: aláhúzása a rossz fordításnak („mit kellene itt éreznem...”)		
	<p>»Schmutzig ist mein Leintuch worden, Muss es rein vom Blute spülen. Blieb' der Makel ungetilget, Oh, <u>was müsste ich da fühlen!</u>« – Erbarme dich, Himmel, meiner!</p>	
685. old., 18. versszak: aláhúzások, a jobb margón megjegyzés a téves fordításra („a bírák felnéznek”) és indulatos-ironikus minősítése a fordított sornak („És máris jön az ítélet”).		
	<p>Und es blicken auf die Richter, Da sie hören solche Worte. Stille wird's. Es stimmt das Auge, <u>Und das Urtheil folgt am Orte.</u> – Erbarme dich, Himmel, meiner!</p>	<p>összenéznek egy meg!</p>
685. old., 19. versszak		
	<p>Armes Weib, geh' denn nach Hause, Wasch dein Leintuch rein vom Schmutze; Geh' nach Haus! – Der Himmel führ' dich, Und vollbring's mit seinem Schutze. – Erbarme dich, Himmel, meiner!</p>	
685. old., 20. versszak		
	<p>Am Bachufer steht Frau Agnes, Wäscht ihr Leintuch in der Quelle; Weisse Linnen, reine Linnen Reisset fort die flücht'ge Welle. – Erbarme dich, Himmel, meiner!</p>	
685. old., 21. versszak		
	<p>Denn das Zeug ist rein vom Blute, Nicht ein Fleck ist d'ran zu finden. Nur sie sieht es noch gerad' so, Wie in jener Nacht der Sünden. – Erbarme dich, Himmel, meiner!</p>	
686. old., 22. versszak: aláhúzás, a bal margón megjegyzés, a fordítás itt szöveghű, Ágnes asszony az eredeti szövegben is szék mellett áll, de nem a parton.		
<p>Miféle <i>Stuhl</i>, ha elébb a parton állott?</p>	<p>In dem Wasser, bei dem Stuhle Steht sie viele, lange Jahre, Ihren Schatten zerrt die Welle, Wendeswehen ihre Haare. – Erbarme dich, Himmel, meiner!</p>	

686. old., 23. versszak: aláhúzás, a jobb és bal margón megjegyzés a téves fordításra. A jobb margón az eredeti szöveget idézi, és németül teszi fel a kérdést: „érti ezt Ön?”.		
Mi az ördögnek? Csakütni kell a ruhát a széken, mely kiáll a vizből.	Wenn die krause Welle funkelt, Manche Nacht bei Mondeshelle, Zuckt ihr Schlägel hoch hinauf, dann Klatscht und <u>taucht er in die Welle</u> . – Erbarme dich, Himmel, meiner!	maradozó csattanással: versteh’n Sie es?
686. old., 24. versszak: aláhúzás, a bal margón megjegyzés, az eredeti sor beidézése. A fordítás szerint Ágnes asszony nem tudja a tagjait mozgatni.		
hát hogy tud mosni? (Gyöngé <u>térde</u> fagyban kékül)	Und das geht Jahr aus, Jahr ein so; Tag und Nacht, bei Wind und Regen. Sonne bräunt ihr zartes Antlitz, Kann von Frost <u>kein Glied bewegen</u> . – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
686. old., 25. versszak: aláhúzás, a jobb margón a második sorhoz az eredeti sor beidézése. A fordítás itt is téves, „beteges és fonnyadt!” külsőről, a sima bőrön a „ráncok tömegéről” szól.		
értsd!	Ihr zerrauftes Haar ergrauet, Siech und welk wird ihre Hülle. Garst’ge Runzeln werden sichtbar An der <u>glatten Haut die Fülle</u> . – Erbarme dich, Himmel, meiner!	= Már nem holló, nem is ében
686. old., 26. versszak: Az utolsó sor elé és a fordító neve után idézőjel kitétele, így a refrént a fordítóra vonatkoztatja. Játékos, áttételes minősítése a fordításnak.		
„	Alte Fetzen wäscht Frau Agnes Fort und fort noch in der Quelle – Ihres Leintuchs weisse Lumpen Reisset fort die wilde Welle. – Erbarme dich, Himmel, meiner!	
	JULIUS VON REVICZ- KY.”	

Reviczky Gyula szövegének Arany által visszafordított változata a papírszeleten³⁸

Ágnes asszony

Németből, Julius von Reviczky után.

Patakparton állva Ágnes,
Lepedőt mos a forrásban³⁹,
Fehér lenjét, véres lenjét
Elkapá a hab, futásban.
– Könyörülj, Ég, rajtam!

Jó kíváncsin útczagyermekek:
„Mit öblintsz, nő? mutasd, mutasd!”
„Halkan! halkan! Tyúkvér az csak,
A mi a lenkelmén ragadt.”
– Könyörülj, Ég, rajtam!

Sietve szomszédnők jönnek:
„Asszony, férjed hol van? szólj hát!”
„Hisz benn alszik, édes Angyal, –
Felverné beszédtek álmát.”
– Könyörülj, Ég, rajtam!

A hajdu jön: „a fogházba
Vonszollak most, asszony, kötve.”
„Ah, kincsem, ah! de hogy menjek,
Míg e folt nincs elenyészve?!”
– Könyörülj, Ég, rajtam!

Mély a czella; egy sugár a
Sötét homályba alig hat.
Ez napja, s minden este hoz
Kísértetes borzalmakat.
– Könyörülj, Ég, rajtam!

38 Autográf kézirat, grafitfittal. Papírvágó késsel körbevágott, csontszínű, 85×208 mm-es cédula. A 684. és 685. oldal közé volt beillesztve. A német szöveget Arany szó szerint, szándékos germanizmusokkal, nyelvhelyességi hibákkal fordítja. Ahol helyesen kezdi írni a szöveget, ott is áthúzza, és helytelen nyelvi változatra fordítja: „<Nem hálózza-e> Nem-e hálózza...”. A cím alatt Reviczky nevének német változata szintén ironikus, mintegy megtagadja tőle a magyar nyelvi kompetenciát.

39 A pontos vessző javítása vesszőre.

Szegény nő, egész napokon
Sandít e világos fénybe;
Belé bámul; e kis sugár
Hat csupán egyik szemébe.
– Könyörülj, Ég, rajtam!

Ha csak félre fordul, rémes
Hordák tánczolnak körülé;
És ne sütné rá a kis fény,
Már rég meg volna őrülve.
– Könyörülj, Ég, rajtam!

De a napok tűnnek, és őt
Egyszer aztán felvezetik;
Ágnes a törvényszék előtt
Állva marad, a hogy illik.
– Könyörülj, Ég, rajtam!

[verso]

Öltözetét rendbe hozza,
Köti ráncz nélkül kendőjét.
Megsímítja barna haját,
Mert másképp bolondnak hinnék. Köny.

Férfiak a zöld asztalnál,
Ülnek, szolgálatban őszek;
Egy se zsémbel, egy se mérges,
Rá mind szájalommal néznek. Köny.

„Mit miveltél, szegény Ágnes?
Bűntársúl vagy bevádolva,
Ellened vall kedvesed, ki
A gyilkosság bűnét hordja, Könyörülj

Meghal akasztófán holnap
Ő, ki agyonüté férjed.
Élethosszig börtönlánczot
Kell bűnödért elviselned. Köny.

És körülnéz Ágnes asszony,
<Nem hálózza-e> Nem-e hálózza őrület?
Érti, hallja még a szókat,
És így megőrülve nem lett. Könyor

*De a mit férjéről mondtak,
Úgy tetszik, értelmet nem ad;
Tisztán csak ez egyet érti:
<Hogy> Egész⁴⁰ életén át itt marad. Köny.*

*És arra elkezde sirni;
Halvány, nedves orcájával
Hasonlít hervadt virághoz⁴¹
Függő cseppek csillámával. Köny.*

*„Nagyszivű, nagyságos urak,
Tartsák hát szem előtt Istent!
Legsúlyosb munkám van otthon,
Börtönben mi hasznom itt bent.” Köny.*

*Piszkos lett az én lepedőm,
Tisztára kell öblintennem;
Ha e folt le nem törlődnék,
Oh! mit kéne itt érzennem. Köny.*

*És feltekintnek a bírák
A mint hallnak ily beszédet;
Csendesség lesz. Szavaz a szem,
S nyomba rá jön az ítélet.
– Könyörülj, Ég, rajtam.
[A kézirat megszakad.]*

---

40 Az E betű e-ből javítva.

41 A sor végén eredetileg vessző, majd kétszer áthúzza.

Hózsá Éva

Barnabás-identitások¹

(Csáth és Kosztolányi, már sokadszor)

Barnabások

A kortárs vajdasági magyar irodalom olvasója sokrétűen közelítheti meg Tolnai Ottó utcaseprő-figuráját, Barnabást, aki részint alakmás, részint korának, a délszláv háborúk idejének „hőse”, a seprőperformansz bajnoka.² A név bibliai jelentését (a vigasztalás fia) szintén regisztrálja a befogadó, ha Barnabás és a rend relációinak nyomába ered. Csáth Géza szövegvilágába is beszűrődött az utcaseprő performativitása, például Szókratész filozofikus seprőmutatványa (*Gimnazista fantáziák*). A filozófus mint utcaseprő egygé válik tisztítóeszközzé, szinte egy század eleji festmény teremtődik újra a huszonegyedik századi olvasó képzetében, az utcaseprő érzékenysége viszont az értékrend átalakulását tudatosítja befogadójában.³ Barnabás sajátos Tolnai-figura, seprője körül megforgatott szereplő, olyan, mint a Tolnai-motívumok. A visszalapozó Csáth-olvasó azonban rádöbben, hogy a Barnabás név a Csáth-novellisztikának is visszatérő neve, sőt ezekről a Barnabás-figurákról az is megállapítható, hogy másságukkal (hóbortos imitálók és/vagy tehetségesekek), idegenségükkel tűnnek ki. A Barnabások kilógnak a sorból, a Barnabások „valakik”. A *bajnok* (1912) című novella például a vidéki konvenciótól eltérő értékfelfogásával, a test kiemelésével hangsúlyozza az elkülönülő egyéni nézőpont jelentőségét.

A „vidéki viszonyok” mércéje Csáth Géza korában szinte a levegőben volt. 1914 júniusában kelt a Lányi Ernő által összeállított kéziratot szabadkai zeneiskolai évkönyv aláírás nélküli előszava, amely az iskolát mint Szabadka zenei életének centrumát, valamint a tanítványok és a zenekar kapcsolatának színterét említi. A „vidéki viszonyok” valamiféle keretet jelentenek, amelyből a zeneiskola kilépett. Az előszóban olvasható sűrített interpretáció a következőképpen nyomatékosítja az értékítéletet: „Ez a szoros kölcsönösségi viszony úgyszólván egységes kulturális faktorrá teszi Szabadka zenei intézményeit. Ennek a művészeti organizmusnak életnyilvánulásai hét éven át azok a zenei produkciók, melyeket a vidéki viszonyokhoz mérten nagyszabásúnak mondhatunk. A számos házi és vizsgálati hangversenyről nem is szólva, csak a Bach- és Liszt-esteket említem, a Teremtés-részlet előadásait 200 közreműködővel, Pergolese »Stabat mater«-ét, az Eötvös-ünnepélyen, a Szabad Lyceum egyéb ünnepélyein való részvételt és – last not least – a filharmóniai hangversenyeket. Hét Beethoven-szimfónia, Mozart, Haydn, Mendelssohn, Schubert, Gluck, Weber, Wagner szimfóniai, illetve nyitányai, a moderneb-

1 Az írással a 125 éve született Csáth Gézára emlékezünk. (A Szerk.)

2 Ez a problémakör az Újvidéki Egyetem III. 47 013. számú, 2011. évi projekt kutatásához kapcsolódik.

3 Vö. Szókratész és az idegenség kérdése – Derrida, Jacques, *Az idegen kérdése: az idegentől jött* (Fordította: Boros János és Orbán Jolán) = Biczó Gábor szerk., *Az Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig*, Debrecen, Csokonai Kiadó, 2004, 13–19.

bek közül Bizet, Saint-Saëns, Grieg, Smetana, Dvořák, Volkmann, Sibelius stb. stb. zenekari művei jelzik a filharmóniai társaság működését.”⁴

Az idézetből két mozzanat emelhető ki: a „művészi organizmus” kifejezés használata és az angol nyelvű betoldás, mert ezek a Csáth-novellák nézőpontjából is említést érdemelnek.

A kutya mint dog?

A *kutya* című novella (1909) második részében, miután az állatkereskedő elküldi a ketrecbe zárt óriási fajkutyát, Barnabás (az elbeszélő távoli rokona) a kutya nevével, idegen nevének olvasásával bibelődik. Az elbeszélő ironikus módon reflektál az állat új gazdájának idegen nyelvekhez való viszonyulására, hiszen Barnabás nem tud angolul, de egyébként mindenkit a világnyelv elsajátítására biztat. Az elbeszélő Barnabás szégyenteljes szituációját így interpretálja: „Mondom, nagybátyám meg volt akadva a kutya nevével. A dog a Hoppi! szólásokra még a füle botját se mozdította. Barnabásban megszületett a gondolat, hogy hátha másképp kell a Hoppyt olvasni. Próbálgatta tehát. Mondott Hoppeit, Hoppeát, Hoppoit, Hopeet. A kutya nem reagált egyikre sem. Nagybátyám szégyenkezett előttem és felesége előtt is, hát hamarosan behívatta az inast, és megparancsolta neki, hogy nyissa ki a ketrec ajtaját. Mielőtt azonban ez megtörtént volna, székekre álltunk, hogy a kutya esetleges támadásai ellen valamennyire legalább védve legyünk. Nem szép a káröröm, ezt az iskolában is tanultam, de nincs különösebb érdeklődésem letagadni, hogy meg voltam elégedve a fejleményekkel.”⁵

Lelki organizmus – az organizmus lelke

A művész szubjektuma – Csáth szemszögéből – akkor válik kimagaslóvá, ha ún. „lelki organizmusa” kifejezésre jut. Liszt Ferenc például örök gyermek, aki az említett művésztipust képviseli, mivel olyan lelki „berendezéssel” rendelkezik, hogy számára mások öröme jelent igazi örömet, nem önző, nem érez féltékenységet, és művészi teremtésének alapja a csodálkozás. A manapság többször idézett Liszt Ferenc című jubileumi cikkében (1911) Csáth megállapítja: „Minden igazi művész ilyen sajátos lelki berendezésű, típusosan önzetlen lény. Mert a kifejezésre való törekvésben már benne van a cél, hogy a közönségének örömet, élvezetet szerezzen. (...) A legszerencésebb lelki organizmus volt az övé [ti. Liszt Ferencé], amelyet művész csak kívánhat magának. Mert csak ilyennel lehet átélni a művészet – a megézés és kifejezés – gyönyöreit anélkül, hogy egyúttal az álmódás és teremtés szenvedéseit is el kellene viselni. (...) Ha az arcképeit nézem, leginkább a Deveria-féle rajz az, amelyet sokatmondónak találok. Itt még 21 éves volt csak. Lányos arc, de a mozdulat éber és energikus, és a szemek nem ábrándozóak. A 27 éves kori képen a tekintet már egészen éles, és a fej tartása is már a végleges kemény, öntudatos. Ugyanaz, ami a Lenbach-féle portrékon, amelyek őt fehér hajjal, merev, hallgató ajkakkal ábrázolják. A szem azonban még itt is kutat, figyel, csodálkozik, mintegy hírül adva, hogy a tulajdonosa mindvégig nem szűnt meg érdeklődni a világ, az élet iránt...”⁶

A csodálkozás a művészet valamiféle forrása, ám a lélek organizmusként működik, szinte megfoghatóvá válik. Heike Behrend, aki a „csodálatos” gyarmatosítását kutatta, ezt

4 Magyar László gyűjt., *Lányi Ernő szabadkai évei*. Levéltári dokumentumok, Szabadka, Életjel Könyvek 67., 1996, 155.

5 Csáth Géza, *A kutya = Uő., Mesék, amelyek rosszul végződnek*. Összegyűjtött novellák. Szerkesztette és sajtó alá rendezte: Szajbély Mihály, Budapest, Magvető Kiadó, 1994, 196–197.

6 Csáth Géza, *Liszt Ferenc = Uő., A muzsika mesekertje*. Összegyűjtött írások a zenéről. Szajbély Mihály szerk., Budapest, Magvető Kiadó, 2000, 106–108.

írja a „csodálkozás” forrásairól: „A csodálkozás már a felfedező utakat megelőzően is lényeges részét képezte a filozófiai és művészi diskurzusoknak, hiszen már Szókratésznel a csodálkozással kezdődik a filozófia, a költészet pedig a csodálatos dolgok megalkotására irányul. Az a gyakoriság és intenzitás, amellyel a 15. század végén és a 16. század elején az európai felfedezők minduntalan a csodálatosra hivatkoztak, Greenblatt szerint kiprovokálta a fogalmi feldolgozást.”⁷

Kelecsényi László szerint Csáth életműve az anyagra fókuszál, azaz Csáth az *anyag* és az *érzékek* írója. A kutató kifejti: „Írásai is jellemzően század elejiek. Nem ismert semmilyen anyagon túli fogalmat. Őt érzékszervével körülhatárolt egy világot, s a valóságba építette magát, mint egy haeckelista ballada modern hőse. Az anyagra esküdött, és az anyag foglya maradt haláláig, életének és írásainak ez ad tragikus megrendültséget. Az idő mozdulatlanul áll az ő világában, csak a romló test kopott. (...) Az anyag és az érzékek írója volt, a testé, a fémeké, a földé, a fájdalomé, a gyönyöré – mindené, ami ízlelhető, látható tapintható.”⁸

Olt Barnabás, akit a gyermekkorra való személyes emlékezés teremt újra *A bajnok* című szövegben, igazi tornász, pontos életritmus szerint él, katonás személyiség, a test istápolója, aki tiltakozik az ital ellen, érmet adományoz a tehetséges gimnazistáknak, sportcikkeket ír, valamint sporttelepről és versenyekről ábrándozik. A féldzsentrí szarmazású szereplő részben hasonlít kártyás és vadász családtagjaira, ám tömzsi, vállas, „kiképzett” testalkata mégis különbözik testvéreitől.⁹ Angol modellek, meghatározott tréning szabályok szerint él, vonzódik a hölgytársasághoz, és ő az első kerékpáros a városban. Barnabás testi tökéletességre törekszik, különb, mint a többiek, atlétaidentitása az elbeszélő szemzőgéből ilyen egyszerűen definiálható: „Szóval valaki volt.”¹⁰ Valaki, mert nem asszimilálódik, mert az utolsó nagy idealisták egyike, aki a sport „organizmusát” mégis valamiféle testfelettségből irányítja, aki „eredeti módon rendezte be életét”.¹¹ Beszédei létrehozzák a megmozgatásra készítő sztereotípiákat, például ugyanazzal a megszólítással fordul a gimnazista versenyzőkhöz („Fiúk!”), felszólalásaiból pedig nem hiányzik a „Csak ép testben lakhatik ép lélek!” mondat. Barnabás komolyan veszi az említett sztereotípiákat, spártai mintára a sport kultuszát, az atléta hatalmát hirdeti egy bomló, „enervált” korban, amikor nincs mibe kapaszkodni, és amikor esetleg a nők tudnák újra előmozdítani a sport ügyét, ha megkövetelnék lovagjaiktól, hogy atléták legyenek. Az atléta a legszerencsésebb testi „berendezés”, a maga módján a lelki „berendezésű” művésszel fonódik össze. Önzetlen alkat, aki ugyancsak átéli az álmodás és a teremtés szenvedéseit, aki csodálkozni is tud, tekintete pedig érdeklődik a sporttávlal iránt.

A térkontextus nézőpontjából könnyű felismerni a „bajnok” szabadkai modelljét/modelljeit, a sportra ösztönző kort, a szabadkai sportélet kimagasló szervezőjét, a palicsi sporttelep és a sportolók elhelyezésére szolgáló Bagolyvár létrehozóját, az „előolimpia” megálmodóját, Vermes Lajost, de ott kísért a kerékpározó Szárits János (Ivan Sarić) emléke is, aki több szempontból kötődik a csáthi életműhöz. Ugyanakkor megjelennek a bácskai város színterei (például a gimnázium, a kaszinó, a városi erdő, a vasútállomás, a Fő utca stb.) és a tóparti sportlétesítmény kellékei. A fikció aspektusából az *organizmus* mozgása, az összefogás lehetősége emelkedik ki. Barnabás, a bajnok, a maga módján „művész”. Eleinte legfőbb mutatványa a kerékpározás mellett a kézenjárás, és egyúttal a fonák látásmód

7 Behrend, Heike, *Ham Mukasa csodálkozik. Megjegyzések egy afrikai Angliában tett útjáról* (1902). (Fordította: Teller Katalin) = Biczó, i. m., 43.

8 Kelecsényi László, *Csáth és a homokember*, Budapest, Noran Libro Kiadó, 2009, 207.

9 Vö. Dévavári Zoltán, *Szemben a halállal* (Csáth Géza) = Uő., *Régi házak, régi történetek*, Szabadka, Életjel, 2000, 58–60.

10 Csáth Géza, *A bajnok* = Uő., *Mesék...*, i. m., 428.

11 Uo.

felvállalása. Az olvasó tudatában összefonódik Örkény István *Egyperceseinek* terpeszállása, azaz a groteszk szemléletes megközelítése és a bajnok kézenjárása. A hölgyközönség szórakoztató mutatványra ösztönzi az izmos sportembert, míg „sátáni” kerékpárja inkább riadalmat kelt a piaci kofaasszonyok körében. Barnabás kezdetben magányos, öninterpretáló alkat, aki mutatványára is magyarázatot ad: „Barnabásnak össze kellett húznia a muszklit, körüljárni és túrni, hogy a hölgyek sikoltozva és kacagva meggyőződhesse nekik karizmáinak ritka nagyságáról. Ezután Andayné föl szokta kérni Barnabást, hogy járjon a kezein. Némi vonakodás után, úgy éjfél utáni időben ez is megtörtént. Barnabás kézen járva körülsétálta a termet. Az urak megélték és koccintottak az egészségére. Barnabás megköszönte, azután ismét rövid előadásba kezdett arról a meggyőződéséről, amelyet sokfelé, de a többek között Szabadkán megjelenő »Bácskai Ellenőr« című hetilapban, Testnevelés című cikkében is hangoztatott, hogy ti. igazán kiképzett testű embernek a kezein éppúgy tudni kell járni, mint a lábain.”¹² A sportoló szereplő mutatványa a cirkuszi porond atlétáit és bohócait idézi, a szimbolista festői ízlésvilághoz közel álló Csáth nézőpontja szinte az avantgárd festmények irányába billen ki. Balázs Imre József állapítja meg a groteszk testábrázolásról, hogy az avantgárdban háttérbe szorulnak a testiség zárt kánonjának testrészei, például az idézett Liszt Ferenc-cikkben kiemelt fej, szem, ajak, arc, ezek, ha fel is tűnnek, inkább a groteszk „szertelenség” struktúráihoz, a Rabelais-féle testképhez igazodnak. Csáth szereplőjének mutatványában ott rejlik a hiperbolikus túlzás, a nevetés, valamint a test lezárulatlanságának problémája. A kutató hangsúlyozza: „Freud a bohóctréfa egyik változatában kimutatja, hogy a néző azért nevet, mert »mozdulatait túlzottnak s egyúttal célszerűtlennek is találjuk. A fölsőlegesen nagy erőfeszítéssel nevetünk».¹³ A mozdulatok, méretek gyakori eltúlzottsága az avantgárdban szintén arra a határvonalra helyezi ezt a diskurzust, ahol a patetikus és a komikus elválnak egymástól.”¹⁴ Barnabás esetében a sportversenyek valóra válása hozza meg a patetikusabb aspektust. A Csáth-rajzok befogadója szintén felfedezheti a testképek ambivalenciáját. Az 1916. évi földesi orvosi naplóban (*Páciensek könyve, Negyedik Könyv*, 1916. február 1-jétől) a május 23-án keletkezett Kaffka Margit utaló rajz esetében a férfi és a gyerek mutatványában a nevetés dominál (a négykézlábra ereszkedő férfi testén egy kisgyerek egyensúlyozik, jóllehet itt a szemnek fontos szerepe van)¹⁵, ugyancsak komikus hatást vált ki a május 3-án született három test – egy férfi és két nő – mértéktelen mozgása.¹⁶ A május 26-án lerajzolt izmos sportoló teste meglehetősen patetikus lehetne, csak a jobb oldali, lábast emelő figura bontja meg az összhangot, vagyis imitálja a súlyemelő tevékenységét.¹⁷

A Csáth-novella bajnok Barnabásának sporttelepálma apja halála után valósul meg, ekkor már nem kell tréfás mutatványokra pazarolnia tehetségét. Két év múlva az építkezés azonban felemészti vagyonát, a kastély üresen marad, majd az idősebb Barnabás újabb munkájából él, vívómester és sportcikkíró lesz Budapesten, és kortársai csodálatára változatlanul megszállottként hisz a sport eszméjében és a spártai példaképekben. Barnabás fénykora azt jelenti, hogy lendületbe hoz mindenkit, sporttevékenységébe bevonja az értel-

12 Csáth, *Mesék...*, i. m., 427.

13 Vö. a rituális nevetés, a proppi nevetéelmélet vonatkozásai – Jung Károly, *A rituális nevetés nyomai bibliai és apokrif szövegekben. Néhány példa értelmezése a proppi nevetéelmélet kapcsán* = Uő., *Ikerkönyvek 1. Magyar folklórtémák – délszláv kitekintéssel*, Újvidék, Híd Könyvtár, Forum Könyvkiadó, 2011, 5–15.

14 Balázs Imre József: *Az avantgárd irodalmi kommunikáció változatai* = Selyem Zsuzsa és Balázs Imre József, *Humor az avantgárdban és a posztmodernben*, Kolozsvár, Scientia Kiadó, 2004, 37.

15 Ágoston Pribilla Valéria, Hózsza Éva és Ninkov K. Olga szerk., *„Csak nézni kell ezeket a rajzokat...”*, Szabadka, Városi Könyvtár, 2009, 125.

16 I. m., 107.

17 I. m., 128.

miséget, legyőzi vagy meggyőzi az ügy ellenzőit, noha idealista elszántságában továbbra is magára marad. Ez a fénykor rendkívül dinamikus korszak, a csodás versenyeredmények ellenére azonban mégis akadnak sportsérülések, vérző testrészek, bicegő versenyzők, de a kritika hangját Barnabás így védi ki: „Engedelmet kérek, a versenyzés komoly dolog.”¹⁸ Barnabás akkor lesz bajnok, akkor éri el sikerét, amikor minden imitációtól és önfeladástól elszakad. Baudelaire írta Csáth Géza kedves operájáról, Richard Wagner *Tannhäuser*éről, hogy a zenei élvezet a „húst” is átjárja¹⁹, ezzel összefüggésben a sport megélése a Csáth-novellában a test tudatosulásának élvezetét és a test élvezetének tudatosulását jelenti.

A *kutya* című novella Barnabás nevű szereplője szintén tudatosan lép színre, illetve a városi korzóra, mutatványához nem a testét, hanem a gondosan kiválasztott kellékeket és jelmezeket veszi igénybe, az egyén performativitása a kutya előtérbe helyezését szolgálja. A szenzációvadászat mint cél még a vadászkalapot sem nélkülözheti. A kutyasétáltatás nevetésre ingerlő akciója a következő kellékeket követeli meg: kutyakorbács, macskanadrág, betyárosan felhelyezett pörge kis vadászkalap.

Írós játék és kézbirkózás

A bajnok Barnabás számos mozgáspályán tevékenykedik, az idő pedig a technikai változás révén hatol be tudatába, ezt igazolja a következő szöveghely: „*Augusztus második felére készen állt minden, a kastélyt kivéve. Barnabás csak ezt várta; nagy, több napra terjedő versenyekkel avatta fel a pályát. A kerékpárverseny legkülönbözőbb nemeitől kezdve a vívásig, bokszolásig, kötélhúzásig és birkózásig minden sportnem képviselve volt, nem beszélve a futásról, diszkoszvetésről s rúdugrásról. Barnabás ügyesen bevonta az egész intelligenciát a zsúribe, a célbírószágba, az indítóbizottságba, az ellenőrző bizottságba. Az atlétákat, akik a budapesti gyorsvonattal érkeztek, tűzoltóbanda fogadta, és Barnabás fekete ruhába öltözve és bajnoki szalagjával a mellénye fölött – mert a súlyemelés és a kalapácsdobás bajnoka volt – beszéddel üdvözölte őket. (...) A legnagyobb érdeklődést a kerékpárversenyek keltették. Általános csodálkozásra itt az egyforma kerekű, alacsony gépek nyertek a nagy kerekű kenguru-gépekkel szemben. Félelmes versenyek voltak.*”²⁰

Csáth Barnabás nevű szereplőit tehát nem akárhik, csak míg az egyik báró keresztapával és közjegyzői családból származó feleséggel kérkedhet, fegyelmezett hivatalnok, valamint anyai örökségére visszavezethető nagyzási hóbortjainak él, addig a másik eszményeket dédelget, és sportversenyeket valósít meg. Az egyik Barnabás óvja testét a mezítlás játékoktól, az ízületi csúzt okozó vadásztól és a „vad” magyar szokásoktól (a három monokli miatt például szemhuruttal küszködik), ezzel szemben a bajnok Barnabás testépítésével, fejlesztő céljaival és beszédkészségével egyaránt kitűnik. Az egyik Barnabást kinevetik, és bár a másoknak is akadnak bírálói, és vagyona elúszik, de a távolban ismét talpra áll. A kutyát rendelő Barnabás több pénzt fizet a kutyaért, mint amennyit ő kapott báró keresztapjától születési ajándékként, csakhogy élete során ő kereste a báró kegyeit, a nemes állatért viszont mindent megtesz, hogy elfogadja őt gazdájának, hogy betörje, fajkutyai identitása miatt a báróval is összekülönbözik, majd életére ólomként nehezül Hoppy kutya. A bajnok Barnabás önállóan cselekszik, nem megfelelni, hanem felemelni akar. A *kutya* című novellában az elbeszélő álmában a dog hiperbolikus látványa jelenik meg, nyakán pedig Barnabás hullaként lóg, mely először sakkfigurának látszik. A bajnok Barnabás a sakkban is kiváló, ő mozgatja a figurákat. Mindkét Barnabás külön és magá-

18 Csáth, *Mesék...*, i. m., 431.

19 Lacoue-Labarthe, Philippe, *Musica Ficta. Wagner-olvasatok* (Fordította: Szabó László), Debrecen, Latin Betűk, 1997, 55.

20 Csáth, *Mesék...*, i. m., 431.

nyos, az egyiket azonban egy nagyzási vágyból vásárolt vad kutya, a másikat az ügyért folytatott szenvedélyes küzdelem teszi azzá. A kutya Barnabás nem lép túl a nevetségességen, a kutyamutatványokon, a bajnok vizont eléri a fénykort.

A maga módján mindkét Barnabás mérkőzést játszik, ám a „vidéki” viszonylatok mércéit különbözőképpen értelmezik. Kosztolányi Dezső *Fánika* című „emlékező” novellájában (Fánika mint az elbeszélő dadája, akiből később vak koldusasszony lesz) „írós” csatát vívnak a gyerekek, amely szintén versennyé válik, de a legfontosabb mégis alkotás és rombolás összetartozásának kiemelése. A gyermekrajzon feltüremkedő testképek szintén a Barnabás-mutatványokhoz (kutyasétáltatás, kézenjárás), a nevetés gesztusához kapcsolhatók, viszont egy kéz érintése mindent átértékel. Az elbeszélő így emlékezik: „»Írós«-t játszottunk, iskolát. Embereket rajzoltunk óriási fejjel, hegyes pocakkal, gyufaszál lábakkal, s apám színes írónjával színeztük ki. Valósággal belevadultunk a játékba. Folyton firkáltunk, folyton szaggattuk-tépdestük a papirosokat, mikor széthasítottuk, úgy sikítottak, hogy kacagtunk. Megrészegültünk az alkotástól és a rombolástól. Köröttünk vastag rétegben csörögtek a papírok, mint ősszel az avar. De még mindig írtunk. Fánika vezette kezemet. Jólesett, hogy kezemen pihent az ő érdes s mégis csiklandós keze.”²¹ A felnőtt találkozása a templom előtt ülő, elszegényedett, világtalan, testileg leépült dajkájával komoly kézbirkózást eredményez. A csatát ekkor nem a dajka keze, hanem az én-elbeszélő gesztusa dönti el: „A két kéz ügyetlenkedve birkózni kezd egymással. Ő lefelé húzza kezemet, erőnek erejével meg akarja csókolni. Én, hogy ezt megakadályozzam, egyre magasabbra emelem kezemet, vele együtt az övét is. Már szinte arcomhoz ér ez a kéz. Van egy pillanat, amikor szeretnék ráborulni és megcsókolni. De mindketten gyöngék vagyunk. Fánikának a teste gyöngé. Nekem pedig a lelkem gyöngé. Szégyellném, hogy én, aki már annyi rongy nőnek csókoltam kezét, megcsókoljam kezét az első nőnek, aki anyám után pólyált, ápolt és oltalmazott. Az álszemérem elhitheti velem, hogy ez színpadias volna, ízléstelen volna. Elengedem kezét.”²²

A Kosztolányi-novellában a kihívások szélsőségesebbek, a lélek pozíciója más, mint Csáth novelláiban. Angyalosi Gergely kutatásai bizonyítják, hogy szeretet és bűn kapcsolata, a szeretteink ellen „óhatatlanul” elkövetett bűn, és az erkölcsi megítélés problematikussága, valamint a vizuális metaforika mint „megoldás” Kosztolányi költészetében is megnyilvánul, sőt a sajátos bűnfelfogás már meglehetősen korán megjelenik a költői opusban.²³ A lelkiismeret-furdalás háritása, a megszépítő emlék víziója a novellában is felfedezhető.

Ha az olvasó a Kosztolányi-szöveg nézőpontjából ismét végiggondolja Csáth Géza Barnabás-novelláit, akkor az anyag „lelkére” és a lélek „organizmusára” egyaránt felfigyel, sőt arra is, hogy mennyire változatosak a testképek a két szerző szövegvilágában.

(2011)

21 Kosztolányi Dezső, *Fánika* = Uő., *Tengerszem*. Válogatott novellák II. Szerkesztette és a szöveget gondozta: Fráter Zoltán, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2008, 390.

22 Kosztolányi, i. m., 388.

23 Angyalosi Gergely, *A bűntelen bűnösség paradigmája* = *Literatura*, 2011, 3. sz., 265–266.

Bartusz-Dobosi László

A líra sztrádáján

Szálinger Balázs: M1/M7

Szálinger Balázs legújabb verseskötete a költő egyik példaképét, David Bowie-t juttatja eszünkbe, akit egyik interjújában azért nevezett követendő példának, mert *„hatvan év fölött is minden lemezével meg tud fiatalodni, és teljesen más szögben mozdul el, mint amit várnak tőle”*. Szálinger Balázs még csak harmincnégy éves, de erre a teljesítményre már ő is képes. Szellemi és lelki intenciónak érezzük nála ezt a tudatosan felvállalt, permanens minőségi megújulást a költői életműben. Pontosan így van ez az M1/M7 zakózebbe kívánczósított kötettel is, amely két autópálya találkozásáról kapta a címét. Ez a cím, s a hozzá választott nyugtalanító borító már önmagában sem szokványos, a karcsú könyvecskébe rendezett, s egymás mellé sorolt őszinte versek olvastán azonban az a benyomás erősödik meg az olvasóban, hogy a szerző – érettségét tekintve – akár hatvan is lehetne, mint az a bizonyos, fentebb emlegetett popsztár.

A verseszédben több helyen is előkerül az öregség gondolata, amely nyilvánvalóan foglalkoztatja a szerzőt, aki egy interjú alkalmával kifejtette, hogy *„...egy magyar költő szavatossága negyvenéves koráig tart, utána már csak feléli az addigiakat.”* De vajon meddig tarthat az „útkeresés”, ez a líra sztrádáján való száguldás, amely Szálinger Balázs eddigi költői pályafutását jellemezte, s amely ebben a kötetében is meghatározó jellemvonás? A klasszikus és „sportos” formák vegyítése, a könnyed és jogi szövegek egymás mellé tétele mindenestre azt sugallja, hogy továbbra sem kell meglepődnünk azon, hogy a legújabb Szálinger-kötet megint valami meglepőt produkált.

A kötetre a sokszínűség, a többfajta világ, megszólalás, téma és tapasztalati szint a jellemző. A 2003 és 2009 között keletkezett versek hangjukban és modorukban ugyan széles költői spektrumot fognak be, mégis egységes koncepcióra utalnak. Ezt támasztja alá a kötet fülszövegében olvasható idézet egy része is, amely szerint itt *„...az ember és a társadalom témáinak versautópályái futnak össze.”*

A szerző önkinyilatkoztatásának is beillő kiszólásként értelmezhetjük a kötet első, cím nélküli, amolyan felütésnek is tekinthető, mondandójában pedig nagyon erős vers néhány sorát, amelyben hazájának nevezi ezt az öt kilométernyi versautópályát. Ebben a mottóként is felfogható versben benne van az egész kötetre, s talán Szálinger Balázs egész költészetére is jellemző kettősség. Mintha valamiféle időutazásra invitálna minket, amikor *„korszerű palotás”*-ként láttatja a sztrádai száguldást, s *„hálás lóváltó”* helyként a benzinkutakat. A strófákat gazdagon díszítő metaforák egy talán sosem volt aranykorba való visszavágyódást akarnak megjeleníteni, a jelent maximum a történelem végeként értékelhető korral szemben. Ez a gondolatkör többször visszatér a kötet későbbi verseiben is, mint egy visszhang ismételteti a régmúlt gazdagságának és a jelen értékvesztettségének szomorú

mérlegét. Erre utal a *Megnőnek a fiúk* című vers első versszakának utolsó sorában is, ahol a kilátástalan jövő képét a „...nincsen szükség újabb férfiakra” mehökkentő sor nyomatékosítja. De ugyanezt sugallja a Zrínyit idéző „*Költő & Hadvezér*” utolsó néhány sora is: „Szép volt, férfi, csatold le a kardot – / Benned az ország vére megalvadt: / Úgy lesz úgyis, ahogy nem akartad.” Micsoda fájdalom bújik meg ezekben a sorokban! A hiábavaló küzdelem, a reményvesztettség képei. Ehhez csatlakozik a *Sport* című vers, amelyben, mint valami „történelmi aranycsapat” jelennek meg a XIX. század nagy alakjai, Széchenyi, Deák, Wesselényi, Táncsics, Kossuth, Petőfi és az országgyűlési ifjak. Ez az a vers, amely közéleti mondandóját tekintve a legmesszebb megy el, szinte politizál. Nem kell hozzá ugyanis különösebb bölcsesség, hogy a jelenkori Magyarország elmúlt éveinek fájdalmas eseményeire, megosztottságára ismerjünk a sorok mögött. A vers befejezése sem túlzottan megnyugtató, a vesztesek visszakívánásában a teljes kilátástalanság dominál: „*Visszakívánom mégis a vesztesek / Szeretfutott és túlfizetett hadát, / Mert meccseink is elmaradtak, / Nemhogy képei egy csapatnak.*”

A közéleti verseket ezután a személyesebb hangú énlíra követi. „*Nem is történelem, egyéni dráma / Csap át mind gyakrabban komédiába...*” (Ez itt Pannón szonett). A szerző igyekszik elhelyezni saját magát a jelenben. „*Nem rossz játszani mint a hely bohóca / Sztárok s érdemsült nagyok közt*” (Centrál). Ez a lokalizációra való igény azonban nem pusztán valamiféle valóságos vagy virtuális koordináta-rendszerben való helymeghatározásban, hanem saját szerepének keresésében mutatkozik meg. Az első pillanattól kezdve nyilvánvaló, hogy a Centrál kávéház, a Mária utcai jezsuita templom és környéke, Pest, Keszthely, Kolozsvár nem pusztán földrajzi támpontok, amolyan végvárok, hanem a költő „hazájának” állomásai, fejlődésének előmozdítói, valóságos otthonok. „*Amíg én ülök itt, a jó sarokban.*” (Centrál). Érzésünk szerint az igazi otthonra találást a *Város a mólótájon* harmadik versében fogalmazza meg a szerző: „*Mert a magyar Helikon névsora önmaga hon.*” Keszthely mint „szülőszoba” iránti nosztalgikus nagy vallomásként értékelhető ez a néhány strófa. „*Szenderedő feledéssel szórja magát a szülőhely, / Messzibe adja fiát, s nem feneketlen a zsák! / Ékeit engedi így át, bár a szülőszoba kínját / Mindig is ő viseli – s furcsa, megéri neki.*” Pár sorral lejjebb: „*Hűlni hagyott szeretettel vittünk máshova, Keszthely, / S lettünk, nem kevesen: sztárok – műfüvesen. / Amit idegenben elértünk, vagy loptuk, vagy elévült, / Bárhova vitt az utunk: otthoniak maradunk.*” Azért tartottuk fontosnak ilyen hosszan idézni ezt a részt, mert úgy éreztük, hogy ebben mondja ki a költő a fentebb már felvetett „öt kilométernyi haza” fogalmának valódi értelmét, ti. azt, hogy a költői lokálpatriotizmus nem geográfiai, hanem metafizikai fogalom. Szálinger Balázs a verseiben van otthon, mindegy, hogy helyileg éppen hol tartózkodik.

Formailag unikumként hat a *Sport* ciklus utolsó verse *A vándorlegény és a vadkan*, amely népmesei hangot imitáló párbeszédés költemény, rege. Ebben a „*hazatévedt vándorlegény*” – a bibliai tékozló fiú – honvágytól fűtött hangon egy vadkannak meséli el vándorlásának tapasztalatait, mindazt, amit ezalatt elsajátított, megtanult. A vadkan azonban egy másik, örök érvényű bibliai igazságra hívja fel a figyelmét, mely szerint senki sem lehet próféta a saját hazájában!

Az M1/M7 második ciklusa, a *Szőlőszínház* tartalmazza az egész kötet talán legmegrázóbb versét, *A nőstény piéta* című költeményt. Ahogy egymásba írja a kórházi szülőágyon fekvő „*megváltó*”- anyát, aki „*kettészakadva összevarrva*” hús-vér valóságként szenved előttünk, s a lelkiileg összetört, „*megváltó*”-fiú véres testét az ölében tartó anya képét, az remekműre utaló megoldás. A formai és tartalmi légiességet valahogy mégis lerángatja a földre a cím nyers, kemény „*nőstény*” jelzője. Máriához – mert a verset olvasva, kinek ne ő jutna eszébe – túl rideg, bántó ez a kifejezés. A pátosztalanítás egyébiránt Szálinger egész kötetére jellemző. A nagyapa képe, aki „*szőlőszínházba fektet*” és magára marad, a paraszt-

család, amely „holdak helyett négyzetméterbe fektet” és az „egy szűnyognyi bosszúvágó”, mint a fájdalom ironikus eszközei, keserű mosolyt csálnak az arcunkra.

Az Asszony (Mária) azonban nem pusztán a szakrális és a profán világot összekötő szereplőként van jelen a kötetben, hanem mint valami hívó szó áll az ezt követő női versek egymásutánjának élén. A *Hogy nem látlak természetes fényben*, az *Október királynője*, a *Könnyű klarissza* és a *Két katolikus* a „Nők szabályozta, kemény világ...”-ot (Könnyű klarissza) sokszor virtuóz technikai megoldásokkal mutatja be.

A kötet harmadik ciklusa, a *Nemo plus iuris* (senki sem ruházhat át másra több jogot, mint amivel ő maga rendelkezik) látszólag teljesen elüt az eddigi versektől. Hangulatában, dikciójában, mondandójának a jogi nyelvezetet imitáló formai megoldásaiban nehezen ismerünk rá Szálinger humorral fűszerezett, s a középszerűségeen könnyedén felülemelkedni kész lírájára. Az ebben a ciklusban szereplő versek talán csak bátor asszociációkkal tarkított képeiben s melankolikus nosztalgizálásukban emlékeztetnek a korábbi versekre. Általában a melankóliát, mint az egész kötetre jellemző hangulatot, érezzük olyan összekötő kapocsnak, amely ebben a talán kissé hetykén felvállalt „száguldó lírában” minden versre rátelepszik. Mintha maga Szálinger is kicsit ilyen melankolikuságot sugározna!

A ciklus első verse, a *Téglás Gábor 1878–1906*, amely egy fiatalon meghalt kolozsvári jogász-költőnek állít önéletrajzszerű emléket (Téglás Gábor akár Szálinger Balázs is lehetne!), megadja azt az alaphangot, amely a továbbiakban az *Album* tizenkét versét magyarázza. Ennek a cikluson belüli ciklusnak mindegyik verse egy-egy latin jogi kifejezést kapott címként, amelyeket az ókori római jogból ismerhetünk.

Szálinger Balázs játékoságára utal a kötet befejező verseinek egymás mellé válogatása. Az *Ultramontanusban* megénekelte fiatalság (*iuvenis*) s a *Régvolt királyok* mitológiai ízű istenei: a földre szálló öregek egymásnak feszülő ellentéte újra csak a kötet elején felvetett elmúlás gondolatkört nyomatékosítja, amely a szerzőt az első pillanattól kezdve foglalkoztatta. Szinte szépek láttatja az öregséget: „Azt hiszi, nem szép. / Pedig de szépek / Ezek a magukat senkinek tudó, / Már halni bátor, régvolt királyok!” Ha ehhez még hozzávesszük a fentebb már említett, s fiatalon elhunyt Téglás Gáborhoz fűződő nyilvánvaló azonosulás érzését, akkor érthetjük meg, hogy ez a ciklus egy cseppet sem üt el az előző kettőtől, sőt! Szerves egészet alkotnak egymással. Szinte érezzük annak az aprólékos műgonddal és egzaktásra törekvő szándékkal egymás mellé szerkesztett versbeszédnek az üzenetét, amelyet a költő hol a világra, hol saját magára reflektáló egységként kezel.

Az utolsó vers, az *Intró*, amely címében valaminek az elkezdésére utal, különösen is provokatív így a kötet végén. Szálinger ebben váratlanul belépteti „az új ipar gyümölcse”-ként az „újépítésű ember”-t, aki szembeállít minket a költő saját magáról alkotott gyökeresen másfajta önarcképével, amit „régi lomnak” fest meg egy „újszagú lakásban”. A múlthoz való kötődés, a régi korok költőideáljára hajazó szerepvállalás az a melankolikus szövétnék, az a nosztalgizáló visszatekintés, amely kiérződik ezekből a sorokból.

Fura kis kötet ez az M1/M7! Egységes, ahogy a két sztráda is az lesz azon a szakaszon, ahol egybefolyik, mégis kettős, ahogy a két egymás mellett futó sztráda is különböző marad az utolsó pillanatig. Állandó állásfoglalásra készítet minket. Választásra a klasszikus tartalom s a modern forma, a fiatalos lendület s az öreges elvagyódás, a humoros és játékos szerkesztés és az ironikus üzenet között. M1 vagy M7? Mindkettő. Szálinger Balázusra továbbra is érdemes lesz odafigyelni!

(Magvető, 2009)

Borbély Szilárd

Kétsorosok

Acsai Roland: Hajnali kút

Acsai Roland ötödik verseskötete mindössze huszonhét verset tartalmaz, mégis teljes világot teremt, pedig a versek szűk körben mozognak. Egy idegen táj idegen, és mégis ismerős szépségei, egy család bensőséges viszonyai montírozódnak egymásra. Egy gyerek tekintete által mutatja fel a versek egy részében a természetes és az idegen közötti viszonyt. A táj, a tér, az idő, a fény a szervező elve ezeknek a verseknek. Visszafogott nyelvhasználat jellemzi a kötetet, ritka erénye Acsai Rolandnak, hogy kevés szóval képes nagyon sokat elmondani. A versek belső szerkezeti rendjéről mindjárt egy külső, formai jegy tűnhet fel az olvasónak, hogy a szövegek következetesen kétsoros egységekre vannak szabdalva. Ez alól csak a címadó vers, amelyet a ciklusok elé helyezett a szerző, mintegy mottóként, szinte csak ez jelent kivételt. A lélegzet és a beszéd ismétlődése, a gondolkodás és a gondolás ritmusa szerint hullámszik egyik vers a másik után.

A kötet versei klasszikus poétikával dolgoznak, a képek általi sűrítés ad többletenergiát a szavaknak. A költői sűrítés útjai különfélék, Acsai Roland versei a nyelvi koncentráció egy lehetséges folyamatát mutatják fel. A költészet köztudottan maga is a sűrítés, a tömörítés, a kevés szóval élés takarékos formája, mintegy ezzel a kivételes tudással érvel létjogosultsága mellett. A többi irodalmi forma a beszédelvű osztályozás szerint vagy szereplőit beszélteti, vagy egy elbeszélő által közvetíti a mondandóját. Hagyományosan a líra az, ahol a szerző maga beszél, és nincs semmi külsődlegesség az *én* szólamához képest. Az önmegfogalmazás, az első személyű megszólalás az illékony, megragadhatatlan személyes jelenlét rögzítésére tör, a legnehezebbre, amely a nyelv személy feletti, kollektív áradásában az eltűnő szubjektumot szeretné szóhoz juttatni. Nagy küzdelem ez, hatalmas feladat, hogy a közösségi alkotásként és kincsként létező, személytelen, embertelen nyelven az elvesző egyéni létezés, az életidő egyszeri és megismételhetetlen csodája hagyjon nyomot. Paradox vállalkozás, lehetetlen cél. Mégis az egyik legrégebbi vágya az embernek, amelyre nem szűnő módon, a kudarc és a halál árnyékában tesz kísérletet.

A *Hajnali kút* című vers a gyereket vonja be a beszédbe („*Lányom*”), amely a kötet énjét, beszélő tudatát teszi mindjárt érzékletessé és bensőségesen ismerőssé, de jelzi a befejezetlenséget egy olyan jel („*a be nem nőtt kutacs*”) által, amely kulturális gyakorlatok által különös jelentőségre tett szert. A benőtt kutacs a felnőtség, a befejezettség, a visszafordíthatatlanság jeleként bír jelentőséggel. A képszerkezet elgondolkodtató, hiszen egy olyan kútról van szó, amely a domb tetején van. Magaslati pontra ritkán szoktak kutat vájni. Ebben az esetben sem szó szerint kell venni a képet, hiszen akkor értjük meg, ha párhuzamba vonjuk a gyereklány fejével, amelynek hasonlóképpen a tetején foglal

helyet a kutacs, mintegy a kút metaforájaként. A kéz és a lovak válnak továbbá egymás metaforáivá. Ehhez a kúthoz járulnak hajnalonta a kéz és a ló. A lovak önmagukban, emberi segítség nélkül aligha tudnak inni a kútból, tehát fel kell tételezni valamilyen segítőt, aki vizet húz nekik a kútból. A vers beszélője lehet ennek a segítője. A simogató kéz ötlábú lóvá váló metaforája a felesleggel, a szám feletti lábak képével jelzi, hogy a hasonlítás is mindig megbotlik. Ahogy a kevesebb láb is a botlást eredményezheti, ugyanúgy a szám feletti láb is a botladozás, a megbotlás által a szavak, a nyelv metaforikus, retorikus használatának hiányosságát, szegénységét mutatja fel. Mintegy ez a zavaró apróság hullámszik végig a kötetben is, búvópatakszerűen, hol felbukkanva, hol alámerülve a könyv verseiben.

Huszonhat vers oszlik három ciklusra. A versek alapvető szervező elve a leírás. Elsősorban a táj leírása, másodsorban a tájban átlényegülő emberé. A skandináv táj idegensége a természeti fenség és a zord szépség kettősségében mutatkozik meg. A zord szépség, ahogy a gyerek látása által lelepleződik, valójában nyelvi idegenség, vagyis a fogalmazás alkotja meg. A gyerek számára, aki nem sajátította még el a nyelvi kliséket, természetes: „»Ami nekünk fenséges, Zsófinak / Természetes« – mondja feleségem.” (11. oldal) Fjordok és fjordnevek, sziklák és gleccsertavak, nyárfák és tenger, folyó és híd. Kettősségek, finoman összefüggő szavak, amelyek egymásra utalnak. Vagy példának okáért a nyírfa, melyet a tengerrel és a halászsással titokzatos viszony köt össze, mint például a *Nyírfa; halászsas* című versben:

*Felborzolja a leveleit,
Míntha tollait borzolná –
Halászsassá változik
A nyírfa
Fehér csüdjé, fehér begye
Világít, akár éjszakánként
A völgybeli templom.
Szeme sárga hold:
Amikor kinyitja, megtelik,
Ha lehunyja, elfogy.
Észrevétlen, mint a felejtés,
Elrugaszkodik.
Kirepül a fjord fölé,
És lecsap. Nem vétí el.
A zsákmányával – önmagával –
Karmai közt visszarepül.
Nyírfaává változik újra,
De törzsének belsejében*

Tovább gyűrűzik a fjord vize, évszázadokig.

Acsai Roland versei kicsiszolt, cizellált képek. Világuk van, levegőjük, erős képi lelemények szervezik, amelyek nem maradnak meg pusztán képi ötleteknél, hanem intellektuális belátások kiindulópontjává lényegítik a verseket. Kevés szó, azok is jelzések inkább. Odavetett vonások, vonalak, színfoltok, tónusok inkább, mintsem az ábrázolás teljessége jellemzi őket. Csak néhány odavetett ecsetvonás. Egy akvarell levegős hatása. A képzőművészeti modell jelenléte érzékelhető ambíció. Alig van egy-két kevésbé intenzív darab a kötetben (mint például az *En vagyok a tó, Fagy, Wittgenstein naplójából*), a többség erős, láttató erejű költői szöveg.

És van még egy nyom, amelyen elindulnak versek, Wittgenstein árnya az, amely felbukkan a nyelvből. Azt regisztrálják, hétköznapi nyelven szólva, hogy már nincs meg Wittgenstein háza, amelyet a két kezével maga épített. Csak egy nyelvi nyom, amely átdereng a tudat peremén: hogy ezt a fjordot látta Wittgenstein szeme, ezeket a sziklákat, amelyeket mi, olvasók is elképzeltünk.

A kötet egésze olyan, mint egy napló. Utazás, amely azonban nem csak a térben zajlik. De engem továbbra is nyugtalanít az a kút, a domb, a kéz, a lovak, az öt ujj. De jól van ez így, hisz a költészet épp arra való, hogy ne hagyjon nyugton bennünket. Acsai Roland kötete ilyen felzaklató, a lezáró jellegű olvasás elől kitérő könyv. Az ötödik kötet. A kéz öt ujjá.

(Könyvpont-L'Harmattan, Gyémánttengely-sorozat 5. Bp., 2011)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA KFT KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenetését a Nemzeti Kulturális Alap

nka

Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.